

LLUKU

Temane Peangamo LLUKUni

Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo. Ye LLuku yu doketa ye te molorumu (Kollosi 4:14). ‘Yu Juda ye te molonje. Juda yambomanga ulsu yerenje.’ ningu pilimele. Yu Pollo kinie pea andoringili (Lipe Mundurumu Yema 16:10-17, 20:5-15, Pe Timoti 4:11, Pillimono 24).

LLuku yuni yuyu “I bokumu tokoro.” nimbe para sipe naa torumu nakolo yuni Lipe Mundurumu Yemanga bokumu sike torumu liemo ya Temane Peangamo kepe yuni yuyu sike torumula. LLuku 1:3-4 kinie Lipe Mundurumu Yema 1:1-2 kinie molemo ungu mare paa telu sipe mele. Mateyu, Mako, LLuku, Jono keme, enene boku toringimenga LLukuni torumu bokumu kamu sulu. Temane mare Mateyu, Mako, Jono kanu yemane naa toringi temane mare yuyu torumu.

‘Olio mana yamboma lipe taponjipe, Pulu Yemo bulu sipu ulu pulu keri telemolomonga mindili nomolo aulkena molemolomonga wendo lipo, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokopa konjilimo yambo talapena sukundu pupu molomolo ulu pulumu liemili.’ nimbe Yesusi olionga nimbe kolo wangopa kolonjirimu mele ‘Paa pilipu konjemili.’ nimbe LLukuni i bokumu torumu.

LLukuni pilipelie i bokumu torumu ungu pengémo mele 19:10 molemo (boku ambolkonomonga alsena anjukundu “21. kisim bek 21.2.”). Yesusini yuyu “Yambomanga nimbu kolonjembo tangi.” nimbe aliel i konopu kimbú sipe molorumu ungu tondolo te 9:51 molemo (Jono 3:14-18).

Ungu te kamu piliéni. Ye talo molo yepoko molo kisene ungu telumu molo temane telumu bokuna toringi nakolo wale aisili laye lupe lupe toringi. Temane te molo ungu te ‘paa mimi sipu piliembo.’ ningulie bokumanga yu mele mele molemo mele kanokolie boku gomoma wendo liku pali mimi siku kanani. I sipe mele: Mako 1:12-13 ponjili, Mateyu 4:1-11 kinie LLuku 4:1-13 kinie sulu tepa. Kanu temanemo Mateyu LLukutolone telu siku mele bokuna toringili molemo, nakolo angelloma oringi mele Mateyuni mindi torumu (4:11), Setenene “Walse kelepo ombó.” nirimu ungumu LLukuni mindi torumu (4:13). Unku te LLuku 11:13 molemo akumu Mateyu 7:11 naa molemo. LLuku 22:62 Pita kola terimu temanemo Mateyu Makotolonga molemola nakolo Jono 18:27 naa molemo.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

1-2 Ye paa aili Tiopillasi, olio molemolo koleana Yesusi kinie ulu wendo orumuma pulu pulu wendo orumu kinie kanoko, yandopa wendo orumuma kanoko andoko moloringi yambo-mane pe olio temane toko siringi mele, aku temanemo “Sike.” nimbu tondolo mundupu pilimolo kanumu yambo aisilini ‘Aku temanemo

bokuna kamu molopili tamili.’ ningu boku toringi.

3-4 Akumunge pe kelepo nane kepe ‘ ‘Temanemonga pulumu paa pilipu konjembo.’ nimbu ou pulu pulu wendo orumu mele kepe yandopa ulu lupe lupema wendo orumu mele kepe akuma pali walsipu pilipu konjipu molorunduna nane ‘Aku ulumando yambo marene Tiopillasi nundu temane toko ungu mane silimele mele aku sipe wendo orumu uluma nu pilieni.’ nimbu, ‘Nane nundu ulumanga pali paa sike wendo orumu mele temane topo nimbu siembo.’ nimbu, boku topo nu simbu kinie papu.’ nimbu pilipulie aku temanemo topo i bokumu tokoro.

5 Ye Nomi Kingi Erote kolea Judia nokopa molorumu kinie Pulu Yemo popo tonjirimu ye te molorumu,* yunge imbi Sekaraya. Pulu Yemo popo tonjiringi yambomanga talape tengah imbi Apaya, Sekaraya yu kanu talapemonga ye te. Sekaraya menu ambo Illisapete Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga talape tengah ambo te. Eltenga pea pulu pulu anda kolepamo Pulu Yemo popo tonjiringi yemanga pulu pulu ye nomi aili Erono.** **6** Aku ambo yetolo moloringili mele Pulu Yemone kanopa ‘Yambo sumbi nilitolo.’ nimbe kanorumu. Eltene yunge ungu manema kinie “Yamboma teai.” nirimu unguma pali pilku liku teko konjiku moloringili. **7** Nakolo Illisapete we wayongono perimu, ambolango te naa meringili. Elte we ambu anda lelko moloringili.

8-9 Walse Sekarayanga talapemone Pulu Yemo popo toko kaloringi kongono tenjiringi kinie yu kepe pea Pulu Yemonga kumbikerena kanu kongonomo tenjiringi. Aku tenjiku molkolie niringimuni, Pulu Yemo popo tonjiringi yemane teringi mele tengendo enenga talapena ye te Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele akumunge suluminiana suku ‘Nae pupe mune tolemo paura kekumu yambomanga nimbe kalonjimbenje piliemili.’ ningu kou kate teringi. Aku tekolie ‘Sekaraya yu kanu kongonomo tenjimbe.’ ningu kanoringine yu ulke tembele suluminiana suku pupe mune toli paura kekumu kalonjipurumu. **10** Aku tepa angilirimu kinie ulke tembelena we yamboma maku toko Pulu Yemo popo toringi koleana yambo aisili Pulu Yemo kinie ungu ningu angiliringi.

11 ‘Sekaraya mune toli paura kekumu kalonjipe angilirimu kinie, kanu paura kekumu kalonji pu opu teringi polomonga ki umbukundu Ailimunge angello te ombo mona angilirimu kanorumu. **12** Akumu kanopalie pungu pungu nimbe pipili aili tepa kolorumu.

13 Kanu kinie angellomone yundu nimbendo: “Sekaraya, pipili naa koloi.” nirimu. “Nu Pulu Yemo kinie mawa teleno mele Pulu Yemo yuni pilirimu. Nunge ambomo kango te kanopa limbe. Yunge imbi “Jono” ningu leani. **14** Yu molombamonga nu konopu aili teko siku kamele akoko moloni. Yu mengele kinie yambo aisili konopu singí. **15** Ailimuni yu kanopa ye aili peangamo nimbe kanomba. No waene kinie no tondoloma kinie walsikale kepe paa naa nopili.

Anumunge olona we sukundu molomba kinie
Pulu Yemonga Mini Kake Telimu ombo yunge
konopuna molopa kapola temba.

¹⁶ “Isirele yambomane enenga Aili Pulu Yemo*
liku bulu siringi yambomanga aisili Jonone
tembamonga altoko konopu alowa teko Aili
Pulu Yemo pea altoko pilku kapola kapola
molonge. ¹⁷ „Pulu Yemone ungu umbu ton-
jirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye,
Illainja tondolo pepili uluma tepa molorumu
mele Jono yu aku sipe tondolo pepili uluma
tepa molomba. Aku sipe tondolo pepili uluma
tepa molombamonga lapalini konopu alowa teko
ambolangoma kelko konopu monjingíla; Pulu
Yemonga ungu manema liku su silimele yam-
bomane konopu alowa teko, konopu sumbi nili
yambomane telemele mele ‘Aku sipu teamili.’
ningu molongela; Jono yuni tembamonga Ailimu
ombá kinie Ailimu yunge ungumu sumbi siku
pilku lingí yambo talape te molongela.” nimbe
angellomone Sekarayando nirimu.

¹⁸ Aku nirimu kinie pilipelie Sekarayane angel-
lomondo walsipelie nimbendo: “Aku nikinumu
nambe tepo nane ‘Sike nikinu.’ nimbu pilim-
buye?” nirimu. “Na anda lepo nanga ambomo
ambu lerimu kanumu. Pe i nikinumu nambe
tepa wendo ombamondo nikinuye?” nirimu.

¹⁹ Angellomone pundu topa nimbendo:
“Nanga imbi Geperiele. Na Pulu Yemonga
kumbikerena angilio. I kinié nundu nikiru
mele Pulu Yemone “Aku siku nipui.” nimbe lipe
mundumuna nundu ombo i temane peangamo
topo sikiru. ²⁰ Nakolo nane “Kango mengele.”

nikirumu ‘Kolo tokomonje?’ ningu pilkinu kene i ulumu ou wendo naa opili nu ungu naa nili moloni. Pe “Wendo ombá.” nikiru mele amboma ambolango olona monjikulie melemelemanga walema ombo pulimo mele aku sipe walema ombo pumbe kinie i nikiru ungumu paa sike wendo ombá.” nirimu.

²¹ Aku siku ungu ningu angiliengili Sekaraya ulke tembelemonga suluminiana sukundu koronga ou pupe molopa, welea wendo naa orumuna yamboma ulsukundu yu nokoko angiliringime konopu aisili liku munduringi.
²² Kanu kinie yu wendo ombalie nirimumuni, ungu te kerena manda naa nimbe kimuni mindi manda lepa angilirimu kinie kanokolie, ‘Sekaraya yu suluminiana suku molopalie melte ombo angilili none tepa kumbikere lipe pinjimuna kanomu.’ konopu leringi.

²³ Pe ulke tembelena yunge kongono walema pora nirimu kinie yungeulkendo purumu.
²⁴ Ulkendo pupe ‘ambo Illisapete kinie pekolo moloringili kinie, pe Illisapete ambolango olona monjirimu. Monjipelie oli te pakara ‘Yambo-mane yu naa kanangi.’ nimbe lopi tepa molorumu.
²⁵ Yuni nimbendo: “Kinié na kinie ulu tekemomo Ailimuni nanga nimbe tenjikimu. Na ambolango te naa merindumunge yamboma na kanoko keri kanoringi kinie pipili kolorundumunge Ailimu yuni na kondo kolomu lemo.” nirimu.

²⁶ Illisapete ambolango olona monjipili oli te pakara kolopa, talo pakara sipemo ke topa angilirimu kinie Pulu Yemone mulu koleana

angello Geperiele kolea Gallilli disiriki Nasarete taonona lipe mundurumu. ²⁷ Kanuna ambo wenepo te, ye te kinie ou naa peli we molorumu ambo wenepo te molorumuna mundurumu. Kanu ambo wenepomo yunge pulu lerimu yambomane ‘Yu ye te pupili.’ ningu mako toringi yemonga imbi Josepo. Kanu yemo yunge anda kolepa te ‘ye nomi kingi, Depisi. Ambo wenepomonga imbi Maria.

²⁸ Maria molorumuna angello Geperiele ombalie yundu nimbendo: “Ambomo, nu molonuna na okoro. Nu malo. Ailimu nu pea tapu toko molembele.” nirimu. ²⁹ Nakolo kanu ungumu pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie, ‘A! I nikimumu nambolka unguri nimbe nikimunje?’ nimbe pilirimu.

³⁰ Angellomone yundu nimbendo: “Maria, Pulu Yemone nu kanopa peanga kanokomo kene pipili naa koloyo. ³¹ Pílie. Nu pe olona kango te monjikulie menimu. Mengolie yunge imbi ‘Yesusi’ ningu leani. ³² Yu ye nomi molomba, yu imbi lelko ‘Paa Olandopa Molemomonga Malo.’ ningíla; Aili Pulu Yemone ‘Yunge anda kolepa Depisi Isirele yambomanga ye nomi kingi tondolomo molorumu mele yu aku sipe molopili.’ nimbéla; ³³ Enenga anda kolepa Jekopone kalopa lirimu yamboma yuni kamu kamu nokombala; Yu ye nomi kingi ailimu molopa mindi pumbe.” nirimu.

³⁴ Mariane angellomondo nimbendo: “I nikinu ulumu nambe tepa tembamondo nikinuye? Na ye te naa purundu kanumu.” nirimu.

³⁵ Angellomone yundu nimbendo: “Nu molonine Paa Olandopa Yemonga Mini Kake Telimu omba nunge olona kango te monjinjimbe. Aku tembamonga kango nuni menimu yu kango kake telimu molomba; yu imbi lelkolie ‘Pulu Yemonga Malo’.* ningila. ³⁶ „Pulu Yemone nu “Tembo.” nikimu mele sike temba. Ulu tondolo te “Tembo.” nimbeline terimu mele niembo.,“ Nunge pulu lemo ambo Illisapetendo “Ambo wayongono pelemo.” nilimele nakolo kinié yu ambo ambu lepili oli te pakara kolopa talo pakara sipemo ke topa angilipili yu kango te olona monjikimu kanumu. ³⁷ Pulu Yemone ulu manda naa temba ulu te paa naa pelemo. Yuni uluma pali kapola telemo kanumu.” nirimu.*

³⁸ „Angellomone yundu aku sipe nirimu kinie pilipelie, Mariane nimbendo: “Na Ailimunge kongono kendemande ambomo molio. Nuni ninkinu mele Pulu Yemo yuni na kinie aku sipe tepili.” nirimu.

Kanu kinie angellomone Maria mundupe kelepa yu purumu.

³⁹ „Mulu koleana angellomone Mariando ungu nimbe pora sipelie kelepa purumu kinie, pe Maria kolea Judia disiriki pupe ma pangitenga ola taono te lerimuna purumu. ⁴⁰ Pupe akuna ye Sekarayanga ulkena suku pupelie ambo Illisapete kanopa “Na okoro.” nirimu kinie kangluringili.

⁴¹ Illisapetene Marianga ungumu pilirimu kinie Illisapete yunge olona ambolangomo pukue topa ola manie terimu pilirimu. Kanu

kinie Pulu Yemonga Mini Kake Telimu Illisapetenga konopuna pupe molopa kapola terimu kinie “I siku i siku ni.” nirimu mele ⁴² Illisapetene ungu tondolo tepa nimbeline nimbendo:

“Ambo molemelemanga pali nu malo. Ambomanga pali Pulu Yemone nu olandopa tepa konjirimu. Ambolango nu olona monjilinomo kepe yuni tepa konjimbela.* ⁴³ Na ambo keri te molonduna nanga Ailimunge anumu nu onumunge na konopu aisili lipu mundukuru. Aku tenumunge na kinie teko peanga sikinu. ⁴⁴ Nu ongolie “Na okoro.” ninuna komuni pilindu kinie nanga olona molomu ambolangomo paa konopu sipe pukue topa ola manie temu. ⁴⁵ Ailimuni nundu nirimu ungumu pilkulie ‘Sike nikimu. Yuni “Tembo.” nikimu mele sike aku temba.’ ningu tondolo munduku pilirinumunge* yuni nu tepa konjikimu mele tepa konjimbe kene nu konopu siku molani.” nirimu.

⁴⁶⁻⁴⁷ Illisapetene nimbe pora sirimu kinie Mariane nimbendo:

“Pulu Yemo nanga Lipe Taponjipe, Mindili Nombo

Molopo Kenjilio Aulkena Wendo Lipe,
Kapola Molopo Molopo Konjimbu Aulkena
Lipe Monjimbe Yemo kinie*

na konopu paa aili tepo sikirumunge
nanga konopumuni

Ailimu kapi nimbe imbi ambolopa ola linjikimu.

⁴⁸ Pulu Yemo yuni yunge we ambo kendemande kerimu

siye naa kolopa konopu lipe mundurumumunge
nanga konopumuniaku sipe yu kapi nikimu.

Yambomane pe pe kepe kalko lingí yambomane
 nando
 “Pulu Yemone nu tepa konjikimu. Nu malo.”
 ningí.

⁴⁹ Tondolo Pulimuni na ulu tondoloma tenjirimu-munge
 nando aku siku ningí.

Tondolo Pulimu yu ye kake telimu.

⁵⁰ Yu kinie pipili kolko pilku limele yamboma
 yu kondo kolopa molemo.

Enene pe pe kepe kalko lingíme kepe
 kondo kolopa molopa mindi pumbe.

⁵¹ Yuni yuyu ulu tondoloma terimu.

Yambo kara puku enenga konopuna
 eneno kali ningu molemele yamboma
 yuni anju anju topa makoropa mundulimo.

⁵² Yamboma nomi molko koleama nokoko
 molemelema

yuni topa manie mundupe,

yamboma enenga imbime

ene eneno topa manie mundumbema

yuni enenga imbime ambolopa ola linjilimo.*

⁵³ Engelene kolemele yamboma yuni

‘Olo tepili.’ nimbe langi peangama sipe,
 yambo kamakoma mele teluri kepe naa sipe
 “We pai.” nimbe makorolemo.

⁵⁴⁻⁵⁵ Yuni olionga pulu pulu anda kolepalimendo
 “Tembo.” nimbe, nimbe panjirimu ungumu

komu naa sipe pilipe molopalie,

anda kolepa, Eporayamo kinie, Eporayamo yuni
 yandopa yandopa kalopa lirimu yamboma kinie,
 enendo “Tembo.” nimbe,

nimbe panjirimu mele tembando

olio Pulu Yemo yunge kendemande
 Isirele yambo molemolo akuma yuni
 kondo kolopa lipe taponjimbe tepa molemo.”
 nirimu.

⁵⁶ Maria Illisapete kinie pea molangili oli
 yepoko ombo purumu kinie pe Maria yu yunge
 ulke koleando kelepa purumu.

⁵⁷ Illisapete ambolango memba walemo wendo
 orumu kinie yuni kango te kanopa lirimu.

⁵⁸ Yunge ulke kere pongolo yamboma kinie
 yunge pulu lerimu yamboma kinie Ailimuni yu
 kondo aili tepa kolorumu mele pilkulie ene yu
 pea konopu siku moloringi.

⁵⁹ Wale yepoko pakara kangomo kanopa lipe
 nosipe molorumu kinie wale engaki sipemonga
 yamboma sukundu sukundu ongo maku tokolie
 yunge kangi te kopisiku makaye teko wendo liku
 ele tekolie niringimuni,* yunge imbimu yunge
 lapanga imbi manda lelko “‘Sekaraya’ niemili.”
 nirungi

⁶⁰ nakolo kangomonga anumuni “Molo.” nim-
 belie “Yunge imbi ‘Jono’ nimulú.” nirimu.

⁶¹ Enene yuntu ningindu: “Eltenga pulu
 lemo yambo tengah imbi aku sipe naa molemo.”
 nirungi.

⁶² Kanu kinie enene “Lapane nambolka
 konopu lekemone, yunge imbi lepa nae
 nimbéne, walsipu piliemili.” ningu lapando
 kimuni manda leringi kinie ⁶³ yuni pundu topa
 kimuni manda lepalie “Boku siei.” nimbeline,
 yuni bokuna topalie nimbendo: “Yunge imbi
 Jono.” nirimu. Akumu kanokolie yambomane
 paa konopu aisili leringi. ⁶⁴ Kanu kinie walsikale

Sekaraya yunge kerena kelepa ungu nimbeline
Pulu Yemo kapi nirimu.

⁶⁵ Aku terimuna kanokolie yunge ulke kere pongolo yambomane pipili paa koloringi. Kolea Judia disiriki ma pangima polorumu koleamanga pali aku temanemo mindi toliku puringi. ⁶⁶ Aku ulumu piliringi kinie yambomane pali konopu liku mundukulie ningindu: “Ulu akumu we naa telemo. Ailimu i kangomo kinie molombamonga aku tekemo lemo.” ningu pilkulie “I kangomo pe nambe tepe molombanje?” niringi.

⁶⁷ Mini Kake Telimu Jono lapa Sekarayanga konopuna ombo molopa kapola terimu kinie Sekaraya yuni Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu ungu te pilipe, pe wendo ombá mele yamboma nimbe sipelie nimbendo:

⁶⁸ “Ailimu, Isirele yambomanga Pulu Yemo,
yu kapi nimbu imbi ambolopo ola linjemili.
Yu ombo yunge yamboma lipe taponjipe
umbuni tene ene ambolorumuna
mindili nongo moloringi kanu umbunimunge
wendo limuna* pilipulie aku teamili.

⁶⁹ Pulu Yemo yuni yunge kendemande
, olionga ye nomi kingi, Depisini
kalopa lirimu yambomanga ye tondolo peli te
olio ‘Lipe taponjipe mindili nombo
molopo kenjilimolo aulkena wendo lipe,
kapola molopo konjimulú aulkena
lipe monjipili.’ nimbe simu.

⁷⁰ (Yuni ungu umbu tonjirimuma pilku
yando ningu siringi yemane pe tembamondo
koronga ou ningindu:)

⁷¹ “Yuni olio lipe taponjipe

olionga opa touma topa mundunjipe,*
 olio kanoko keri kanoko mindili silimele yam-
 boma
 ‘Aku siku naa teangi.

Wendo ongo kapola molangi.’ nimbe
 aku siku telemele aulkena wendo limbe.”*
 niringi mele kinié aku temba tekemo.

⁷²⁻⁷³ Olionga anda kolepalime kondo kolopa,
 olionga pulu pulu anda kolepa Eporayamo kinie
 “Tembo.” nimbe, nimbe panjipe mi lerimu mele*
 “komu naa sipu, nirindu mele teambo.” nimbelie
 aku temba tekemo.

⁷⁴⁻⁷⁵ ‘Pipili naa kolko, nanga kongonomo
 tondolo munduku tenjiku, konopu kake tepili
 molko

nane kanopo peanga kanolio uluma mindi
 mana teko mololiku pangi.’ nimbelie
 olionga opa toumane olio toko mindili sil-
 imelema

‘Naa teangi. Olio we molamili.

Lipu taponjipu tokomele aulkena wendo limbu.’
 nimbe,* nimbe panjipe mi lerimu mele
 ‘Teambo.’ nimbelie aku tekemo.”
 nirimu.

⁷⁶ “Nanga kango Jono,
 nu kumbi lelko puku Ailimu ombá aulkemo
 akisinjinímunge pilkulie ningímuni,
 yambomane pe nundu ‘Olandopa Molemomonga
 ungu umbu tonjilime pilipe
 yando nimbe sili yemo.”* ningí.

⁷⁷ ‘Ailimu yunge aulkemo akisinjembo.’ ningulie
 nuni yunge yambomando i siku ningu sini:
 ‘Ailimu yuni enenga ulu pulu keri telemelena
 ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolopalie

ene lipé taponjipe
 mindili nolemelka aulkena wendo lipé,
 yu kinie pea molko konjingí aulkena lipé mon-
 jimbe.”
 ningu, aku ungumu enendo ningu sini.*
⁷⁸⁻⁷⁹ Pulu Yemone olio kondo aili tepe kolopalie
 olio sumbulu toline molopo kololi aulkena molo-
 moloma
 konopu pe nipili molomolo aulkena
 ‘Manda kanoko pang.’ nimbe
 ‘Pa tenjipili.’ nimbe olio molemolona
 pa tenjilimu lipé mundukumu.”
 nimbe Sekarayane nirimu.

⁸⁰ Kango Jono yu ai lepa konopu tondolo pupe
 kapola molorumu.* Yu pe Isirele yambomanga
 kumbikerena kongono tepe molombando ou
 kolea ku leline pupe molorumu.

2

¹ „Jono pamemo molopili, Romo Gapomano
 Ye Paa Aili Kumbine ‘Sisa Okasitasi’ nilimuni
 ungu mane te nimbe panjipelite “Romo gapo-
 manomone nokolemo koleamanga molemele
 yamboma pali imbi tamili.” nirimu. ² (Kiriniasi
 kolea Siria poropinji nokorumu yemo molop-
 ili Romo gapomanomone yambomanga imbime
 pulu pulu torumu.) ³ „Ungu mane akumu
 Okasitasini nimbe panjirimu kinie, yamboma
 pali enenga anda kolepalimene kalko liringi
 koleamanga yu mele mele ene puringi.

⁴ Ye Josepo kolea Gallilli disiriki Nasarete
 taonona molopa, „Romo ye nomimuni ‘Yam-
 boma imbi tamili.’ nirimu, pilipelie nirimumuni,

Nasarete mundupe kelepa yu kalopa lirimu anda kolepa Depisi ou perimu kolea Judia disiriki pupe Betellieme taonona* purumu. ⁵ Akuna “Oltonga imbitolo tangi pambili.” ningulu yu nondopa limbe ambo Maria kinie elte akuna puringili. Maria ulke pelimu pea puringili. ⁶⁻⁷ Betellieme suku pukululie, yambo ponenge ongo pe pu opu teringi ulkemo si nirimuna ,elte kongi dongi kinie kaoma panjiringi ulkena puku peringili. Akuna peringili kinie, Maria ambolango mini torumu. Pe kango te kanopa lirimu. Aku kangomo yunge komolayemo. Kanopa lipelie mulu wambale marene lipe kangomo okopa, kongime langi noli kete tenga suku nosirimu.

⁸ ,Betellieme, ulsukundu kongi sipisipi tapu ye mare era poniemanga ipulueli enenga sиписиме tapu teko moloringi. ⁹ Kanu kinie ene moloringine Ailimunge angello te ombo mona angilirimu kanoko, Ailimunge pa tondolo tepa telimu ombo ene moloringi kolea pa terimu kanokolie, ene mini wale aili teko munduringi.

¹⁰ Nakolo angellomone nimbendo: “Nane ene temane peanga te topo simbu okoro kene pipili naa kolayo. I temanemo yamboma pali konopu singí temanemo. ¹¹ Kinié ,ou molorumu ye nomi kingi, Depisinge taonona* ambo tene kango te memu. Yu Yamboma Lipe Taponjipe Mindili Nongo Molko Kenjilimele Aulkena Wendo Lipe, Kapola Molko Konjingí Aulkena Lipe Monjimbe Kangomo,** yu Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu; yu Ailimu.*** ¹² Sike nikiru molo kolo tokoronje ene puku kanangi

mele nimbu siembo. Ambolango kiki te mulu wambalene okoko, kongime langi noli kete tengā nosíngi puku kanoko lenjingí. Aku siku kanoko lenjikulie nane ‘Sike nimu lemo.’ ningu pilingí.” nirimu.

¹³ Aku nirimu kinie tamburembu mulu koleana angello paa aisili ou orumu angellomo angilirimuna ongo mona angilkulie niringimuni, Pulu Yemonga imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningulie ningindu:

¹⁴ “Mulu Koleana Paa Olandopa Pulu Yemonga imbi
paa ola molopili.

Mana yambo yuni kanopa peanga kanolemo
yamboma,
konopu wayongo siku molangi.” niringi.

¹⁵ Aku ningulie ene kongi sipisipi tapu yema munduku kelko mulu koleana kelko olando purungi.

Angelloma kelko mulu koleana olando purungi kinie sipisipi tapu yemane anju yando ningindu: “Olio Betellieme pupu i ulu kinié wendo okomo mele Ailimuni nimbe simumu kanopamolo.” niringi.

¹⁶ Aku ningulie popenge teko pukulie niringimuni, Maria Josepotolo moloringili kanoko, ambolango kikimu kongimenga langi noli ketena suku lerimu kanoko lenjiringi.

¹⁷ Yu kanokolie, ou angellomone ene aku ambolangomondo nimbe sirimu mele yamboma ningu siringi.

¹⁸ Kanu kinie sipisipi tapu yemane ningu siringi mele pilkulie yambomane konopu aisili liku munduringi. ¹⁹ Nakolo Maria i unguma kinie

ulu wendo orumuma pali konopuna panjipelie,
pe kepe konopu kimbu sipe molorumu.

20 Sipisipi tapu yema kelko yando ongolie
niringimuni, angellomone nimbe sirimu mele
pali pilku kanoringimunge Pulu Yemo kapi niliku
yunge imbi ambolko ola linjiliku yando oringi.

21 Kangomo kanoko liku nosiku molangi wale
yepoko pakara ombo purumu kinie wale en-
gaki sipemonga yunge kangi te kopisiku makaye
tekolie,* anumuni yu olona naa monjipili angel-
lomone nirimu mele pilkulie yunge imbi “Yesusi”
ningu leringi.

22-24 Josepo kinie Mariatolo, elte kamu kake
tepili molongele walemo wendo orumu kinie,
Mosisini ungu mane sirimu te* pilku liku
tengelendo kolea aili Jerusalleme pukululie
niringilimuni, kake tepili molongelendo Pulu
Yemo popo toko kalopuringili. Ailimunge ungu
mane te ou sirimu perimu akumu i sipe:

‘Ambo tene ambolango kanopa lipelie
yu pena pemba mele molomba.
Pena pemba walema pora nimbé kinie
kake tepili molombando,
kera waembono mele talo molo kera imili mele
talo

Pulu Yemo popo topa kalopa sipili.’**
nimbe ungu mane aku sipe nimbe perimu
kanumu pilkulie tengelendo puringili. Ail-
imunge ungu mane nimbe perimu te pea pilku
liku tengelendo puringilila. Aku ungu manemo i
sipe:

‘Kango komo kanoko lingíme pali
“Ailimunge” ningu yu siengi.’***

nimbe perimu kanumu. Aku ungu manemo nimbe perimuna pilkululie ‘Oltonga kango komomo Pulu Ye Ailimu siembili.’ ningululie Jerusalleme pungilindu Yesusi mengo puringilila.

²⁵ Ye anda te Jerusalleme molopili elte puringili, yunge imbi Simiono. Yu sumbi nirimu yemo; yu Pulu Yemonga ungu pilipe alieli Pulu Yemo kinie ungu nirimu yemo; yu Isirele yamboma kapola kapola molangi omba tenjimbe yemo kanombando nokopa molorumu;* Mini Kake Telimu yunge konopuna sukundu molorumu. ²⁶ Mini Kake Telimuni yundu ungu te ou nimbendo: “Nu ou we naa koloni. Nu ou Ailimuni “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu kanokolie pe koloni.” nirimu. ²⁷ Mini Kake Telimuni Simiono yu lipe mundurumuna yu Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena purumu.

Kanu kinie Yesusi anumu lapatolo ungu manemone kangomando “Teai.” nimbe sirimu mele tengelendo kango Yesusi mengolo ulke tembelena sukundu puringili kinie ²⁸ Simionone omba kangomo kangulupe lipe Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjipelie nimbendo:

²⁹⁻³⁰ “Ye Aili Tondolo Olandopamo,
yamboma lipe taponjipe
mindili nolemelka aulkena wendo lipe
nu kinie pea molko konjingí aulkena
lipe monjimbe ye sikinumu*
na kinié nanga mongone kanokoro kinie

ou nando ningu panjirinu mele wendo okomo
kene

kinié na nunge kendemande yemo
konopu pe nipili kolombo.” nirimu.

³¹ “Kanu lipe taponjipe wendo lili ulumu
koleamanga pali yambomane kanangi.’ ningu
tekeno.

³² Yu Isirele yambomanga ulsu
molemele yambomanga pa tenjipe,
nunge Isirele yambomanga imbi
ambolopa ola linjimbendo
pa tenjili mélemo molemo.”
nirimu.

³³ Anumu lapatolo Simionone kango Yesusindu
nirimu mele pilkululie konopu aisili liku
munduringili.

³⁴ Simionone “Pulu Yemone ene tepa kon-
jipili.” nimbelie Yesusi anumu Mariando nim-
bendo: “Pilie. I kangomo molombamonga Isirele
yambo aisili imbi ou molorumuma pe manie
pungíla; aisili imbi ou naa molorumuma pe kinié
imbi molombala. Yu molomba kinie yambomane
kanokolie bulu siku ungu taka tonjingí.
³⁵ Ambomo, nu kepe ulu te wendo ombá. Nunge
kamelena mindili aili tepa temba kinie yambo
aisili konopu lenge mele mona lemba.” nirimu.

³⁶ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe
yamboma nimbe sirimu ambo te, yunge imbi
Ana, yu Juda yambomanga talape kanga Asa, ye
Panuelenga lemenu; yu paa ambu lerimu; yunge
menu yemo pea molangili ponie yepoko pakara
omba purumu, pe yunge menu kolorumu kinie
yu wayemo molorumu. ³⁷ Yu mana molopili

yunge ponie paono kise kelepa yepoko omba pupe paono kise kelepa kise sipemonga yu we molorumu. Yu ulke tembelemo mundupe naa kelepalie alieli kanuna mindi molopa ipulueli kepe tangoli kepe Pulu Yemonga popo topa imbi ambolopa ola linjimbendo taki taki langi naa nomba Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepe mindi molorumu. ³⁸ Simionone Yesusindu ungu nimbe molopili ene moloringine kanu ambomo yu ombalie „Pulu Yemone kanu kangomo Juda yamboma sirimumunge, Pulu Yemo kinie “Ange, papu tekeno.” nirimu. Kanu kinie pe Jerusalleme yamboma lipe taponjipe, umbuni tene ene ambolorumuna mindili nongo moloringi kanu umbunimunge wendo limbendo* ombá yemo ‘Ombá.’ ningu nokoko moloringi yambomando Ana yuni kango akumu orumu mele kinie temba mele kinie nimbe sirimu.

³⁹ Josepo Mariatolo eltene Ailimunge ungu manetolo nimbe perimu mele pali pilku liku tekololie niringilimuni, elte Yesusi kinie kelko kolea Gallilli disiriki pukulu eltenga kolea kanga Nasarete yando oringili.

⁴⁰ Kangomo ai lepa enge nimbe molopa yunge konopuna pilipe kongnjili aisili omba pepili molorumu, Pulu Yemone yu kanopa peanga kanopa yu tepe konjirimu.*

⁴¹ Juda yambomane ponie tengenenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele* pilku ulu mare teringi kanu walema Yesusi anumu lapatolo kepe ‘Kanu walemo piliembili.’ ningulu ponie tengenenga

Jerusalleme olando puringili. ⁴² Kango Yesusi molopili yu ponie engaki rurepo ombo purumu kinie kanu wale ‘Pulu Yemonga wale.’ ningu koro moloringi walemo altopa wendo orumu kinie alieli Juda yamboma Jerusalleme puringi mele Yesusi anumu lapatolo kinie yu kinie pea olando puringi.

⁴³ Jerusalleme puku, kanu ulumu piliringi walema pali pora nirimu kinie anumu lapatolo ulkendo pungilí puringili kinie kango Yesusi anju molorumu elte naa kanoringili. ⁴⁴ ‘Olionga yambo mare kinie okomo.’ konopu lelkolo wale telumunge we pukululie niringilimuni, pe ipupini kolea kalá torumu kinie puku aulkena pengendo eltenga pulu lerimu yamboma kinie we yamboma kinie pea puku moloringimendo walsiku piliku andoko kororingili. ⁴⁵ Yu naa kanoko lenjikulie Jerusalleme altoko puku koropuringili.

⁴⁶ Wale talo koroko kelkololie niringilimuni, pe wale yepoko sipemonga ‘Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena puku kanoringili kinie yu akuna suku molorumu kanoko lenjiringili. Yu ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema* kinie pea moloringi, yuni enenga ungu niringime pilipelie, anju enendo walsipe pilirimula. ⁴⁷ Yu enene niringime mimi sipe pilirimu mele kepe, pundu topa nimbe konjirimu mele kepe, yambo moloringimene pilkulie enene ‘Yunge pilipe konginjili paa pepamo.’ ningu pilku konopu liku munduku mini wale munduringi.

⁴⁸ Eltene yu kanu ulkena molorumu puku kanokololie suru ningulu anumuni yundu nim-

bendo: "Kangomo, olto kinie pea pamili ou naa oli, nambemuna tenuye? Lanie olto mini wale mundulipulu nu andopo koropo kelembulu." nirimu.

⁴⁹ Aku nirimu kinie yuni anumu lapatolondo nimbendo: "Elte 'koleamanga pali, nambemuna na andoko korongiliye? 'Na ya Taranga ulkena molemo.' konopu naa lengiliye?" nirimu.

⁵⁰ Nakolo yuni nirimu ungu pulumu eltene naa piliringili.

⁵¹ Yu elte kinie Nasarete taono maniendo pupelie nirimumuni, eltenga unguma pilipe tenge panjipe molorumu. Yunge anumuni kanu uluma konopuna panjipe pilipe mindi molorumu.

⁵² Yesusi yu ai lemba lerimu kinie yu pilipe konginjili olandopa olandopa pemba perimu; Pulu Yemo kinie yamboma kinie yu kanoko paa peanga kanoko moloringila.*

3

¹ Ye Tapiriasi Sisa, Romo gapomanomone nokorumu koleamanga pali, Isirele yambomanga kolea akumanga pali kepe yu ye paa aili kumbinemo molorumu. Yu kanu koleamanga pali Romo ye paa aili kumbinemo molopili ponie tene po omba pupe ponie tene pape sipemo wendo orumu kinie yu aku sipe we molorumu. Kanu poniemonga Pondiasi Paillate kolea Judia disiriki yambomanga ye nomimu molorumu; Erote kolea Gallilli disiriki yambomanga ye nomimu molorumu; Erote angenu Pillipu kolea Ituria disiriki kinie Terekonaitisi disirikitolo yambomanga ye nomimu molorumu;

LLaiseniasi kolea Apillini disiriki yambomanga ye nomimu molorumu.

² Ene aku koleama nokoko molangi Anasi kinie Kayapasitolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopatolo molangili Sekaraya malo Jono kolea ku leline molorumu kinie Pulu Yemone Jono yu ungu umbu tonjirimu.

³ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu kinie pilipelie Jono yu pupe no Jodane nekendo yakondo andopa yamboma ungu mane sipelie nimbendo: “Ene ulu pulu keri telemelema kanoko keri kanoko konopu alowa tekolie ‘Pulu Yemone olionga ulu pulu kerime ‘We manie pupili.’ nimbe siye kolopili.’ ningu ‘No liemili.’ ningu wai.” nirimu.

⁴ Aku kongonomo Jonone terimu mele yu naa molopili koronga ou yuni yamboma Yesusinge unguma sumbi siku pilku lingí aulkemo lipe nosinjimbe mele, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane nimbe boku torumu akuna molemo mele i sipe:

“Kolea ku leline
‘kumbi lepa pumbe’ ye tengah kerena
ungu te nimbendo:

“Ailimu ombá aulkemo teko mimi teame.
Yu ombá aulke kangama toko sumbi siei.”
nikimu.

⁵ “Ma pangima akuku kalalu siku,
colo lemomanga akuku pe toko,
aulke anekale manekale telemoma toko sumbi
siku,
aulke ola manie pulimoma kolta lenge.

⁶ Aku tengah kinie

Pulu Yemone olio lipe taponjipe
 ‘Mindili nolemelka aulkena wendo ongo
 yu kinie pea molko konjingí aulkena
 pangí.’ nimbe lipe mundumbe yemo
 yambomane pali kanonge.” nikimu.”*
 nimbe „Jonone pe temba mele Aisayane ou aku
 sipe nimbe sipe bokuna torumu molemo.„

⁷ Yambo aisili Jono molorumuna ‘Yuni olio no linjipili.’ ningu onge oringi kinie yu kanopalie nirimumuni, ene iri topalie nimbendo:

“Kolo topa yamboma tepa kenjili wambiyemonga waloma, Pulu Yemo mumindili kolomba walemonga naene “Ene talopa lelkolie pai.” nimu kinie ene ‘Pulu Yemone naa tepa kenjipili.’ ningu ‘No liemili.’ ningu okomeleye?
⁸ Ene sumbi siku molko, ulu peangama mindi teko molonge kinie ene ulu pulu keri teringime paa sike munduku kelko konopu alowa tengen mele mona lemba. “Olio anda kolepa Eporayamone kalopa lirimuma molemolomonga yambo peangama molemolo.” ninguaku siku ningu naa pilieme. Nane ene nimbu sikiru: ‘Pulu Yemone i koumando “Eporayamone kalopa lirimu yamboma au leangi.” nilkenje kouma Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelka.’ nikiru. Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelemonga uluri naa telemo.*

⁹ “Unju peko tomba loumu Pulu Yemone koronga unju puluna ambolopa ola lipe molemo. Unju mongo peanga naa tomba unjuma* yuni peko topalie tepena kalomba.” nimbe Jonone aku nirimu.

10 „Yambo Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu puluma naa telemelema Pulu Yemo yuni mongo simbe mele Jonone nimbe sirimu kinie pilkulie, ongo maku toringi yambomane ningindu: “ ‘Yuni olio mongo naa sipili.’ nimbu, nambe temoloye?” niringi.

11 Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Wale pakoli talo nosilimele yamboma enene yambo wale pakoli te naa nosingíme moke teko siengi. Langime kepe aku siku teangila.” nirimu.

12 Kou takisi lili yema kepe ‘No liemili.’ ningu oringi. Yuni ungu nirimumu pilkulie yundu walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio nambe temolo kinie Pulu Yemo yuni olio kanopa peanga kanombaye?” niringi.

13 Yuni enendo nimbendo: “Ene kou takisi likulie gapomano yuni “Kou i siku liei.” nimbe mako topa simbe mele liengi. Enene kolo toko mare ola panjiku limele aku mele naa liengi.” nirimu.

14 Kanu kinie ami ye mare yu walsiku pilkulie, “Olio kepe nambe teamiliye?” niringi.

Yuni pundu topa nimbendo: “Enene yambo-manga kou mone wa lingíndu kolo toko kopene we naa tangi. Gapomanomone mele kalomba koumu mindi liku nosiku, takal lelko molangi.” nirimu.

15 Jonone terimu mele kanokolie yambomane yu kinie konopu aisili liku munduku, ‘Pulu Yemone olionga anda kolepalimendo “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nirimu ye nomi Kirasimu* i yemonje?’ ningu pilku moloringi.

¹⁶ Ningu piliringi mele pilipelie Jonone pundu topa enendo nimbendo: “Nane yamboma no mindi linjilio. Nakolo ye te ombámo yuni ‚Pulu Yemonga, Mini Kake Telimu kinie tepemo kinie ene linjimbe ‚lingí.‘ I ombá yemo yunge tondolomo paa olandopa, nanga tondolomo paa maniendopa. Na yu kinie manda molo. ‚Yambo ailimenga kongono keri teli kendemande yambomane sike enenga ailimenga kongono keri tenjingindu kimbu su wendo linjilimele nakolo, ombá yemonga kimbu su wendo linjimbu kanu kongonomo paa olandopa mele nane tenjimbu kapola naa telka, na ye paa keri. ¹⁷ Yuni yunge rasi witi apuruli apulu pokomo ambolopalie yunge rasi witi mongo kinie rasi witi kilu kinie apurumbendo molemo. Yunge rasi witi apuruli polomo tepa mimi tembando rasi witi pali ‘wendo liembo.’ nimbe apurupelie mongoma lipe rasi witi nosilimo mingine ‘Lepili.’ nimbe nosimbendo mingi topa, pe kiluma lipe maku topa tepe naa kumbulupe nomba pepa mindi pulimona kalomba.” nirimu.

¹⁸ ‘Yambomane “Olio yambo molopo kenjilimolo yamboma. Olio ulu pulu kerime mundupu kelepo konopu alowa teamili.” niengi.’ nimbe Jonone yamboma ungu mane aisili aku sipe sipe, temane peangamo topa sirimu.

¹⁹ Walse, pe mele, Jonone kolea Gallilli disiriki yambomanga ye nomi kingi Erote iri torumula. Yu angenunge ambo menu Erodiasi ‚mangopa lirimu, ulumu kinie ulu pulu keri lupe aisili terimuma kinie nimbe para sipe yu iri torumu. ²⁰ Jonone yu iri torumumunge Erotene mu-

mindili kolopalie yu ka sipe ka ulkena panjirimu.
Yuniaku terimumu tepe kenjirimula.

²¹ „Erotene Jono ou ka naa sipili, yambo aisili
Jono no linjipe molorumuna ongo no liringi kinie
Yesusi kepe ombe no lirimula. No lipelie Pulu
Yemo kinie ungu nimbe angilirimu kinie mu-
lumu kengeya lepa anju yando purumu, ²² Pulu
Yemonga Minimu, kera waembono mele, manie
ombe Yesusi molorumuna pupe kagine ola
molorumu. Muluna ungu te wendo ombalie nim-
bendo: “Nu nanga konopu monjilio kangomo.
Nu kinie konopu sipu molio.” nirimu.

²³ Yesusi yu mana molopili ponie wane paono
tene mele ombe purumu kinie yunge kon-
gonomo pulu monjipe terimu.

Yambomane Yesusindu ‘Josepo malo.’ ningupi-
liringi.

Josepo yunge lapa Illai.

²⁴ Illai lapa Matate.

Matate lapa LLipai.

LLipai lapa Melkai.

Melkai lapa Janai.

Janai lapa Josepo.

²⁵ Josepo lapa Matatayasi.

Matatayasi lapa Emosi.

Emosi lapa Neame.

Neame lapa Esillai.

Esillai lapa Nakai.

²⁶ Nakai lapa Meate.

Meate lapa Matatayasi.

Matatayasi lapa Semene.

Semene lapa Joseke.

Joseke lapa Joda.

- ²⁷ Joda lapa Joanane.
 Joanane lapa Resa.
 Resa lapa Serapapele.
 Serapapele lapa Sialtele.
 Sialtele lapa Nerai.
- ²⁸ Nerai lapa Melkai.
 Melkai lapa Edai.
 Edai lapa Kosame.
 Kosame lapa Ellemadame.
 Ellemadame lapa Ere.
- ²⁹ Ere lapa Josua.
 Josua lapa Elliesa.
 Elliesa lapa Jorimu.
 Jorimu lapa Matate.
 Matate lapa LLipai.
- ³⁰ LLipai lapa Simiono.
 Simiono lapa Juda.
 Juda lapa Josepo.
 Josepo lapa Jonamo.
 Jonamo lapa Ellayakimu.
- ³¹ Ellayakimu lapa Mellia.
 Mellia lapa Mena.
 Mena lapa Matata.
 Matata lapa Netane.
 Netane lapa ,Ye Nomi Kingi, Depisi.*
- ³² Depisi lapa Jesi.
 Jesi lapa Opete.
 Opete lapa Boasi.
 Boasi lapa Sallimono.
 Sallimono lapa Nasono.
- ³³ Nasono lapa Aminadape.
 Aminadape lapa Ramo.
 Ramo lapa Esirono.

Esirono lapa Peresi.
 Peresi lapa Juda.
³⁴ Juda lapa Jekopo.
 Jekopo lapa Aisake.
 Aisake lapa Eporayamo.
 Eporayamo lapa Tira.
 Tira lapa Neyo.
³⁵ Neyo lapa Serake.
 Serake lapa Reu.
 Reu lapa Pelleke.
 Pelleke lapa Epe.
 Epe lapa Silla.
³⁶ Silla lapa Kenane.
 Kenane lapa Apakisate.
 Apakisate lapa Seme.
 Seme lapa Noa.
 Noa lapa LLameke.
³⁷ LLameke lapa Metusalla.
 Metusalla lapa Inoke.
 Inoke lapa Jarete.
 Jarete lapa Mallallele.
 Mallallele lapa Kenane.
³⁸ Kenane lapa Inosi.
 Inosi lapa Sete.
 Sete lapa Adame.
 Adame lapa Pulu Yemo.
 Adame Pulu Yemonga malo.

4

¹ Yesusi „no lirimu kinie, Mini Kake Telimu
 yu kinie om̄ba molopa yunge konopuna molopa
 paa tengepea tepili no Jodane mundupe kelepalie
 nirimumuni, Mini Kake Telimuni yu kolea ku

leline memba purumu. ² Akuna Yesusi „Mini Kake Telimu kinie molopili, „kurumanga nomi, depelemo* omба ю kondи topa molopili** oli te koro talo*** omба purumu. Kanu walemanga langi naa noli we molopa perimu kinie ю engelene kolopa molorumu.

³ Kanu kinie „kurumanga nomi, depelemone ю „kondи topalie, nimbendo: “Nu Pulu Yemonga Malo liemo i kouma ‘Pillawa kaloli au lepili.’ ni.” nirimu.

⁴ Nakolo yuni pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

“Langimene mindi yambomaconde mololi ulu pulumu

naa silimo.”*

nimbe molemo kanumu.” nirimu.

⁵ Kanu kinie depelemone Yesusi ю lipe memba pupe „ma pangи, paa olana tengа anjipelie, ю ma koleama pali walsikale lipe ora sipelie nirimunni, ⁶⁻⁷ yundu nimbendo: “I koleamanga pali tondolomo kinie mele peangama kinie Pulu Yemone nando “Nokoi.” nimbe koronga sirimu. Ime nane ‘Yambo te simbu.’ nindu liemo manda simbu. Nu na popo toko nanga imbi ambolko ola linjinu liemo i tondolomo kinie mele peangama kinie pali nu lieni simbu.” nirimu.

⁸ Kanu kinie Jesusini depelemondo nimbendo: “Pulu Yemonga bokumuni nimbendo:

“Pulu Yemo enenga Ailimu manjiku popo toko imbi ambolko ola linjiku,

yunge kongonomo manjiku tenjiku molangi.”* nimbe molemo kanumu.” nirimu.

9-11 Kanu kinie depelemo yuni Yesusi lipe kolea aili Jerusalleme memba pupe, ‘Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelemonga memba, paa ola imuna memba pupe anjipelie nirimumuni, yundu nimbendo: “Nu Pulu Yemonga Malo liemo nu lipe taponjimbe kene pou ningu manie pui.” ‘nirimu.’ ‘Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: ‘Pulu Yemone yunge mulu koleana angellomane ‘Nu ongo nokangi.’ nimbé.

Enene nu ‘Kou tene kepe naa topili.’ ningu nu enenga kimene oko polko lingí.* nimbe molemo kanumu. Aku sipe nirimu kene pilkulie aku siku tei.” nirimu.

12 Yesusini yundu pundu topalie nimbendo: “Pulu Yemonga yambomando ungu te pea nimbe molemola. Akumu i sipe:

‘Pulu Yemo enenga Ailimuni “Tembo.” nilimo mele
‘Sike nilimonje molo kolo tolemonje kanamili.’
ningu enene yu manda manjiku naa teangi.*
nimbe molemola kanumu.” nirimu.

13 Depelemone Yesusi kondi pali topa pora sipelie nirimumuni, ‘Pe yu manda altopo kondi tombo wale te nondopo pilipulie kelepo ombo.’ nimbe yu mundupe kelepa purumu.

14 Kanu kinie Minimunge tondolomone Yesusi kelepa kolea Gallilli disirikindu yando memba orumu kinie akuna andopa terimu mele temanemo koleamanga pali anju anju purumu piliringi. **15** Yuni Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupe ungu mane sirimu kinie yambomane pali yu kapi niringi.

16 Yesusi kolea Gallilli disiriki yamboma ungu mane silipe andopalie nirimumuni, yu Gallilli lerimu kolea Nasarete taono ou molopa ai lerimuna kelepa orumu. Ombalie Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemonga* koleamanga pali ene maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga yu aliel purumu mele Nasarete ungu piliringi ulke akuna aku sipe purumu. „Maku toko moloringi kinie, yuni “Na bokumu kanopo niembo.” nimbe ola angilirimu.

17 „Pulu Yemonga bokuma nokorumu yemone, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane* koronga ou torumu bokumu lipe sirimu kinie, Yesusini lipe sukundu ungu molorumu te kanopalie nimbendo:

18 „Aisayane i sipe nimbendo: „

“Ailimunge Minimu na kinie molemomo
yuni nando nimbendo:

“Yambo koropama temane peangamo toko siku,
ka ulkena pelemele yambomando

‘Wendo ongo we molangi.’ ningu
mongo keri leli yambomando

‘Mongo peanga lepili kanangi.’ ningu,
mindili nongo molemele yamboma

‘Mindili naa nongo, molko konjengi’ ningu,

19 ‘Kinié ponieno Ailimuni yamboma kanopa
kondo kolomba poniemo wendo okomo.’

ningu siliku andoi.” nimbe

Minimuni aku sipe ye te mako topalie nirimu.”*
nimbe Aisayane nirimu.” nimbe Yesusini aku
sipe boku kambu topa nirimu.

20 Ungu akumu kanopa nimbe pora sipelie bokumu altopa pipi sipe bokuma nokorumu yemo sipe, „Ungu te niembo.” nimbe, Yesusi yu manie molorumu. Yamboma pali yu mindi nemo nemo ningu kanoko moloringi. **21** Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Kinié Pulu Yemonga bokuna ungumu kanopo nindu pilíngi akuna Aisayane “Wendo ombá.” nimbe, ou nirimu mele kinié wendo okomo. „Kinié na tembo okoro ulu akumanga ou nirimu.” nirimu.

22 Moloringi yambomane “Yu ye peangamo. Yu paa telemo.” ningu yu nirimu mele pilkulie “Paa nimbe konjikimu.” ningulie mini wale munduringi. „Nakolo, enene ningindu: “I yemo „yu nae konopu lekemoye?”, Yu Josepo malo mindi, „olionga we ye te mindi lemo.”” niringi.

23 „Nakolo, Yesusini „yuyu molorumu mele nirimu kinie pilkulie yu konopu keri pan-jiringi mele pilipelie,* enendo nimbendo: “Ungu iku tolemelemanga te nando toko ningí teko molemelenje konopu lekero. Enene nando i siku ningí tekemelenje: “Nu sike doketa moleno liemo nu kuru tomba kinie nunge maratenemo nunu liku nani. Pe nu konde puni „kinie kanopolie ‘Nu sike doketa moleno lemo.’ nimbu pilimulú.” ningu aku ungu ikumu na toko singí tekemelenje?”, Nando ningindu: “Nuni Kapeniamet aono ulu tondoloma terinu pilirimulu mele ya nunge pulu kolea „Nasarete” akuna aku siku teani. „Kanopolie nu “molio.” nikinu mele ‘Sike nikinu lemo.’ nimbu pilimolo.” ningí tekemelenje?

²⁴ “Nane enendo sike nimbu sikirumu: Yam-bomane ulu pulu te telemele mele i sipe: Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye tene yunge pulu koleamonga yamboma ungu nimbe silimo kinie pilkulie nilimelemone, enene ‘Yu olianga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.’ ningu yu nilimo unguma naa pilku liku su silimele. ‘Kolea lupe yambo marene ongo ungu ningu silimele kinie aku unguma mindi pilku limele. Yam-bomane aku siku telemele mele enene aku sikula telemele.」* ²⁵ ‘Nane paa sike nimbu sikiru mele ene piliengi!’ nimbu ‘temane talo tambo.」

“Illainja Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe ‘yunge pulu lerimu, Isirele yamboma nimbe sipe molopili ulu te wendo orumumu niembo. Pulu Yemone “Lo naa opili.” nirimu kinie ponie yepoko kelepa oli kise talo pakara lo naa omba paa engele lerimu kinie Isirele koleana sukundu ambo waye aisili ‘engelene kolko, moloringi. ²⁶ Nakolo Pulu Yemone “Isirele ambo waye te liku taponjiku langi sieni.” nimbe Illainja akuna naa lipe mundurumu. ‘Isirele ulsukundu lerimu, kolea aili Saidono nondopa lerimu kolea kanga Sarepate ambo waye te ‘Langi pora naa nipili.’ nimbe Pulu Yemone kanu ulsukundu ambomo, molorumuna Illainja lipe mundurumu kanumu.*

²⁷ “Illaisia kepe ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe ‘yunge pulu lerimu Isirele yamboma, nimbe sipe molopili Isirele koleana sukundu yambo aisili kuru kendi norumu, nakolo ene pali telu kepe konde naa puringi,

kuru kendi nomba we perimu. „Kolea Isirele ulsukundu lerimu, kolea Siria ye Nemana mindi kuru kendi norumu kinie Illaisiane yu „lipe taponjipe,“ tepe kondé lirimu.* „Pulu Yemone Illainja kinie Illaisiatolo lipé mundurumuna ulsukundu yambo talo aku siku liku taponjiringili nikiru mele paa sike nikiru piliei.“ nirimu.

²⁸ Aku sipe mele nirimu kinie pilku keri pilkulie Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena sukundu moloringi yamboma pali paa lakoko mumindili koloringi. ²⁹ Mumindili kolkolie ola angilku yu kanu koleana ulsu toko pulu siku munduku, kanu koleana nondopa kopó te lerimuna toko manie mundungí teringi. ³⁰ Nakolo yu ene maku toko angiliringine sumbi sipe pupe tenga lupe pumbe purumu, yu manda naa amboloringi.

³¹ Kanu kinie Yesusi yu kolea Gallilli disiriki lerimu taono te Kapeniamé akuna maniendo purumu. Akuna „Juda yambomanga koro moloringi,“ wale Sambatemo* wendo orumu kinie Yesusi „Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke kanuna suku pupe,“ ene ungu mane sirimu. ³² Mane sirimu kinie yu namba lerimu yemane pipili naa kolko tondolo munduku mane siringi mele yuni aku sipe mane sirimuna pilkulie yambomane mini wale munduringi.

³³ Kanu kinie ulke kanuna suku kuru te ye tengá konopuna molopa ya ambolorumu ye te molorumu, „yemonga konopuna suku molorumu kanu kurumuni yu “Ungu ni.” nimbe tópe sirimuna, opa ungu tondolo mundupe nimbeline

nimbendo: ³⁴ "Kolea Nasarete ye Yesusi, nu pea olio ‚kuruma‘ kinie teluna tapu topo manda naa molomolo. Nu olio kinie nambemuna onuye? Nu olio toko konjini onuye? Nane nunge imbi pilio. Nu Pulu Yemonga Ye Kake Telimu." nirimu.

³⁵ „Aku sipe nirimuna pilipelie, Yesusini kanu kurumu iri topalie yundu nimbendo: "Nu ungu naa ningu yemonga konopuna ongo wendo pui!" nirimu kinie kurumuni yemo topa manie mundupelie ombo wendo purumu. Yemo yu uluri naa terimu, we manda molorumu.

³⁶ „Yesusini aku terimu kanokolie, yamboma suru ningu, mini wale munduku, enene eneno anju yando ningindu: "I ulumu nambolka uluri tekemonje? Unzu mane konde te wendo ombámo. Ye namba leli tene we yambo-mando "Teai." nilimo mele i yemone kurumando kepe aku sipe nilimo kinie kanu kuruma yunge ungumu pilku liku wendo olemele." niringi. ³⁷ Kanu kinie yuni aku sipe terimu mele temanemo kanu koleamonga sukundu lerimu koleamanga pali anju anju purumu piliringi.

³⁸ Kanu kinie kanu maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemo Yesusi mundupe kelepa pupelie nirimununi, Yesusi Saimononga ulkena suku purumu. Akuna Saimononga kolepa ambomo kuru topa kangi nomba konjipili lerimuna Yesusindu "Liku taponji." ningu mawa teringi. ³⁹ Aku siku yu mawa teringi kinie ambomo lerimuna pupe angilipelie nimbendo: "Kangi manda noi." nirimu kinie kangi nomba kelerimu. Ambomone sumbi sipe ola angilipe

wendo ombalie, oringi yema langi sipe nokopa molorumu.

40 Kanu walemonga ipupini, ena pumbe purumu kinie, kuru lupe lupe torumu yamboma Yesusi molorumuna mengo oringi kinie kanu yamboma ene yu mele mele kini ambolopalie ene pali tepa konde lirimu.

41 „Konopuna kuru molorumu, yambo aisili ‚oringi.‘ Kanu kuruma, ndo “Ongo wendo pai.” nirimu kinie, ongo wendo puku ru ningulie ningindu: “Nu Pulu Yemonga Malo moleno.”* nirangi. Kurumane yu aku siku imbi sikulie yu „Pulu Yemone mako topa lipe mundurumu ye nomi, Kirasimu** molorumu mele piliringine yuni ene iri topa “Molio mele anju ningu naa siei.” nimbe enenga kerema pipi sirimu.

42 Ipulueli ou Yesusi ola molopa penando pupe kolea ku leli tengā purumu kinie yambo aisili yu koroko yu molorumuna ongo yundu ningindu: “Olio kinie pea kamu molamili. Tenga naa pui.” ningu mawa teringi. **43** Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Pea molamili mangali, kolea wemanga pea pupu, Pulu Yemo ombo ye nomi kingi molomba* temane peangamo topo silipu andombo. Akumunge na yando lipe mundurumu kanumu.” nirimu.

44 Aku nimbeline yu pupe kolea Gallilli ‚disiriki, sukundu andopa, kolea lupe lupemanga pupe Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkemanga pupe kanu temane peangamo topa silipe andorumu.

5

¹ Walse, Yesusi nomu Geneserete, ‚aku-mundu ‘Nomu Gallilli’ niringila kanumu,‘ aku nomu kélona angilipe yamboma Pulu Yemonga ungumu nimbe sirimu kinie pilingindu ene yu angilirimuna puku maku toko nondoko nondoko puku ekelepa teko molko piliringi. ² Kanu kinie yuni nona andoli sipi talo nomu kélona lerimutolo kanopalie, oma lili yema koronga nomu kélona wendo puku enenga oma lili walema kulumiye toko moloringi kanorumu. ³ Sipi te Saimono Pitanga, akuna sukundu pupelie yuni yundu mawa tepalie nimbendo: “Sipimu laye kolte paka toko nona sukundu mundoi.” nirimu. Paka topa nona sukundu mundurumu kinie aku sipimunge suku yu manie molopalie nirimumuni, no kélona liku maku toko moloringi yamboma ungu mane sirimu.

⁴ Ene ungu mane sipe pora sipelie yuni Saimonondo nimbendo: “Sipimu nomu ai suku singine kunduku mengo pukulie oma lili walema nona manie mundu.” nirimu.

⁵ Saimonone pundu topa nimbendo: “Ye Nomimu,* sumbulu telu oma lili kongono tondolo mundupu tepo molopo tangonjipulie** oma te paa naa límulu. Nakolo aku nikinu kene walemo nona manie mundembo.” nirimu.

⁶ Kanu kinie walema nona manie munduringi kinie oma aisili walemanga sukundu puringine walema nomu sipine sukundu lingí teringi kinie sungu nimbé terimu. ⁷ Walema sungu nimbé terimu kanokolie enene enenga oma lili kongono pea tapu toko teringi yema, sipi tengá

moloringime walsikulie “Ongo liku taponjengi wai.” niringi. Oringi kinie sipi talo pea peke siringi umbuni tepa nona manie pumbe terimu.

⁸ Aku ulumu kanopalie Saimono Pita Yesusinge kumbikerena ombo manie molopa tamalu pepalie nimbendo: “Ye Ailimu,* na ulu pulu keri ambololi yemo „nu kake teli yemo“. Teluna molkombolo kapola naa tekemo, kene anju puku nu lupe moloi.” nirimu. ⁹ Yu kinie, yu kinie pea moloringime kinie, enene oma aisili walsikale tangoli liringi kanokolie ene suru ningu mini wale munduringine „Saimonone aku sipe nirimu“. ¹⁰ Seperinge malo Jemisi kinie Jonotolo elte Saimono Pita kinie kongono teluna tapu toko teringili yetolo, elte pea mini wale munduringilila.

Kanu kinie Saimonone nirimumu pilipelie Yesusini yundu nimbendo: “Nu pipili naa koloyo. Kinié oma linindu oma lili wale liku nona manie mundulino kinie omama walena ombo pelemo mele, pe nanga kongono tenjinindu nanga ungumu pilku ningu siliku andoni kinie yamboma nanga talapena sukundu ongo mollonge.” nirimu. ¹¹ Kanu kinie enenga siptololo nomu kélona mengo ulsu ongolie, siptololo melema pali lepili munduku kelko Yesusi lombili puringi.*

¹² Kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu, koleamanga tengah Yesusi molorumu kinie ye te kuru kendi aili tepa nomba perimumu ombo Yesusi kanopalie manie molopa tamalu pepa yu mawa tepalie nimbendo: “Ailimu, nunge konopumuni na ‘Konde pambo.’ konopu lenu

liemo nuni na manda teko konde lini.” nirimu kinie ¹³ Yesusini yemo kini ambolopalie yuntu nimbendo: “‘Nu konde pani.’ konopu lekero kene konde pui.” nirimu kinie tamburembu kuru kendimu nomba kelerimu.

¹⁴ Kanu kinie Yesusini yu ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Nuni ya ulu tekeromo yambo telurindu kepe paa naa ni! Sumbi siku puku Pulu Yemo popo tonjili yemo nunge kangimu liku ora siku, ‘Na altopo kangi peanga lepili moltkoro kene.’ ningu Mosisini “Tei.” nimbe ungu mane sirimumu* pilku liku tenindu “Pulu Yemo popo toko kalko si.” nirimu melemo liku Pulu Yemo popo tonjili yemondo “Kalonji.” ningu yu sieni. Pe yambomane nu kanokolie ‘Yu sike kangi peanga lepili molemo.’ ningu piliengi kene nikiru mele isili ou tepui.” nirimu.

¹⁵ Nakolo yuni terimu mele anju anju yambo aisilini pilkulie niringimuni, yu molorumuna sukundu sukundu ongo yu temane peanga topa nirimumu pilingindu ongo, yuni ‘Ene tepa konde lipili.’ ningu oringi kanopalie ¹⁶ yu ene oringine mundupe kelepa kolea ku leli tengah pupe Pulu Yemo kinie ungu nirimu.

¹⁷ Walse Yesusi yuni yamboma ungu mane sipe molorumu. Kuru toli yamboma tepa konde lili tondolomo yu kinie pepili molorumu. Pulu Yemone kanu tondolomo yu sirimu. Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* yu ungu mane siriuma pilku moloringila. Kanu yema, kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu kolemanga moloringime kinie, kolea Judia disiriki

sukundu lerimu koleamanga moloringime kinie, kolea aili Jerusalleme moloringime kinie, Yesusi molorumuna ongo maku toko yu ungu mane sirimuna pilku moloringi.

18-19 Yu molorumuna ye marene kimbu ki kolopa pora sirimu ye te taropola teko mengo onge oringi nakolo yambo aisili ulke kerepuluna ekelepa teko angiliringine ulkena suku Yesusi molorumuna nondoko mengo pungí aulke te naa kanokolie niringimuni, ulke imuna mengo ola pukulie* Yesusi molorumuna ‚kana kanaulkemo tekisikulie, yemo taropola pali moko toko manie munduringi. **20** ‘Yesusini i yemo manda tepa konde limbe.’ ningu tondolo munduku pilkulie yu mengo oringi kanopa pilipelie Yesusini kanu yemondo nimbendo: “Kangomo, nunge konopuna ulu pulu keri terinu pelemoma manie pupili, we siye kolkoro.” nirimu.

21 Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Yesusini aku nirimu pilkulie ‚pilku keri pilku, konopu kimbú sikulie, “I ye Pulu Yemo marake tekemo yemo naeye? Yambomane ulu pulu keri telemelema naene ‘Manie pupili, we siye kolkoro.’ manda nimbeye? Pulu Yemone mindi manda telemo.” ningu eneno ningu pilku molko konopu kimbú siringi.*

22 Kanu kinie Yesusini ene aku siku konopu kimbú siku moloringi mele pilipelie enendo nimbendo: “Enene ‚nane nikirumunge, aku siku nambemuna konopu kimbú sikimiliye? **23** I yemondo “Nunge ulu pulu kerime manie pupili, we siye kolkoro.” nimbú kinie ene ulu te

naa kanokolie ‘We we tepa nikimu.’ konopu lengeye? Molo “Ola angilku nunge kunungumu liku mengo kimbu kongono teko andoi.” nimbú kinie yu ola angilimbene naa angilimbenje mona lemba manda kanokolie ‘Aku sipe mindili sipe nikimunje?’ konopu lengeye? ²⁴ Nakolo ‘‘Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pelemomone ya ma koleana yambomanga ulu pulu kerime “Manie pupili, siye kolkoro.” manda nimbé.’ ningu piliengi!’ nimbu ,aku sipu nindu.’’ nirimu.

Aku nimbeline kimbu ki kolopa pora sili yemondo nimbendo: “Nane ‘Nu ola angilku nunge kunungumu liku mengo ulkendo pui.’ nikiru.” nirimu. ²⁵ Aku nirimu kinie ene kanoko molangi yemo sumbi sipe ola angilipe yunge kunungumu lipe memba om̄ba pena pupelie Pulu Yemo kapi nilipe ulkendo purumu. ²⁶ ,Yu aku terimu kanokolie, ene suru ningu mini wale munduku Pulu Yemo paa pipili kolko yunge imbi ambolko ola linjiku yu kapi ningulie ningindu: “Olio i ulu wendo okomo kanokomolomo ulu paa te lupe lepamo.” niringi.

²⁷ Kanu kinie Yesusi ,ulkemo mundupe kelepa, pena pupelie nirimumuni, kou takisi lirimu ye te, yunge imbi LLipai, kou takisi lipe molorumu kanopalie yundu “Na kinie pea pambil lombili oi.” nirimu. ²⁸ Kanu kinie LLipai yu ola angilipe kou takisi melema we lepili mundupe kelepa yu lombili purumu.

²⁹ Pe LLipaini yunge ulkena Yesusinge langi aisili kalonjirimu. Akuna kou takisi lili ye aisili kinie, we ye mare kinie, ene Yesusi LLipaitolo

kinie pea manie molko kanu langime noringi.
³⁰ Aku teringi kanokolie Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene Yesusi yu lombili andolimendo ningindu: “Ene kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli wema kinie ene pea nambemuna langi nokomeleye?” niringi.

³¹ Aku siku niringi pilipelie Jesusini enendo nimbendo: “Kuru naa tolemo yamboma doketana naa pulimele. Kuru tolemo yamboma mindi doketana pulimele kanumu. ³² Nane ‘Yambo sumbi nilime na molombona wangi.’ nimbundu ma koleana naa oruntu.* Ulu pulu keri teli yamboma ‚lipu taponjipu, enendo ‘Ene ulu pulu keri telemelema kanoko keri kanoko konopu alowa teko ‚na molombona wangi.’ nimbundu oruntu.” nirimu.

³³ Kanu kinie, enene Jesusindu walsiku pilkulie ningindu: “No Linjili, Jono lombili andolime kinie, Parisi yema lombili andolime kinie, enene walse walse langi mi toko naa nongo* Pulu Yemo kinie mawa telemele nakolo nu lombili andolimene aku siku naa telemele, langi kinie no kinie we nolemele. ‚Pe nu lombili andolimene telemele mele papuye,’” niringi.

³⁴ Aku siku niringi pilipelie Jesusini pundu topa enendo ‚ungu iku te topa yu kinie ulu te wendo ombá mele nimbelie, nimbendo: “Ambo limbe ye te yunge pulu lemo yema kinie molemo kinie ene konopu sikulie “Langi mi topo naa namili.” manda ningíye? Manda naa ningí. ³⁵ Pe mindi, ambo limbe yemo* ene molongena ongo wendo lingí kinie kanu walemanga sike ‚konopu

keri panjiku, langi naa nongendo mi tonge. „Isili ou molo.” nirimu.

³⁶ Yesusini aku nimbelie nirimumuni, ‘Ou Juda yambomane ulu teringi uluma kinie pe ulu konde wendo okomomo kinie teluna manda naa pengele mele paa piliengi!’ nimbe, ungu iku talo topalie nimbendo:

“Mulu wambale ou te sungu nilimo kinie olione mulu wambale paa konde tengah te kopisipu lipu, sungu nilimomonga naa topo tambululimolo kanumu. Yambo tene aku sipe topa tambulkenje kanu mulumbalemo nona panjilke kinie mulu wambale konde kopisilimu kanga lepa lli nimbelie mulu wambale oumu kelepa kamu aili tepa sungu nilke. Ulu te i sipela: Mulu wambale oumu kinie mulu kopisili kondemo telu sipe molo akumunge kapola kapola molo.

³⁷ Kongi meme kalumuni teli mingi ou tengah* no waene konde naa kolemolo kanumu. Yambo tene mingi ou tengah no waene konde te kolkanje kanu no waenemo mingine sukundu pepalie pe akolka kinie kanu mingi oumu naa akopa sungu nilke. Kanu kinie nomo kepe mingimu kepe kamu keri lelka. ³⁸ Akumunge no waene konde kongi meme kalumuni teli mingi kondena mindi kolemolo kanumu.

³⁹ Ye tene no waene ou te nombalie kanu waene oumu nomba peanga pilipelie no waene konde waka naa kolemo.”* nirimu.

6

¹ Walse, „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tengah, Yesusi kinie yu lombili andolime kinie rasi witi poniemanga ongo puringi

kinie yu lombili andoli yemane* rasi witi mongo mare nongendo inie toko liku kilu toringi. ² Aku teringi kanokolie Parisi yemane* Yesusi yundu ningindu: “Kána! „Koro molemolo, wale Sambatemonga ‘Kongono naa teangi.’ nimbe pelemo ungu manemo** nambemuna nunge lombili andoli yemane ungu manemo pulue tokolie aku siku tekemeleye?” niringi.

³ Yesusini pundi topa nimbendo: “Ene Pulu Yemonga bokuna sukundu „anda kolepa ye nomi kingi, Depisini* terimu mele nimbe molemo temanemo kanokolie temanemonga pulumu naa pilimeleye? Depisi kinie yu pea puringi yema kinie ene engelene kolkolie niringimuni, ⁴ Depisi Pulu Yemo molorumu sele ulkena sukundu pupe, Pulu Yemonga kumbikerena lerimu pillawa kalolime lipe nomba, yu pea puringi yema sirimu noringila kanumu.* Kanu pillawa kalolimendo Pulu Yemone ungu mane sipelie nimbendo: “We yambomane paa naa nangi.

Pulu Yemo popo tonjili yema manjiku nangi.”** nirimu „kanu ungu manemo pulue torumu, kanumu. „Ene konopu talo nambemuna lemelleye? Depisi yuni ou aku terimu mele ene pilku keri naa pilimelemonga pe kinié na lombili andoli yemane tekemele mele kanoko keri naa la kanai..” nirimu.

⁵ “Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone Sambate walema nokolemona „Sambate wale kinie yamboma molko konjingindu tengen mele manda nimbé kanumu.” nirimu.

⁶ Pe walse, koro mololi wale Sambate tengen, Yesusi ombo Juda yamboma maku toko Pulu

Yemonga ungu piliringi ulkena suku pupelie ungu mane sirimu. Kanu ulkena ye te molorumu, yunge ki umbukundu kamu kolopa kukurumu.⁷ Kanu kinie akuna moloringi Parisi yema kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene 'Yesusini ulu te tepa kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.' ningu ulu te tepa kenjimbe te 'alieli koroko molkolie,' 'Koro molemolo, wale Sambate kinie yuni yemo tepa konde limbenje.' ningu yu mimi siku kanoko moloringi.⁸ Ene konopuni piliringi mele pilipelie Yesusini kanu ki kolopa kukurumu yemondo nimbendo: "Yamboma molemelena ongo ola angilieni." nirimu kinie yemo yu akuna ombo ola angilirimu.

⁹ Kanu kinie yemando nimbendo: "Ene i sipu walsipu pilkiru. 'Sambate wale kinie ulu nambolka ulu te manda temoloye? 'Sambate walemonga ungu manemone "Teangi." nilimo mele teamili.' nimbu yamboma lipu taponjimulú kinie manda molo topo kenjimulú kinie mandaye? 'Naa kolangi. Konde pang.' nimbu temolomo manda molo topo konjimulúmu mandaye?" nimbu walsikiru." nirimu. ¹⁰ Aku sipe ene nimbe walsipelie yuni ene pali nemo nemo nimbe kanopalie ki kukuli yemondo nimbendo: "Nunge kimu sinio si." nirimu kinie yemone yunge ki sinio sirimu kinie ki kolopa kukurumumu altopa kamu peanga lerimu.

¹¹ Aku terimu kanokolie mumindili aili teko kolko enene eneno anju yando ungu mele teko ningindu: "Tepa kenjikimumunge yu nambe teamiliye?" ningu moloringi.

¹² Pe walse ipulueli Yesusi yu Pulu Yemo kinie ungu nimbendo ma pangitenga ola pupe Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopili kolea tangorrumu.

¹³ Ipulueli ou yu lombili andolimendo “Wai.” nimbeline ‘Enenga ye engaki rurepo nanga kongonomo teangi lipu mundembo.’ nimbeline aku yema mako topalie enendo nimbendo: “Ene ‘Nanga kongonomo tenjipangi.’ nimbu lipu mundukuru yema.” nirimu.*

¹⁴ „Kanu ye engaki rurepo mako torumumanga imbime i sipe:„ Saimono (yunge imbi te Pita) yu keme, Pita angenu Enderu keme, Jemisi keme, Jono keme, Pillipu keme, Batollomiu keme,
¹⁵ Mateyu keme, Tomasi keme, Allapiasinge malo Jemisi keme, “Olio Juda yamboma oliolio gapomano molamili.” niringi talape ye Saimono keme, ¹⁶ Jemisi malo Judasi keme, Judasi Isikeriote, Yesusi pe lipe opa touma sirimu yemo keme, ‘aku yema ‘nanga kongono tenjipangi lipu mundukuru.’ nimbe mako torumu yema.„

¹⁷ Kanu kinie yu kinie, yuni “Nanga kongonomo tenjipangi.” nimbe lipe mundurumu yema kinie, ma pangine manie oringi kinie yu lombili andoringi yambo aisili kinie, kolea Judia disiriki moloringi yambo aisili kinie, kolea aili Jerusalleme peringi yambo aisili kinie, nomu kusa kélona lerimu kolea aili Taya kinie Saidonotolonga peringi yambo aisili kinie, yu molorumuna sukundu sukundu ongo liku maku toringi.
¹⁸ Yu temane peanga topa, ungu mane sipe terimu pilingindu ongo, yuni ene kuru torumuma ‘Tepa konde lipili.’ ningu oringi. Enenga yambo

mare konopuna kuru keri molorumuma tepa
konde lirimula. ¹⁹ Yamboma tepa konde lili
tondolomo yu pepili molorumuna ene oringime
pali ‘Yu ambolamili.’ ningu yu molorumuna
nondoko nondoko oringi. Kanu kinie ongo yu
amboloringi kinie kanu tondolomone ene pea
pali tepa konde lirimu.

²⁰ Kanu kinie Yesusi manie molopa yu lombili
andoringime olando sipe kanopalie enendo nim-
bendo:

“Ene koropa pulimoma
Pulu Yemo enenga ye nomi kingimu molopa
ene nokolemomonga* ene malo.

²¹ Ene kinié engele telemoma
ene pe walse olo tembamonga ene malo.

Ene kinié kola telemelena
ene pe walse tae tengemonga ene malo.

²² Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo
pilku molemele yamboma,
ene nanga yamboma molemelemonga
we yambomane ene kinie konopu keri panjiku,
“Olio molemolona anju pai.” ningu,
enendo “Ene yambo kerime.” ningu,
ningu kenjiku, enenga imbime
pilku keri pilku tenge kinie ene malo.

²³ “Yambomane ene aku siku mele telemelena-
monga, ene mulu koleana pungí kinie kanuna
‘Pulu Yemone, ene mele kalopa konjimbe kene
kanu yambomane ene aku siku teko kenjingí,
kinie konopu aili teko siku, konopu paa peanga
pepili molangi.* Yambomane kinié ene mindili
silimele mele, aku siku ene naa molangi koro
ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku

yamboma ningu siliku andoringi yamboma we yambomane ene kepe mindili siringila kanumu.

²⁴ “Nakolo ene kamako lemelema,
ou kinié ene molko konjiku
konopu peanga pepili molemele
melema koronga nosilimele,
pe aku siku naa molongemonga
mindili nongo molko kenjingí.

²⁵ Ene kinié olo telemo yamboma
pe walse engelene kolongemonga
mindili nongo molko kenjingí.
Ene kinié tae telemele yamboma
pe walse ene kola tengemonga
mindili nongo molko kenjingí.

²⁶ We yambomane pali ene kapi ningu
taki taki enendo “Yambo peangama.” ningí kinie
ene mindili nongo molko kenjingí.

Kanu yambomane enendo
ungu peangama ningu kapi ningí mele
ou ene naa molangi koro ou
Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma naa pilku
we kolo toko yambo ningu siringi yambomando
i yambomanga anda kolepalimene
ungu peangama aku siku niringila.

Pulu Yemonga unguma sumbi siku niringi
yambomando kapi naa ningu mindili siringi
kanumu.” „nirimu..”

²⁷ „Aku nimbeline Yesusini we moloringi yambomando nimbendo: „Akumu na lombili andolimendo nikiru, nakolo nane ungu nikiruma pilku molemele yamboma, enendo ungu te pea niembo piliengila! Enene enenga opa touma

konopu monjiku, ene kinie konopu keri panjilimele yamboma teko konjiku teangi. ²⁸ Enendo ‘Yambo kerime kene molko kenjengi!’ nilimele yambomando ‘Ene yambo peangama kene molko konjengi.’ niengi. Ene teko kenjilimele yamboma ‘Pulu Yemone lipe taponjipili.’ ningu enene enenga mawa tenjengi.*

²⁹ “Yambo tene nunge kumbikere ekendonga laruwe tomba kinie topele toko ‘ekendonga kamu laruwe topili.’ nieni. ‘Nunge wale sulu peangamo liembo.’ nimbé yambomo nunge wale pakolimu kepe ‘pea we lipili.’ nieni. ³⁰ “Melema si.” ningu mawa tengen yamboma pali melema we sieni. Nunge melema we limbe yambomondo “Altoko nanu si.” ni naa nieni.

³¹ “‘Yambomane nu kinie teangi.’ konopu leno mele, nuni anju yambomaaku siku teani.*

³² “Ulu pulu keri telemele yamboma kepe eneno anju yando kondo kolemele pilkulie ene yando kondo kolemele yamboma mindi kondo kolonge manda molo. Ene kanoko keri kanolemele yamboma pea kondo kolangi. ³³ Ulu pulu keri telemele yamboma kepe eneno anju yando kondo kolko teko konjilimele pilkulie ene yando kondo kolko teko konjilimele yamboma mindi teko konjingí manda molo. Ene teko kenjilimele yamboma pea teko konjengi. ³⁴ Ulu pulu keri telemele yamboma kepe eneno anju yando pundu anjiku, ‘Walse altopo sukundu limbu’ ningu pundu anjilimele pilkulie, ene yando pundu tolemele yamboma mindi pundu anjingí manda molo. Ene pundu naa tolemele yamboma pea pundu anjengi.

³⁵ “*Ulu pulu keri telemele yamboma eneno anju yando telemele mele ene ulu te olandopa teangila.*” Enene enenga opa touma kepe kondokolko, teko konjiku, pundu anjiku, teangi. ‘Enene pe walse altoko aku siku yando teangi.’ ni naa ningu, we teangi. Aku siku tengenkie Pulu Yemonga ambolangoma molkolie,* yuni ene mele aisili kalomba lingí. Pulu Yemo yuni mana yamboma kinie aku sipe tepa molemola. Yu teko kenjilimele yamboma kinie, yundu ‘Ange.’ naa ningu we molemele yamboma kinie kanuma tepa konjilimo. ³⁶ Enenga Lapa Pulu Yemo teko kenjilimele yamboma kepe yu aku sipe kondokolopa we tepa konjilimo mele ene teko kenjingí yamboma aku siku kondo kolko teko konjengi.” nirimu.

³⁷ “Enene yamboma telemele uluma naa apurungí kinie ‘Pulu Yemone’ ene ulu telemelena naa apurumbela. Enene anju yambomane telemele mele apuruku kanokolie “Teko kenjikimili. Tekemele mele ‘Pulu Yemone’, kanopa keri kanopili.” naa ningí kinie ‘Pulu Yemone’, enene telemele mele apurupe kanopalie “Teko kenjikinu. Tekeno mele kanopo keri kanokoro.” naa nimbéla.* Yambomane ene kinie teko kenjingí uluma ‘Manie pupili.’ ningu siye kolongekenie ‘Pulu Yemone’, enenga ulu pulu kerime ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolombala.** ³⁸ Enene yamboma pe pe kepe ‘Pundu naa tangi.’ ningu melema we singí kinie yuni ene aku sipe we simbela. Melema simbendo layetolo naa simbe; olandopa olandopa simbe. Enene anju singí kanopalie ene yando aku sipe simbela.” nirimu.

39 Yesusini enendo ungu iku wallo te topa sirimula. Akumu i sipe:

“Mongo keri leli ye tene mongo keri leli ye te aulke manda lipe ora simbeye? Peatolo kombuna manda naa tolkaye?* **40** Ungu mane pilku mololi yamboma enenga ungu mane silimu toko manie naa mundulimele. Ou ungu mane pilku puku pora silimele kinie pe mindi enenga ungu mane silimu pea kapola kapola mele molemele.*

41 “Nuni angenanga mongona nurupulu te lemo kanoleno nakolo nunge mongona unju aili te lemomo naa kanoleno akumu nambemuna telenoye? **42** Nunge mongona unju aili lemomo naa kanokolie angenando “Ano, nunge mongona nurupulu te lemomo wendo linjembo.” nambe teko nilinoye? Topele mapele toli yambomo,* nuni nunge mongona lemo unju ailimu ou wendo likulie pe kanoko konjiku angenanga mongona lemo nurupulumu manda wendo linjini.” ,nirimu.,

43 „Kanu kinie Yesusini ungu te pea nimbeline ungu iku pokore topalie nimbendo:„

“Unju peangamone mongo keri te manda naa tomba; unju kerimuni mongo peanga te manda naa tombala. **44** Unju mongo te kanokolie kanu mongo torumuunjumu imbi manda silimele.* ‘Amu nambo.’ ningu, takeme manda olko toko naa nolemelka. Molo ‘Me te nambo.’ ningu, silipu manda mengo naa nolemelka. Amu lupela takeme lupela kanoko, me lupela silipu lupela kanolemele kanumu.** **45** Aku sipe mele, yambo peanga tene yunge konopuna ulu peanga pelemoma telemo, nakolo yambo keri tene yunge

konopuna ulu keri pelemoma telemo. Yambo te yunge konopuna pelemo unguma mindi kerena nilimo.” nirimu..

46 “Nane nilio unguma pilku liku naa tekolie enene nando “Ailimu” we nambemuna nilimel-eye?” nimbelie pe yuni ungu iku te pea enendo topa nimbéndo: „

47 “I nanga unguma pilku liku tengen yamboma ene ye te molemo mele niembo: **48** Ye te yuni yunge ulkemo ‘Ingi nimbe angilipili.’ nimbe we ma kinie okia kinie akupe ele tepalie, akuna manie kou polona ola takorumu. Ulkemo aku sipe takopa konjirimuna pe no topa ulkemo paa topa kalalu simbe terimu kinie topa tekisi naa tekisipe ingi nimbe we angilirimu.

49 “Nakolo i nanga unguma pilku liku naa tengen yamboma ene ye te molemo mele niembo: Ye te yunge ulke we ma pange teline ola walu takorumu. Pe no topa ulke kanumu topalie ulkemo walsikale kamu topa kalalu sirimu.” nirimu.

7

1 Yamboma piliengi kanu unguma nimbe pora sipelie Yesusi Kapeniame taonona sukundu purumu. **2** Akuna Romo yambomanga ami ye wane anderete nokorumu ye tengen kendemande te yu paa konopu monjirimumu kuru aili tepa topalie yu kolomba tepa lerimu. **3** Kanu ami ye nomimuni Yesusi orumu pilipelie yuni Juda tapu ye mare* lipa Yesusi molorumuna mundupelie nimbendo: “Nanga kendemandemo „kuru aili tepa tomu kene, ongo teko konde li.” nirimu.

4-5 Kanu Juda tapu yemane Yesusi molorumuna ongo aku siku ningu, yunge ningu tondolo munduku mawa tenjikulie ningindu: “I kende-mande kolkomomonga ami ye nomimu yu paa peanga. „Yu Juda ye te molo, nakolo olio Juda yamboma konopu monjipe, olio maku topo Pulu Yemonga ungumu pilimolo ulkemo yuni takonjirimu kene nuni yu liku taponjinu liemo papu.” niringi.

6 Aku niringi pilipelie Yesusi ene kinie kanu yemonga ulkena pumbe purumu. Kanu ulkemonga nondopa orumu kinie kanu ami ye nomimuni yunge pulu lemo yambo mare Yesusi orumuna lipe mundurumu ongolie yundu ningindu: “Ami ye nomimuni i sipe nikimu: “Ailimu,* na ye kerimu mele molio, nu nanga ulkena oni kinie kapola naa temba kene nu mindili siku ya naa wani. **7-8** Nu molenona na ye kerimu manda naa ombóla konopu lendu. Na ye tene kepe nokopa molemo, yunge ungumu pilipu lipu telio. Nane kepe ami ye mare nokopo molio. Kanu yemanga tendo “Pui.” nilio kinie yu pulimo. Molo tendo “Oi.” nilio kinie yu olemo. Molo nanga kongono tenjili kendemande yambo tendo “I siku tei.” nilio kinie yu aku sipe telemo kanumu. Aku sipela, nuni ungu te we nini kinie nanga kendemande „yemo, we konde pumbe kene nu we ni.” nikimu.” niringi.

9 Yesusini Romo ami ye nomimuni nimbe mundurumu mele pilipelie yu konopu aisili lipe mundupelie yu lombili oringi yambomando nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I Isirele yambomanga talapena ulsu

mololi yemone na ungu muni mindi manda temba mele nimbe tondolo mundupe pilimo mele koleamanga pali, Isirele koleana sukundu kepe, yambo telurini kepe aku siku piliringi mele paa naa kanorundu.” nirimu.* ¹⁰ Aku nirimu pilkulie ami ye nomimuni Yesusi molorumuna mundurumu yema kanu ami yemonga ulkena yando ongolie kendemandemo konde purumu kanoringi.

¹¹ Yesusi Nene taonondo purumu, yu lombili andolime kinie yambo mare aisili kinie pea puringi. ¹² Yu taono pala kerepuluna nondopa purumu kinie Nene ye te kolorumumu ono tengendo taropola teko mengo ulsu pungí oringi. Kanu kolorumu yemo yunge anumu lapatolone yu komolayemo meringili kinie pe te lupe naa meangili lapa kolorumu. Pe yunge anumu ambo wayemo molopili yu kolorumula. Kango kanumu ono tengendo yambo aisili anumu kinie tapu toko puringi.

¹³ Ailimuni ambomo kanopalie paa kondo kolopa yundu “Kola naa tei.” nirimu. ¹⁴ Kanu kinie yu yambo taropolamonga nondopa ombo taropolamo ombo ambolopalie, meringi yema we mengo angiliengi yuni nimbendo: “Kango yemo, ola moloi.” nirimu. ¹⁵ Kanu kinie kolorumu yemo ola molopa yu ungu nirimu. Kanu kinie Yesusini ye kolorumumu lipe yemo yunge anumu yuyu sirimu.

¹⁶ Yesusini aku terimuna yambomane pipili kolkolie ningindu: “Pulu Yemonga ungu umbu tonjilime pilipe yamboma nimbe sili ye aili te olio molemolona wendo omu lepamo.” nengu

Pulu Yemo yunge imbi ambolko ola linjikulie ningindu: “Pulu Yemo yunge yamboma molemeleno ombo lipe taponjimu.” niringi. ¹⁷ I Yesusini terimumunge temanemo kolea Judia disiriki pali kinie Judia ulsu kolea lupe lupema pali kinie anju anju purumu piliringi.

¹⁸ Yesusini terimu mele Jono yu lombili andolimene yundu ningu siringi kinie yuni yu lombili andolimenga talo “Yando wale.” nimbelie Yesusi molorumuna elte lipe mundupelie nimbendo: ¹⁹ “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere, “Lipu mundumbu.” nimbe, nimbe panjirimu yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombámo nokopo molamiliye?” nirimu.

²⁰ Kanu yetolone Yesusi molorumuna ongolo yundu ningilindu: “No Linjili Jonone olto lipe mundupelie nimbendo: “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe yere, “Lipu mundumbu.” nimbe, nimbe panjirimu yemo ‘Ombá.’ nimbu nokopo molemolo kanumu nu molo te lupe ombá nokopo molamiliye?” nimu.” niringili. ²¹ Aku siku walsiku pilkululie niringilimuni, ena tengā we kanoko angiliengili, Yesusini kuru lupe lupe torumu yamboma kinie, konopuna kuru molorumu yamboma kinie, mongo keri lerimu yambo aisili kinie, tepa konde lipe molorumu kanoringili.

²² Pe Yesusini eltendo pundu topa nimbendo: “Eltene ya kanokombele mele kepe pilkimbili mele kepe Jono ningu sipale.

Mongo keri leli yamboma mongone kanoko, kimbu keri leli yamboma kapola andoko,

kuru laká nolime umbu kangi angilipe,
 komu silime komuni pilku,
 kolopa lelime ola molemele kepe,
 koropa pulime temane peangamo topo silio pilimelela
 kanumu.* Aku siku Jonondo ningu siele. ²³ Na
 kanokolie 'Yu sike kanu yemo molemo.' ningu
 tondolo munduku pilkulie, altoko konopu talo
 naa panjiku molonge yamboma ene malo." nirimu.

²⁴ Jonone mundurumu yetolo kelko nendo
 puringili kinie Yesusini kelepa yambo aisili
 maku toko moloringimendo Jonondo nimbendo:
 "Kolea ku leline Jono no linjipe molorumu
 kinie, ene kanu kolea ku leline nambolka
 kanonge puringiye? 'Molo' lkepanie mele
 poporomene lope lope tenjipe molorumu te
 kanonge puringiye? 'Jono' yu aku sipe mele
 molo kanumu." ²⁵ Alieli kanolemele mele
 kanonge naa puringi liemo, ulu nambolkare
 kanongendo puringiye? Ye te mulu wambale
 paa peangama pakopa molorumu kanonge
 puringiye? Akumu molola. Yambo kamako
 molko, mele aisili nosiku, mulu wambale paa
 peangama pakolemelema ye nomi kingimenga
 ulkena manjiku molemele kanumu.

²⁶ "Aku sili te kanonge naa puringi liemo,
 Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe
 yamboma nimbe sili ye te kanonge puringiye?
 Akumu sike nakolo nane enendo nimbu sikiru.
 Jono yu sike Pulu Yemonga ungu umbu tonjirimuma
 pilipe nimbe sili ye te nakolo yu Pulu
 Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe nimbe

sili ye we te molo. ²⁷ Yuni Pulu Yemone ou “Lipu mundumbu.” nirimu yemonga* aulkemo tepe mimi temu kanumu.** Kanu yemondo Pulu Yemonga bokuna sukundu molemo ungu te i sipe:

‘Pulu Yemone yunge Malondo nimbendo:
“Piliyo! Nanga ungu ninjimbe yemo
nane nu puni aulkena yu
kumbi lepo lipu mundukuru.

Yuni nunge aulkemo akisinjimbe.” nirimu.***
kanu ungumu bokuna molemo.**** ²⁸ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou mana moloringi yambomanga te ‘No Linjili, Jono kinie manda molo. Jono olandopa mele. Nakolo kinié wale kondemo wendo okomo. Kanu walemo Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo yambomanga* te paa imbi naa molopa paa koropa puli yambomo olandopa; Jono yu maniendopa. ‘Ou moloringi yamboma manie mele; kinié na ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingimunge konopu peanga pemba yamboma olandopa.” nirimu.

²⁹ Yesusini aku sipe nirimu pilkulie we yamboma kinie kou takisi liringi yema kinie Yesusini Jonondo nirimu ungumu pilku peanga pilku Pulu Yemo kali niringi. Kanu yambomane ou ‘No Linjili, Jonone nirimu ungumu pilku peanga pilkulie ene ulu pulu keri teringime bulu siku, konopu alowa teko ‘Olio Jonone no linjipili.’ ningu no liringi. ³⁰ Nakolo Parisi yema kinie,* Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjiringi yema kinie, enene ‘Pulu Yemone Jono naa mundurumu.’ ningu pilkulie, Pulu Yemone

“Yambomanga lipu taponjipu tenjimbu.” nirimu ungumu pilku keri pilku bulu sikulie pe ‘Jonone olio no naa linjipili.’ ningu no naa liringi.

³¹ Kanu kinie Yesusini ungu te pea nimbendo: “Kinié mana molemele yamboma nambolka melte ene manda lepo manda nimbunje? „Ene molemele mele i sipu nimbu siembo:„ ³² Ene yamboma maku tolemele koleana ambolangoma pepe pereko molemele mele.* Kanu ambolangomanga marene ne anju molemele ambolango mare „pea pepe pereko molonge aulke te koroko kelkolie, enendo walsikulie ningindu:

“Konana nímulu kinie
ene ‘Pea konana niemili.’ naa ningu
“Molo.”níngi.

Pe kelepo kola temulu kinie
ene ‘Pea kola teamili.’ ni naaníngi.

„Pea pepe perepo molomolo aulke te molo lep-
amo.“ nilimele. „Kinié molemele yamboma ene kanu ambolangoma mele molemele.„ ³³ „Na kinie No Linjili Jono kinie oltone nilimbolo unguma enene pilku keri pilimele; telembolo mele kanoko keri kanolemelela.„ Jono ombalie ga kinie no waene kinie naa nomba molorumu kinie „kanoko keri kanokolie,“ ningindu: “Yunge konopuna kuru te molemo.” niringi. ³⁴ Pe Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombo ga kinie no waene kinie norumu kinie „kanoko kerila kanokolie,“ ningindu: “Yu ga aisili nomba keri pilipe, no waene aisili nomba kekelepa topa telemo yemo. Yu kou takisi lili yema kinie,* ulu pulu keri telemele yambo wema kinie ‘Yu kinie pulu lepili pea tapu topo

molamili.’ nimbe telemo.” nilimelela. „Enene aku siku Jono kanoko kerila kanolemele. Na kanoko kerila kanolemele.,³⁵ Nakolo pilipe konginjili ulu pulumu Pulu Yemo kinie pelemona yunge ambolangomane pali yuni telemo mele-mando ‘Papu telemo.’ ningí.” nirimu.

³⁶ Walse, Parisi ye tene Yesusindu “Langi pea nambili oi.” nirimu kinie yunge ulkena suku pupe akuna langi polona nondopa polo tengah manie molorumu kinie ³⁷ kanu koleana molorumu ambo ulu pulu keri teli tene Yesusi yu kanu Parisi yemonga ulkena suku langi nomba molorumu pilipelie, yu kopongo wele paa peanga temingi pali lipe akuna memba pupelie nirimumiuni, ³⁸ Yesusi molorumuna bulkundu kimbuna nondopa kola tepa angilipelie, pe Yesusi yunge kimbutolo kola mongone kulumiyet tonjipe, pe ambomo yunge penge lapisemo lipe kanu kimbutolo kulu tonjipe, kimbutolo kangulupe, kopongo wele memba orumu kanumuni kimbuna ape kanjinjirimu.*

³⁹ Kanu ulke pulu ye Parisi ‚Saimono, yuni ambomone aku terimu kanopalie yuyu konopuni pilipelie ‘I yemo paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjilimo pilimo ye te* molkanje i ambo yu ambolkomomo molemo mele kinie ulu keri telemo mele kinie manda pilipelie “Na naa ambolko, ongo wendo pui.” nilke.’ konopu lerimu.

⁴⁰ Yesusini ‚Saimono, konopuni pilirimu mele pilipelie yundu nimbendo: “Saimono, nu ungu te niembo.” nirimu kinie

Saimonone pundu topa nimbendo: “Ungu Mane Silimu, kapola, ni.” nirimu.

41 „Aku nirimu kinie Yesusini yundu temane te topa nimbendo:“ “Ye tene ye talo kou mone pundu anjipe sirimu. Ye te wane anderete kina mele sipe, ye te tene kina mele sirimu. **42** Pe elte pea pundu manda naa tonjiringili kinie ye pundu anjirimu kanu yemone pundutolo we siye kolopa “Uluri molo, yu tepili.” nirimu. Aku nirimumunge yetolonga naene yu konopu olandopa monjirimu konopu lekenoye?” nimbe Yesusini Parisi yemondo aku nimbe walsirimu.

43 „Kanu Parisi ye, Saimonone yundu pundu topa nimbendo: “Pundu aili anjirimu yemo, konopu leker.” nirimu kinie

Yesusini “Paa nikinu.” nirimu.

44 Kanu kinie Yesusini topele topa kanu ambomo angilirimuna kanopalie Saimonondo nimbendo: “I ambomo kána! Na nunge ulkena sukundu ondu kinie ,olio Isirele yambomane ye ponenge kokele olemo kinie telemolo mele, nuni nando aku naa tenu. Nuni “Kimbu kulumiye toi.” ningu no naa sinu nakolo i ambomone nanga kimbumu yunge kola mongone kulumiye tonjipe, yunge penge lapisemo lipé nanga kimbumu kulu tonjimu. **45** Na ondu kinie nuni na naa kangulunu nakolo i ambomone na ondu kinie kepe yandopa kinié kepe nanga kimbumu kangulupe molemo. **46** Na ondu kinie nuni nanga pengena kopongo wele liku ape naa kanjinu nakolo i ambomone nanga kimbutolo kopongo wele peanga tene ape kanjinjimu. **47** Yuni ulu pulu keri aisili terimuma manie pumumunge na konopu aili tepa monjipelie aku sipe temu. Nakolo ulu pulu keri layetolo mindi telemo

yambomo yunge terimu mele ‘Manie pupili, siye kolkoro.’ nimbé yemo konopu laye tepa monjimbela.” nirimu.

48 Ye Saimonondo aku sipe nimbe pora sipelie nirimumuni, ambomondo nimbendo: “Nunge konopuna ulu pulu keri terinu pelemoma manie pupili, siye kolkoro.” nirimu.

49 Aku nirimu pilkulie yu kinie langi nongo moloringime yuni nirimu mele pilku keri pilkulie enene anju yando ungu mele teko ningindu: “Yambomane ulu pulu keri telemelema i yemone “Manie pupili, siye kolkoro.” nikimu yemo yu naeye? ‘Na Pulu Yemo.’ konopu lepalie nikimunje?” niringi.*

50 Kanu kinie Yesusi ambomondo kamu nimbendo: “Nane nu ulu pulu keri terinu mele ‘‘Om̄ba wendo pupili.’ manda nimbú.’ ningu pilku onumunge na sike aku sipu manda lipu taponjikiru kene nu konopu pe nipili mololiku pani.” nirimu.*

8

1 Kanu kinie pe Yesusi pupe, kolea ailime kinie kangama kinie akumanga andopalie nirimumuni, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba* temane peangamo topa silipe, yamboma ungu mane silipe andorumu. Yu lombili andoli ye engaki rurepo kinie **2** ambo mare kinie yu pea andoringi. Kanu ambomanga mare ou kuru topa, mare ou kuru enenga konopuna perimu kinie Yesusi ene pali tepa konde lirimu. Te, kolea Makatalla ambo Maria, ou

yunge konopuna kuru yepoko pakara moloringimendo Yesusini “Ongo wendo pai.” nirimu kinie ongo wendo puringi. ³ Te, ambo Joana, Susa menu. Susa yu kolea Gallilli disiriki ye nomi kingi Erotenga ulke tapu yemo. Te, ambo Susana. Ene kinie we ambo aisili kinie Yesusi nokoringi. Kanu ambomane enenga kou mone nosiringime likulie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie enenga langi kinie melema topo toko liku siku nokoringi.

⁴ Kanu kinie Yesusi molorumuna kolea lupe lupemanga moloringi yamboma sukundu sukundu ongo, liku maku toringi kinie yuni enendo ungu iku te topalie nimbendo:

⁵ “Ye tene rasi witi umbu poniena andopa tanda sirimu. Tanda silipe andorumu kinie umbu mare aulkena manie purumu, kanuma yambomane kimbuni kambiliringi; keramane ongo liku noringila.

⁶ Umbu mare kou perimuna manie pupelie akuna no naa molorumuna mulie topa wendo ombo walsikale kolorumu.

⁷ Umbu mare kombulu siri ka mele molorumuna manie purumu, siri ka melemo wendo ombo witi umbuma topa norumuna ombo peanga naa lepa ‘mongo te naa torumu.‘

⁸ Umbu mare ma peangana manie purumuma wendo ombo mongo peangama topa, mongo tokapu kise mele torumu.” ‘nirimu.‘

‘Aku nimbeline, “Yambo komu peo lemomane i ungumu piliei.” nirimu.

⁹ ‘Yesusini aku nirimu kinie, yu lombili andolimene yundu ningindu: “Aku ungu ikumunge

pulumu ningu si.” niringi.

¹⁰ Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema kinie nokolemomonga* ulu pulu ou yuyu pilirimu kanu ulu puluma ‘Ene kinié ‚na lombili olemele yamboma, piliengi!’ nimbelie ene ‘Ungu ikumanga puluma piliengi!’ nimbelie ene nimbe sikimu. Nakolo we yamboma ‘Unguma nimbu siembo.’ nimbulie ungu ikuma mindi topo silio. ‚Pulu Yemone Aisayanga kerena nimbendo:’

‘Ene mongone kanokolie naa kanoko,
komuni pilkulie naa pilimele.’**

nirimu akumunge we yambomando ungu ikuma mindi tolio.” nirimu.***

¹¹ Aku nimbelie yuni nimbendo: “Aku ungu ikumunge* pulumu i sipe:

“Langi umbu tanda sirimu kanu umbuma Pulu Yemonga ungumu.

¹² Umbu mare aulkena manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilimele kinie pe ‚kurumanga nomi, depelemo* ombo ‘Aku ungumu kamu tondolo munduku pilíngi liemo Pulu Yemone ene lipé taponjipe aulke kerine wendo limbe** kinie manda molo.’ nimbe ungu tanda sili konopuna pupe pelemoma wendo limo.

¹³ Umbu mare tanda sirimu kou perimuna manie purumuma yambo mare aku silime molemele. Enene ungumu pilkulie konopu siku pilku limele. Nakolo ene pulkeno naa mundukulie ungumu laye kolte mindi pilku molemele. Pe ene konopuna umbuni temba kinie molo ‚Setene ombo,

manda manjipe kondi ka temba kinie, ene pilimele ungumu siye kolemele.

¹⁴ Umbu mare tanda sirimu kombulu siri ka mele molorumuna manie purumuma yambo mareaku silime molemele. Enene ungumu pilkulie peaulkena pungí pungí kinie konopuna umbuni telemo umbunime kinie, mele aisili nosilimele melema kinie ya ma koleana uluma tekokonopu singí uluma kinie, kanu sili ulu mare wendoomba ungu kanumu topa nolemo kinie ungu-muni uluri naa tepa langi mongo kamu naatolemo.

¹⁵ Umbu mare tanda sirimu ma peangana manie purumuma yambo mareaku silime molemele. Enene enenga konopu peanga pepili molko ungumu pilkulie kanu ungumu kamu likutondolo munduku pilkulie, tondolo pupili molemele kinie kanu umbuma langi mongo, aisili, tolemo.”
„nirimu.”

¹⁶ „Yesusini enendo ungu iku te pea topanimbendo:”

“Yambomane tepe llame kandokolie mingine suku naa panjiku polo maniekondo naa nosikulienilimelemone, ‘Yambo ongema koleakanangi ulkena suku pa tepili.’ ningupo tengola nosilimele.* ¹⁷ Aku sipe mele, kinié lopi telemomelema pe walse mona lembayamboma kanonge; kinié aki topa lemo melema pe walse pa temba kinie yambomane kanumelema kanonge.

¹⁸ “Aku temba kene enene ungu pilimele akumu mimi siku piliengi! Pulu Yemonga ungumu pilku molemele yamboma paa olandopa

nimbe simbe pilingí. Pe paa aisili pilingí. Nakolo naa pilku molemele yamboma ene laye kolte pilimele ungumu kepe wendo limbe.”* nirimu.

19 Walse Yesusi ulke tengā suku molorumu kinie yunge anumu kinie angenupili kinie yu kanongendo oringi. Akuna yambo aisili ekelepa teko moloringine yu molorumuna nondoko manda naa ongolie **20** ungu te ningu munduringi kinie, yambomane yundu ningindu: “Aminie kinie angenali kinie nu kanongendo ongo pena angilimele.” nirangi.

21 Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga ungumu pilku liku telemele yamboma nanga anumu kinie nanga angenupili kinie molemele.” nirimu.

22 Walse, Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene nona andoli sipi tengā sukundu puringi kinie pukulie, yuni enendo nimbendo: “Nomu nekendo pamolo.” nirimu kinie akuna pungí puringi. **23** Sipine pungí puringi kinie Yesusi yu uru perimu. Yu uru pepili poporome aili te nomuna torumu. Aku terimuna nomumu apisipe ola ombalie, no sipine sukundu sukundu ombo peke lepalie sipimu memba nona manie pumbe terimu kinie ene no wangonge teringi.

24 Kanu kinie yu uru perimuna puku toko mak-injikulie ningindu: “Ye Nomimu,* Ye Nomimu, olio no wangokomolo.” nirangi kinie yu makilipelie poporomemo kinie no apisipe ola orumu nomumu kinie iri torumu. Kanu kinie poporomemo topa kelepa, nomumu lope naa tepe we lerimu.

25 Kanu kinie yuni lombili andolimendo nimbendo: “‘Pulu Yemone olia nokomba.’ ningu, tondolo munduku naa pilkimiliye?” nirimu.

‘Yuni terimu mele kanokolie, yemane pipili kolko mini wale mundukulie anju yando eneno walsikulie ningindu: “Apa! I yemo naenje? Poporomemone kepe nomumuni kepe yuni eltendo “Teale.” nilimo ungumu pilku liku kelkembele.” niringi.

26 Kanu kinie nomuna nekendo puku kolea Gerasa puringi. Nomu yakondo kolea Gallilli, nomu nekendo kolea Gerasa kanumu.

27 Akuna oringi kinie Yesusi sipine wendo omba kélona angilirimu kinie kanu kolea ye te yu molorumuna orumu. Kanu yemo kuru aisili yunge konopuna molorumumunge mulu wambale telu kepe naa panjipe, we we andopa, ulke tengnaa pepa, yambo ono koleana pelipe andopa molorumu.

28-29 Kurumuni kanu yemo taki taki lirimuna yambomane ka senene yu kimbu kime ka toko yu nokoko moloringi nakolo ka senema sungu sirimu kinie pe kurumuni kolea ku leline yu memba purumu. Kanu yemone Yesusi kanopalie kalle nimbe yu angilirimuna manie molopa tamalu pepa tondolo mundupelie nimbendo: “Yesusi, Pulu Ye Paa Olandopa Ailimunge Malo, na kinie ulu nambolka uluri tenindu onuye? ‘Na mindili paa naa lipu simbu.’ ni.’ nimbu mawa tekero.” nirimu. „Yu kokele ombá orumu kinie, Yesusini ou nimbendo: “Kurumu, i yemonga konopuna ongo wendo pui.” nirimu

mele pilipelie yemone aku sipe “Naa tei.” nimbe mawa terimu.

³⁰ Aku nirimu kinie Yesusini yemondo wal-sipelie nimbendo: “Nunge imbi naeye?” nirimu kinie

yemo yunge konopuna kuru aisili molorumuna pilipelie yuni “Nanga imbi Paa Aisili.” nirimu. ³¹ Kanu kuru aisilimene wale aisili Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olio ‘ongo wendo pangi.’ ningu toko makorokolie „I ma koleamo munduku kelko, Pulu Yemone kowa muru paa lepa mindi pupe naa pora nilimo murumunge ‚olionga ye nomi Setene walse lipe mundumbe, kanu murumunge* pai.” ni naa ni.” ningu mawa teringi.

³² Akuna ma pangi tengah umbu kongi aisili ímu nongo moloringi kanokolie Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olio ‚toko makorokolie, ‚Ne kongimenga konopuna molopangi.’ ni.” niringi kinie

yuni “Kapola, akuna pangi.” nirimu.

³³ Aku sipe nirimu kinie kuruma kanu yemonga konopuna wendo ongolie kongi akuna moloring-imenga konopuna puku moloringi kinie kanu kongime kekelepa toko lkisiku puku kopona pukue toko nomuna suku puku no wangoringi.

³⁴ Ulu akuma wendo orumuna kanokolie kongi tapu teko moloringi yema talopa lelko pukulie niringimuni, kolea ailine moloringi yamboma kinie, kolea kangamanga moloringi yamboma kinie, ulu akuma wendo orumu mele temanemo toko siliku purungi. ³⁵ Kanu temanemo piliringi yamboma ‘Uluma wendo orumu mele kanamili.’

ningu wendo puku Yesusi molorumuna ongolie ou kuru aisili konopuna molko ongo wendo puringi yemo mulu wambale pakopa, umbu konopu pepili Yesusi molorumuna nondopa manie molorumu kanokolie ene pipili koloringi. ³⁶ Yesusini terimu mele mongone kanoringi yambomane pe oringi yamboma ningu siringi. Kuru aisili konopuna moloringi yemonga konopuna kuruma ongo wendo puringi kinie yemo yu umbu konopu pepili molorumu mele ningu siringi.

³⁷ Kanu kinie kolea Gerasa yamboma pali paa mini wale mundukulie Yesusi mawa tekolie ningindu: “Olionga koleana naa mololi kelko pui.” niringi kinie yu kelepa pumbendo nona andoli sipine suku purumu. ³⁸ Yu pumbe terimu kanopalie, kuru aisili konopuna ou molko wendo oringi yemone yundu nimbendo: “Pea pambili.” nimbe mawa terimu.

Nakolo Yesusini “Molo.” nimbe yundu nimbendo: ³⁹ “Nu ulkendo puku Pulu Yemone nu lakopa tepa konjimu mele nunge yamboma ningu sipui.” nirimu. Yesusini aku nirimuna pilipelie ye kanumu pupe kolea ailne suku moloringi yamboma pali Yesusini yu kinie lakopa tepa konjirimu mele nimbe sirimu.

⁴⁰ Kanu kinie Yesusi yu nomu yakondo orumu kinie yu ‘Ombá.’ ningu maku toko nokoko moloringi yambomane “Nu papu okono.” ningu konopu siringi.

⁴¹⁻⁴² Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te nokorumu ye te, yunge imbi Jairasi, Yesusi molorumuna orumu. Kanu

kinie yu Yesusinge kimbuna nondopa omba manie molopa tamalu pepa yundu mawa tepalie nimbendo: “Nanga ulkendo pea pambili oi.” nirimu. Yemo yunge ambolamo, yunge lemenu telu mindi, yu ponie engaki rurepo mele omba purumu kanu ambolamo, kuru paa aili tepa torumumunge yu nondopa kolomba tepa lerimu-munge ,yemone Yesusi aku sipe mawa terimu.,

Pe Yesusi kanu ulkena pumbe purumu kinie yambo aisili liku maku toko yu kakapu teko ekelepa teko pea puringi.

43 Kanu yambo pea puringimenga ambo te yunge pena perimu walema pora naa nirimu. Yu pena mindi pepili ponie engaki rurepo omba purumu. Yu doketamanga yunge kurumu ‘Pora nipili.’ nimbe andopa, yunge kou mone pali ene sirimu nakolo kuru kanumu pora naa nirimu.
44 Kanu ambomo Yesusi pumbe purumu kinie bulkundu omba, yunge wale pakolimunge pundumu ambolorumu kinie walsikale yunge kuru torumu kanumu pora nirimu.

45 Aku terimu kinie Jesusini nimbendo: “Na naene ambolomuye?” nirimu. Enene pali “Na molo.” niringi kinie ,yu lombili andoli ye, Pitane yundu nimbendo: “Ye Nomimu,* yambo aisili nu angilinona nondoko nondoko ongo kakapu teko ekelepa teko angilkimili kanumu.” nirimu.

46 Nakolo Jesusini altopa nimbendo: “Na yambo lipu taponjilio tondolo mare nanga kagine omba ulsu pumuna pilipulie yambo tene na ambolomumundu nikiru.” nirimu. **47** Aku sipe nirimu pilipelie ambomo yu lopi manda

naa tepa, yu terimu mele Yesusi pilipe molorumu kanopalie yu kimbu ki pungu pungu nipili Yesusi molorumuna ombo manie molopa tamalu pepalie, yamboma pilku angiliengi yuni ‘Kuru pora nipili.’ nimbe ombo yu ambolorumu kinie walsikale konde purumu mele nimbe para sirimu kinie

48 Yesusini yundu nimbendo: “Ambomo, ‘Nu manda tepa konde limbe.’ ningu tondolo munduku pilinu kanu ulumuni nu konde pukunu. Konopu pe nipili mololiku pani.” nirimu.*

49 Yesusini ambomondo aku sipe nimbe molorumu kinie, ye te, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu piliringi ulke nokoli ye ‘Jairasi’, nge ulkena molopalie ombo ‘Jairasindu’, nimbendo: “Nunge ambolamo kolopa pora simu. Ungu Mane Silimu ‘Mindili nopili.’ ningu we naa mengo wani.” nirimu.

50 Yuni nirimu mele Yesusini pilipelie ‘ulke nokoli yemondo’, nimbendo: “Mini wale naa munduyyo. Nunge ambolamo nane ‘Manda lipe taponjimbe.’ ningu tondolo munduku pilku moloni kinie* yu konde pumbe.” nirimu.

51-53 Kanu kinie Yesusi yemonga ulkena ombalie ulkena sukundu yambo aisili ambola kolorumumu kondo kolko kola teko moloringi kanopalie enendo nimbendo: “Ambolamo kolou naa kolomu. We uru mindi pelemo* kene kola naa teai.” nirimu. Nakolo yu sike kolopa pora sirimu pilkulie yuni “We uru pelemo.” nirimu-munge enene yu ungu tako tonjiku tae tenjiringi.

Pe yu ‚ambolamonga suluminiana, pumbe purumu kinie ‘We yamboma pali naa ongo anju pai.’ nimbeline Pita keme, Jono keme, Jemisi keme, kanu ambolamonga anumu lapatolo kinie “Ene mindi pea pamili.” nimbe ‚ambola onomo lerimu, suluminiana ene memba purumu.

54 Pupelie ambolamonga kimu ambolopa yundu walsipelie nimbendo: “Ambolamo, nu ola moloi.” nirimu kinie **55** yunge mini purumu kanu minimu altopa sukundu orumu kinie ambolamo walsikale ola molorumu. Kanu kinie Yesusini ‚anumundu, nimbendo: “Ambolamo langi mare liku si.” nirimu.

56 Yuni terimu mele kanokololie ambolamonga anumu lapatolo elte paa mini wale munduringili nakolo yuni eltendo tondolo mundupe nimbendo: “Ulu i tekeromo yambo telurindu kepe anju puku paa naa ningu siele.” nirimu.

9

1 Walse Yesusini yu lombili andoli ye engaki rurepondo “Yando wai.” nimbeline, enene yambomanga konopuna kuru molemoma “Ongo wendo pai.” ningu toko makoronge tondolomo sipelie, yambo kuru tolime ‘Konde pang.’ ningi nambamo sirimu. **2** Aku sipe tepalie enendo nimbendo: “Ene puku, Pulu Yemo ombo ye nomi kingimu molomba* temane peangamo yamboma toko siliku andoko, kuru tolime tekoconde liliku pang.

3 “Pungindu, ene melema naa mengo we pang. Apulu mungi kepe, mele wale kepe, langi kepe,

kou mone kepe, wale pakoli talo kepe naa mengo we pangi.*

⁴ “Pe kolea tenga suku pukulie akuna molongendo ulke teluringe suku pukulie akuna mindi peko molkolie pe aku koleamo munduku kelko pangi. „Ulke pinie pinie naa andoko, ulke teluringe mindi langi nongo peangi.”* ⁵ Kolea marenga suku pungí kinie kolea pulu yambomane “Papu ongi. Pea peamili wai.” ni naa ningu enene ungu ningíme pilku naa língi liemo kanu koleana yambo kerime munduku kelko pungindu ene liku su singímunge kanu koleana yamboma ‘Kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipé naa taponjimbe mele piliengi!’ ningu enenga kimbuna kanu koleamanga ma angilimbema kulu tokolie pangi.” nirimu.

⁶ Aku nirimu kinie kanu yema puku, koleamanga andoko, Pulu Yemonga temane peangamo toko siliku, kuru torumu yamboma teko konde liliku, teliku andoringi.

⁷⁻⁸ Kolea Gallilli disiriki nokorumu ye nomi kingi Erotene Yesusini terimu mele temane toringi pilipelie, ‘I yemo naenje?’ nimbe pilipe sundurumu. Yambo marene ningindu: “I yemo „No Linjili, Jono „talko kolorumu kanumu, lomboropa wendo omunje.” ningu moloringi. Marene ningindu: “„Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illainja* kelepa ombo molemo.” ningu moloringi.

Marene ningindu: “Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye koro ou moloringimenga ye te kolopalie lomboropa wendo orumu.” ningu moloringi.

9 „Ye nomi kingi, Erotene „Yesusini terimu mele temane toringi, pilipelie nimbendo: “No Linjili, Jono ‘yunge pengemo wendo pupili.’ nimbu nomimu karu lerindu yu kolorumu* nakolo i ulu tondolo lupe lupe telemo pilio yemo yu naenje?” nirimu. Aku sipe nimbeline “I ye Yesusi kanamboa!” nimbe molorumu.**

10 Yesusini “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yema* yu molorumuna kelko yando ongolie niringimuni ulu teringime yu temane toko siringi. Kanu kinie kanu yema lipe memba pupe ‘Tenga oliolio molamili.’ nimbe ene Besaida taonona memba purumu.

11 Nakolo yambo paa aisili ene akuna puringi mele pilkulie yu purumuna akilku lombili puringi. We yamboma oringi kanopalie Yesusini enendo “Papu ongi.” nimbeline ene Pulu Yemo omba ye nomi kingi molomba temane peangamo topa sipe, enenga yambo kuru torumuma ‘Konde panggi.’ nimbe ene tepa konde lirimu.

12 Pe ipupini ena pumbe terimu kinie yu lombili andoli ye engaki rurepo yu molorumuna ongo yundu ningindu: “I koleana yambo te naa pelemo kene ya maku toko molemele yamboma ‘Puku kolea marenga langi topo toko liku nongo pepangi.’ ni.” niringi.

13 Aku niringi kinie Yesusini lombili andolimendo nimbendo: “Enene eneno yamboma langi mare liku siengi.” nirimu.

Enene yundu ningindu: “Ya langi aisili molo. Pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie, aku langi pokore mindi lemo. Molo nuni ‘Olio kolea tenga puku i yambomanga langi

topo toko linjipangi.’ ningu nikinuye?” ningu walsiringi. ¹⁴ (Kanu yamboma layetolo molo, ye pape tausini mele akuna moloringi.)*

Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “Yambomando ‘ene tokapu talo talo** ningu manie molangi.’ niengi.” nirimu kinie ¹⁵ enene aku siku yambomando niringi kinie yamboma pilku liku aku siku manie moloringi.

¹⁶ Kanu kinie Yesusini pillawa kaloli te pakara kinie oma talo kinie kanuma lipelie mulu koleana olando sipe kanopa „Pulu Yemo kinie, “Ange.” nimbe langi akuma ambolopa pike lepa lombili andolime moke tepa sipelie “Anju yamboma siei.” nirimu, „enene yamboma moke teko siringi.. ¹⁷ Ene pali kanu langime noringi kinie olo terimu. Pe lombili andolimene langi goli lerimuma liku maku toko wale basikete engaki rurepo toko peke siringi.*

¹⁸ Walse, Yesusi yuyu Pulu Yemo kinie ungu nimbe molorumu kinie yu lombili andoli ye pea moloringimendo walsipelie nimbendo: “Yambo-mane na imbi lelko nae nilimeleye?” nirimu.*

¹⁹ Enene yundu pundu toko ningindu: “Marene “Nu No Linjili Jono „kolorumumu kinié kelepa lomboropa ola molemomo.” ningu pilku, marene “Nu, „Pulu Yemone ou konde molopili olando lirimu ye, Illinja kelepa ombo molemo.” ningu pilku, marene “Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye te ou kolorumumu kinié lomboropa ola molemo.” ningu pilimele.” niringi.

²⁰ „Aku niringi kinie, yuni enendo walsipe pilipelie nimbendo: “We yambomane aku siku

nilimele, nakolo enene eneno na nae nilimel-eye?" nimbe walsirimu.

Pitane pundu topa nimbendo: "Nu ,Pulu Yemone 'Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' ou nimbe mako torumu ye nomi, Kirasimu." nirimu.

²¹ Pitane aku nirimu pilipelie Yesusini enendo tondolo mundupe nimbendo: "Na molio mele ,Pitane kinié nikimumu, enene anju yambo telurindu kepe ,isili ou, paa naa ningu siei." nirimu.*

²² „Nimbelie, yuni ,yu kinie wendo ombá mele, ene nimbe sipelie nimbendo: "Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo*" sike mindili aisili nombá. Juda yamboma nokolemele tapu yema kinie,* Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema kinie,** enene ,ningindu: "Yu Pulu Yemone naa mundurumu. Yu Pulu Yemonga Malo naa molemo." ningu, yu liku bulu siku yu toko konjingí. Yu toko konjingí kolomba kinie wale talo om̄ba pumbe kinie yepoko sipemonga Pulu Yemone yundu 'Lomboroko ola moloi.' nimbé." nirimu.***

²³ Kanu kinie Yesusini akuna maku toko moloringimendo pali* nimbendo: "Yambo tene 'Yu lombili pambo.' nimbelie yuni alieli yunge konopumuni pilimo melemanga 'Topo manie mundembo.' nimbe, yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando 'Na yu lombili pumbudu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.' nimbelie na lombili opili. We naa opili. ²⁴ Yambo tene yunge mana molopa

naa kololi ulu pulumu ambolomba temba kinie
yu kolopalie sike molopa kenjipe mindi pumbe.
Nakolo yambo tene na konopu monjipelie nanga
kongono “Tenjembo.” nimbe temba kinie yu
kolopalie yuconde molopa konjipe mindi puli
ulu pulumu sike kanopa limbe. ²⁵ „Akumu
nambemuna nikiruye?“ Yambo tene mana
melema pali yuyu lipe nosipelie yu mini pali
Pulu Yemo naa molomba koleana pupe mindili
nomba molopa kenjilkenje kanu melemane kanu
yambomo nambe tepa lipe taponjilkenje? Lipe
naa taponjilkemo.

²⁶ “Nanga yambo mare we yamboma kinie
molkolie ningindu: “Olio Yesusinge unguma
pilipu lipu, yu lombili andopo molemolo mele we
yambomane naa piliengi!” ningulie, na kiyongo
ningu lombili andolemele yamboma ene kinie
ulu te pe wendo ombá mele nimbu siembo:
Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo pe
Lapanga tondolo pa telimu kinie „mulu koleana,
angello kake telime kinie „manie, ombá temba
kinie, kanu we yamboma molongena yunge
yamboma mona molongendo we yamboma mo-
longena kanokolie yu ou naa opili ‘Olio yunge
yamboma molemolo mele we yambomane naa
piliengi’ ningu pipili kolko lopi teko molonge
yamboma yuni lipe wekendo kanopa, “Na mo-
lionia naa wai.” nimbéla.” nirimu.„

²⁷ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ene
ya angilikimilimenga mare ou kolou naa kolangi
Pulu Yemo ye nomi kingimu om̄ba molopa kolea
nokombando* ombá kanonge.” nirimu.**

28 Yesusini ,yu lombili andolimendo aku sipe nimbe sirimu kinie,* pe koro te omba purumu kinie Pita keme, Jemisi keme, Jono keme, ene lipé memba pupe ‘Pulu Yemo kinie ungu niembo.’ nimbeline ma pangine** ola ene lipé memba purumu. **29** Yuni akuna Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopili yunge kumbikeremo alowa tepe, yu pakorumu mulu wambalema ena tondolo topa yambomanga mongo takele telemo mele aku sipe kake terimu. **30-31** Yuaku sipe molopili, „Juda yambomanga koronga ou moloringili ye aili talo,, Mosisi kinie Illainjatolo, ongolo pa terimuna ongo angilkululie elte kinie Yesusi kinie enene Yesusi yu kolea aili Jerusalleme akuna Pulu Yemone yndu ‘Tei.’ nirimu mele tepe kolomba mele ningu moloringi.

32 Pita kinie, yu pea akuna moloringi yetolo kinie, ene siye tepe uru ombá terimu nakolo pe ene makilku umbu konopu pepili molkolie Yesusi yunge kangi alowa tepe molorumu mele kinie, yunge tondolo pa terimu mele kinie, yu kinie angiliringili yetolo pea kanoringi.

33 Kanu kinie aku yetolo pungilí puringili kinie Pitane Yesusindu nimbendo: “Ye Nomimu,* olío ya molopamolo peanga lepamo. Olión ulke takaye yepoko takonjemili. Te nunge, te Mosinge, te Illainjanga takonjemili.” nirimu. (Nakolo aku nirimumu ,pipili paa kolopalie ,yuni nimbé mele naa pilipe ungu te walu nirimu.) **34** Pitane aku sipe nimbe molopili kupe te omba ene aki torumu. Kupena sukundu puringi kinie ene pipili terimu. **35** Kupe torumuna sukundu ungu te wendo ombalie nimbéndo: “I

yemo nanga Malomo.* Nane ,‘Enenga’ nimbu, yu mako topo lipu mundurundu. Yuni ungu nimbéma pilku liengi.” nirimu. ³⁶ Aku ungumu nimbe kelerimu kinie Yesusi yu mindi molorumu kanoringi.

Enene aku siku kanoringi mele anju naa ningu para siku, yambo teluri kepe ou naa ningu siringi.

³⁷ Opali, ipulueli ou ,‘Yesusi kinie yu lombili andoli ye yepoko kinie, ene ma pangine maniendo onge oringi kinie yambo aisili yu lingí oringi. ³⁸ Oringi yambomanga ye tene Yesusindu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, ‘Nanga kango nanamo, yu nanga kango telumu mindi, kondo kolko liku taponjeni.’ nimbu mawa tekero. ³⁹ Yunge konopuna kuru te pelemomone yu lipe mindili sipe tolemo kinie kangomone kalle nimbe, yu kuru kopalli topalie apapu memba molemo. Yu aku sipe taki taki telemona kangomo yu kangime pange mange telemola. ⁴⁰ Nu lombili andolimendo aku temanemo topo sipu enene kanu kurumu ‘Makorangi.’ nimbu mawa tendu nakolo ene manda naa tengi.” nirimu.

⁴¹ ,‘Aku nirimu kinie, pilipelie Yesusini ,‘yamboma iri topalie, nimbendo: “Kinié molemele yamboma ene ,‘Pulu Yemone uluma sike manda temba.’ ningu, tondolo munduku naa pilimele. Ene konopu karaye tepa pepili molemele yamboma, na ene kinie molopo, wale nambepa molopo mane sipu ulu mare lipu ora simbu kinie mimi siku pilingíye? ,‘Na ene kinie siye tekemo.’” nimbelie pe kanu yemondo nimbendo: “Nunge kangomo na moliona mengo oi.” nirimu.

42 Membá ombá orumu kinie kanu kurumuni kango kanumu topa lipe manie mundupelie yu torumu kinie Yesusini kurumu iri topa kangomo tepa konde lipelie, yu konde molorumu kinie lapa sirimu. **43** Aku sipe terimu kanokolie yamboma Pulu Yemonga tondolomo konopuni pilkulie mini wale munduringi.

Yuni terimu mele ene suru ningu mini wale munduku molangi Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: **44** “I nikiru mele pilku konjeyo. Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo ‘ka sikulie yu tonge, yema anju singí.’ nirimu.

45 Nakolo yuni nirimu ungumu pilku sundukulie ‘I ungumunge pulumu nambolkarenje, naa pilkimulu.’ niringi nakolo “Nambolka ningu ninkinuye?” ningu walsiku pilingindu pipili kolko naa walsiringi. Pulu Yemone ‘Ene kanu ungumunge pulumu isili ou naa piliengil’ nimbe terimu kanumu.

46 Walse Yesusi lombili andolimene, ene eneno anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Olionga ye nae paa olandopa molemoye?” niringi.*

47 Enene konopu leringi mele pilipelie, Yesusi ambolango kanga te lipe yu molorumuna nondopa monjipelie **48** enendo nimbendo: “Yambo tene ‘Na Ailimunge yambomo molio.’ nimbe i ambolangomo* lipe taponjimbe kinie kanu yambomone aku tembamonga na lipe taponjimbela. Kanu kinie na lipe taponjimbe yambomone na lipe mundurumu yemo lipe taponjimbela. Enenga ye tene ‘Nanga imbi ola naa molopili.’ nimbe, ‘Ye tenga lupe imbi ola molopili.’ nilimo

yemo yu enenga paa olandopa molombamonga „aku sipe ulumu pemba.” nirimu.

49 Yesusi lombili andoli ye Jonone Jesusindu nimbendo: “Ye Nomimu,* olio kanomulu, ye tene nunge imbi lepa** kuru mare yambomanga konopuna molongime “Ongo wendo pai.” nimbe topa makoropa molomu kanomulu. Kanopolie yu olio pea tapu topo naa molemolo kene yuntu “Nu aku siku naa tei.” nímulu.” nirimu.

50 Aku nirimu kinie pilipelie Jesusini yuntu „kanu yemone terimu ulumundu, nimbendo: “Yambo te olio kinie opa tou naa molemo yambomo olionga opa lkerayemo molemo kene enene yuntu “Molo.” naa niengi.” nirimu.

51 Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusalleme yu kolopalie pe mulu koleana olando pumbe walemo nondopa wendo orumu pilipelie konopu tondolo mundupe ‘Jerusallemendo pambo.’ nimbeline pumbe purumu.

52 Yu lombili andoli ye mare lipe mundupelie nimbendo: “Kinié ipulueli kolea Sameria lerimu taono te nondopa lembana peamili kene ene akuna puku olio manda pemolo ulke te koroko liengi.” nirimu kinie puku kororingi.
53 Nakolo kanu Sameria yamboma ‚ene kinie Isirele yamboma kinie opa tou moltolie,* yu Jerusallemendo pumbe purumu kanokolie enene “Molo, ya manda naa penge.” niringi.

54 Aku siku niringi kanokolie yu lombili andoli ye Jemisi kinie Jonotolone yuntu ningilindu: “Ailimu, ‘oltone ‘Mulu koleana tepe wendo omba i Sameria yamboma nomba konjipili.’ niembili.’ konopu lekenoye?” ningu walsiringili.

⁵⁵ Nakolo yu topele topa elte kanopa iri topa “Aku ningu kenjikimbili.” nirimu kinie ⁵⁶ ⁵⁶ yu kinie ene kinie kolea tenga puku pepuringi.

⁵⁷ Ene aulkena pungí puringi kinie ye te omba Yesusindu nimbendo: “Nu puni koleamanga pali nu lombili ombó.” nirimu kinie

⁵⁸ Yesusini yundu nimbendo: “Pílie! Owa takarama ulke pelemelemanga pelemele; kerama enenga mi takolemelemanga pelemele; nakolo Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga* pelemo kolea te naa lemo ‚kene, nu ‘Yu lombili pupulie kapola naa molombo.’ ningu pilkulie na lombili wani. We naa wani.” nirimu.

⁵⁹ Kanu kinie yuni ye tendo nimbendo: “Na pea pambili lombili oi.” nirimu kinie kanu yemone yundu pundu topa nimbendo: “Ailimu, ‚nu kamu lombili wambo mangali, ou pupu nanga lapamo kinie pea molambo. Pe yu kolomba kinie ono tepolie nu lombili ombó.” nirimu.*

⁶⁰ Nakolo Yesusini yundu altopa nimbendo: “Nanga ungumu naa pilku, yambo kololi ‚none teli, yambomane yambo kolongema ono teangi.* Nu ‘Pulu Yemo ombo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba** temane peangamo yamboma piliengi!’ ningu toko siliku andani.” nirimu.

⁶¹ Kanu kinie ye tene yundu nimbendo: “Ailimu, nu lombili ombó nakolo ou pupu nanga yamboma kondo kolopo ‘Molai.’ nimbulie pe nu lombili ombó.” nirimu kinie

⁶² Yesusini yundu nimbendo: “Na ‘Lombili ombómo.’ nimbe ombalie nondopa siye kolomba

yambo te yu Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokomba koleamonga kongonomo manda naa temba.” nirimu.

10

¹ Kanu kinie Yesusi kolea aili Jerusallemendo pumbe pupelie nirimumuni, yu pumbe purumu kolea marenga ye pokore kumbi lepa lipe mundurumu. Yuni ye tokapu yepoko mako topa ye talo talo nimbe lipe mundupelie ² ene ungu iku mele topa nimbendo:

“Ponienā langi aisili nou lepa pelemo nakolo kanu langime puku liku nosingí yamboma layetolo kene Ponie Pulu Yemone ‘Kanu langime liku nosili kongonomo puku tengē yamboma ponienā lipe mundupili.’ ningū mawa teangi.

³ Ene lipu mundukuru yema ene sipisipi melema, yambo owa takara aili kerimene sipisipi topa nolemo mele yamboma molemelena lipu mundukuru.* „Nanga ungumu andoko ningū singí kinie pilku keri pilkulie yambomane ene mindili liku singi.,⁴ Pukulie, wale tapi kepe, kou mone kepe, mele wale kepe, kimbu su alowa teko monjingime kepe naa mengo we pangī. Aulkena pukulie yamboma kanoko enendo ungu te naa ningū we pangī.

⁵ “Kolea tengā sukundu pukulie akuna molongendo ulke teluringe puku pepukulie ou aku ulke pulu yambomando ningindu: “Ene konopu peanga pepili molangi.” niengi. ⁶ Aku ningí kinie kanu ulkena ‘Konopu peanga pepili molambo.’ nimbé yambo te molomu liemo yu konopu peanga pepili molomba. Molo aku ningí kinie

kanu ulkena ‘Konopu peanga pepili molambo.’ nimbé yambo te naa molomu liemo ene akuna ‘Pangi.’ nimbu mundukuru yema eneno konopu peanga pepa umbuni te naa tepili molonge.
⁷ Kongono telemo yemo yu mele papu kalemele kene* pungí ulkena peko, ulke pulu yemone langi simbema nangi. Ulke pinie pinie naa andoko, ulke teluna mindi langi nongo peangi.

⁸ “Kolea tenga suku pukulie ningimuni, kanu kolea pulu yambomane enendo “Papu ongi. Olio pea molamili wai.”níngi liemo ene langi singíme nongo,⁹ akuna kuru tomba yamboma tekóconde liku, enendo ningindu: “Pulu Yemo om̄ba ye nomi kingi molopa olio nokomba walemo* ene molemelena nondopa ombá.” niengi.

¹⁰ “Molo kolea tenga suku pukulie aku kolea pulu yambomane enendo “Ene nambemuna ongiye?” ningi, “Pea peamili wai.” naa níngi liemo ,aku koleamo munduku kelko pungindu, aulkena puku angilkulie yambomando ningindu:
¹¹ “Enene olio liku su síngimunge ‘Ene kamu molko kenjengi! Pulu Yemone ene lipe naa taponjimbe mele paa piliengi!’ nimbu, olionga kimbuna ya koleamonga ma angilkimuma kepe kulu topolie pukumulu.” niengi. ‘Akumu piliengi!’ ningi aku siku ningulie pe ungu te pea enendo kamu ningindu: “Ene lepi lepi tamili piliengi!, Pulu Yemo om̄ba ye nomi kingi molopa yamboma nokomba walemo nondopa ombá.” niengi.

¹² “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kote walemo wendo ombá kinie kolea aili Sodomo ,yamboma* ou ulu pulu keri aisili

sike teringi** nakolo, enenga kote kanga mele pemba. Nakolo i yambo „enendo “Pea molamili wai.” ni naa ningu, enenga ungu pilku naa lingí yamboma,, kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.” nirimu.***

¹³ “Kolea Korasini kinie Besaida taonotolo ,akuna molemele yamboma, mindili nongo paa molko kenjingí. Kanu koleatolonga sukundu ulu tondolo aisili terindu „nakolo akuna molemele yamboma konopu alowa naa telemele,. Kolea aili Taya kinie Saidonotolonga sukundu* ulu tondolo naa terindu** nakolo kanu koleatolonga sukundu nane ulu tondolo aku sipu telka kanolemelkanje kanu koleatolonga „yambomane, ene ulu pulu keri telemelema koronga munduku kelko, bulu siku, konopu alowa telemelka. ¹⁴ „Akumunge, kote walemo wendo ombá kinie kanu kolea aili Taya kinie Saidonotolonga „yamboma ulu pulu keri sike telemelemonga, enenga kote kanga mele pemba. Nakolo ene kolea Korasini kinie Besaidatolonga „yamboma, „na ulu tondoloma terindu kinie kanokolie konopu alowa naa teringimunge, kote walemo wendo ombá kinie enenga kote aili mele pemba.

¹⁵ “Kapeniame taono „yamboma enene, ‘Mulu koleana pupu molamili.’ konopu lekemeleye? Aku manda molo. „Enene nanga unguma alieli pilimele nakolo konopu alowa naa telemelemonga, ene kolea kerine puku molonge.” „nirimu.„

¹⁶ „Aku nimbeline yuni lipe mundumbe terimu yemando ungu te pea nimbendo: „Enene

ungu ningíme pilipe limbe yambomone nane ungu nilio ungumu pilipe limbela. Enene ungu ningíme naa pilipe ‘Olio pea molamili.’ naa nimbe temba yambomone na kinie ‘Pea naa molambili.’ nimbéla. Nando ‘Pea naa molambili.’ nimbé yambomone na ma koleana lipe mundurumu ye kanumundu ‘Pea naa molambili.’ nimbéla.” nirimu. Yesusini aku nimbe pora sipelie ‘Yunge kongono tenjipangi.’ nimbe ene lipe mundurumu.

¹⁷ Walse, Yesusini lipe mundurumu ye tokapu yepoko yu molorumuna paa konopu siku yando ongolie enene yuntu ningindu: “Ailimu, olione nunge imbi lepolie kuru kerime kepe olione ungu nirimuluma pilku liku teringi.” niringi.

¹⁸ Yesusini enendo nimbendo: “Aku siku teliku andoringi kinie ‚kurumanga nomi, Setene* kari-apá mele tepa, topa manie mundurumu nane kanorundu, ¹⁹ Pilieme! Ene tondolo te sirindu. Yambo nomba konjili kongi ka wambiye molo kiriwara* aku melema ene naa kanoko kam-bilingí kinie aku melemane ene nanga yamboma ‘Uluri naa tepili.’ nimbu ene kanu tondolomo sirindu.** Olio kinie opa tou ‚Setene, yu sike tondolo pulimo nakolo ene kanu tondolo sirindumunge yuni ene uluri manda naa temba. ²⁰ Nakolo aku sipu nikirumunge konopu naa siku, kuruma enenga ungumu pilku liku telemelemonga konopu naa siku; ‚Pulu Yemone, mulu koleana ‚molopa, enenga imbime topa monjirimungunge konopu siku molangi.” nirimu.

²¹ Yesusini Pulu Yemonga Mini Kake Telimu kinie konopu aili tepa sipelie Pulu Yemondo nim-

bendo: “Tara, Mulu Matolo Kinie Nokoko Moleno Ye Nomimu, nane nu kinie “Ange.” nikiru. ‘Olio pilipe konginjili pelemo. Olio oliolio ungu mangu puluma pali pilipu konjilimolo.’ ningu pilimele yamboma ene nane telio ulumanga pulumu ‘Naa piliengi!’ ningu naa ningu sirinu. Yambo ambolango pame ‚mele,* molko, nane nilio ungu mangu komu tenjiku molemele yamboma mindi nane telio ulumanga pulumu ‘Piliengi!’ ningu, ene ningu sirinu kanumunge nu kapi nimbu “Papu terinu.” nikiru. Sike Tara, nuni ‘aku sipe wendo ombá kinie konopu simbu.’ ningu aku siku terinumunge ‚aku sipe wendo okomo.’ nirimu.

²² „Pulu Yemondo aku sipe nimbeline kelepa yambo moloringimendo nimbendo:“ “Melema pali Tarane na sirimu. Yambo tene Malo paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo; Lapane mindi kanopa imbi silimo. Yambo tene Lapa paa sike molemo mele pilipe kanopa imbi silimo yambo te molo. Malone mindi kanopa imbi silimo; Malone ‘Lapa lipu ora siembo.’ nimbé yamboma ene Lapa kanoko imbi singíla.” nirimu.

²³ Kanu kinie yu lombili andoli yema ene eneno moloringine pupe ‘Ene mindi piliengi!’ nimbe enendo nimbendo: “Ene mongone kanolemele melema kinie uluma kinie kanolemele yamboma ene malo. ²⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ou moloringi yamboma, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie, ye nomi kingime kinie, kanu yambo aisili kinié ene mongone kanoko molemele melema

kinie uluma kinie kanongendo “Kanamola!” ningu moloringi nakolo naa kanoringi. Ene kinié komuni pilku molemele melema pilingindu “Piliemola!” ningu moloringi nakolo naa piliringi.” nirimu.

25 Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu ye tene ‘Yuni nimbe kennjimbenje manda manjipu piliembo.’ nimbe Yesusindu walsipe pilipelie nimbendo: “Ungu Mane Silimu, na nambe tembo kinieconde molopo konjipu mindi puli ulu pulumu limbuye?” nirimu.*

26 Yesusini yundu nimbendo: “Pulu Yemonga ungu manema Mosisini bokuna torumu bokuna kanokolie nambolka nimbe molemo kanolenoye?” nirimu.*

27 Yuni pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga ungu manemane nimbendo:
 ‘Enene enenga kamelema kinie,
 enenga minime kinie,
 enenga tondolomo kinie,
 enenga pilipe kongnjilime kinie,
 akumane Aili Yawe enenga Pulu Yemo manjiku tondolo munduku konopu monjengi.’
 nimbe pepa,
 ‘Enene eneno yu mele mele konopu monjiku
 enenga kangimu eneno
 kondo kolko nokolemele mele
 aku sikula pulu lemo yamboma
 konopu monjiku nokoko molangi.’
 nimbe pelemo.”* nirimu.

²⁸ Yesusini yundu nimbéndo: “Nu paa sike ninkumu. Nu aku siku tenu liemo molopa mindi puli aulkena puni.” nirimu.

²⁹ Nakolo Pulu Yemonga unggumanga puluma pilipe yamboma mane sili yemone* ‘Yambomane ‘Na paa pilimo yemo’ ningu piliengi!’ nimbelie kelepa nimbendo: “Nanga pulu lemo yamboma nameleye?” nirimu.

³⁰ Yesusini ungu te pundu topa nimbendo:

“Juda ye te kolea aili Jerusalleme mundupe kelepa kolea aili Jeriko pumbe purumu kinie wa noli yema ongo yunge mulu wambale toroko kulku liku yu toko nosiku ene puringi. ³¹ Kanu kinie Pulu Yemo popo tonjili ye te* kanu aulke-monga maniendo pumbe pupelie nirimumuni, yemo aulkena lerimumu ombo kanopalie yu lerimuna siye kolopa aulke kiririme ekendonga ombo purumu. ³² Pe aku sipela Pulu Yemonga kongono tenjili talape LLipai ye te* yemo toko nosiringine ombo kanopalie yu lepili siye kolopa aulke kiririme ekendonga ombo yu purumula.

³³ Nakolo Sameria ye te* kanu aulkena pumbe ombalie yemo lerimuna ombo kanopalie yu kondo kolopa, ³⁴ lerimuna nondopa pupe kangi toringimenga kopongo kinie no waene kinie ondo lepa kanjinjipelie banisini ka tonjipelie nirimumuni, pe yuni yu kangulupe ola lipe yunge kongi dongi bulu mingine ola nosipe memba pupelie yambo ponenge ongo pe pu opu teringi ulke tengah memba pupe nosipe nokopa molorumu. ³⁵ Peringili kinie ipulueli ou yu pumbe tepalie nirimumuni, kou pape kina mele wendo lipe ulke pulu yemo sipelie nimbendo: “Yu nokoko

konjiyo. Pe i sikiru koumu manda naa tepa nunge kou mare olandopa pumu liemo pe kelepo yando ombolie nunge kou pundu tombo.” nimbe Sameria yemone nirimu.” „nimbe Yesusini aku nirimu.”

³⁶ „Aku nimbeline kelepa nimbendo:” “I ye yepoko ongo puringimenga ye wa nolimene toko nosiringi yemonga pulu lerimu yemo naeye? Juda ye ou pulu pulu ongo kanokolo we ongo puringili yetolonga te molo yunge opa tou ye akilipe orumu yemoye?” nimbe walsipe pilirimu.

³⁷ Pulu Yemonga ungumanga puluma pilipe yamboma mane sili yemo yuni nimbendo: “Yemone yu we kondo kolorumu yemo lemo.” nirimu.

Kanu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Nu puku aku siku tepui.” nirimu.

³⁸ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andolime kinie ene ongo pukulie kolea tenga pupe ambo Mata yunge ulkena “Pea molamili oi.” nirimu kinie yu akuna purumu. ³⁹ Mata yunge angenu Maria molopalie yu Yesusini ungu peanga nilimo nimbémo ‘Piliembo.’ nimbe Yesusi molorumuna ombo nondopa manie molopalie nirimumuni, Yesusi ungu nimbe molorumu mele yu pilipe molorumu.

⁴⁰ Nakolo Mata yuyu langi kalonjipe, kongono tepa molopalie yu kongono takaraki lerimuna kanu kongonomo mindi pilipelie Yesusi molorumuna pupe nimbendo: “Ailimu, nanga angenu na lipe naa taponjikimuna na nanu mindi langi simbundu kongono tepo moltkoro kanokolie

kondo naa tekemoye? Yuni na ‘Ombo lipe taponjipili.’ ni.” nirimu.

⁴¹ Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yuntu pundu topa nimbendo: “Ambo Mata, ulu aisili mele nu konopu aisili liku munduku konopu umbuni tepili moleno ⁴² nakolo ulu telu mindi nu naa pilku teleno. Kanu ulu peangamo Mariane ‘Teambo.’ nimbeline ‚nanga ungumu pilipe, molemo. Kanu ulu peangamo yuni naa temba aulke te molo.” nirimu.

11

¹ Walse, kolea tengā, Yesusi yu Pulu Yemo kinie ungu nimbe molopalie pe nimbe pora sirimu kinie yu lombili andoringi ye tene yuntu nimbendo: “Ailimu,* olio Pulu Yemo kinie ungu nimulú mele mane sieni. ‚No Linjili, Jono yu lombili andoringi yema mane sirimu mele olio aku siku mane sieni.” nirimu.

² „Aku sipe nirimu kinie pilipelie, Yesusini enendo nimbendo: “Ene Pulu Yemo kinie ungu ningindu i siku mele niengi:

“Tara,
yambomane ‘Nu imbi ola molopa,
ye kake teli peangamo moleno.’ ningu molangi.
Nu ye nomi kingimu molko
yamboma nokoni walemo wendo opili.*

³ Kinié kepe pe alielī kepe
olio nomolo langime siyo.

⁴ Yambomane olio teko kenjilimele kinie
siye kolopo ulu te naa telemolo kene
olione nu tepo kenjilimolo kinie
nuniaku sikula siye kolko

olio ulu te naa teyo.

Olio ‘Ulu tene kondi topili.’ naa nieni.”

ninguaku siku niengi.” nirimu.

⁵ Aku nimbeline pe enendo ungu te pea nim-bendo: “Nu nunge pulu lemo yambo te paa ipulueli ai burumi molombana pukulie yundu ninindu: “Ano, ga mare siyo. ⁶ Ye ponenge te kolea tengatenga pumbendo nanga ulkena pembokomo nakolo na ga te naa lemo kene nuni na ga mare si.” nilina kinie

⁷ yuni nundu nimbendo: “Nuni na umbuni te aku siku naa si.” nilke. “Ambolangoma kinie ou nambune sipuru pemulu kene na ola molopo wendo ombo melte nu manda naa simbu, molo.” nilke.

⁸ “Nane enendo nimbu sikiru: Yu angena molemomonga ola molopa ga naa silke nakolo nuni yu kimbu kimbu siku mawa telinamonga yu siye kolopa wendo ombo ga silke.

⁹ “Aku telkamonga ene „nanga lombili andolime,“ ndo ungu te pea nikirula: „Lapa, Mulu Koleana Molemo Yemo,“ melema mawa teko “Si.” niengi. Aku tengenike melema sike simbe lingí. „Lapa molemona, melema korangi. Aku tengenike melema sike kanoko lingí. Ulke kerepuluna angilku “Sukundu wamili.” niengi. Aku ningíkinie “Sukundu wai.” nimbe nambune tonjimbe.

¹⁰ Mawa tengenike melema sike simbe lingí, koronge melema sike kanoko lingí, “Sukundu wamili.” ningíkinie sike nambune tonjimbe. Aku temba keneaku teai.*

¹¹ “Enenga ye te yunge malo ombalie “Tara, oma te nambo si.” nimbékinie yunge lapane

wambiye te simbeye? ¹² Molo kangomone “Tara, kera mulu te nambo si.” nimbé kinie yunge lapane kiriwara* molo makena* te lipe simbeye? ¹³ Pe ene konopu keri pepili molemele yambomane aku siku enenga ambolangoma mele peangama silimele liemo, enenga mulu koleana molemo Lapamone ‚mele paa olandopa naa simbeye? Olandopa simbemo.‘ Yambomane yuntu “Mini Kake Telimu olionga konopuna ombo pepili si.” ningu mawa tenge yamboma yuni ene simbe lingí.” nirimu.

¹⁴ Walse ye te yunge konopuna kuru te molorumuna ungu manda naa nirimu kinie Yesusini kanu kurumu makoromba makororumu. Kurumu wendo ombo ulsu purumu kinie kanu yemo ungu nirimu. Aku terimu kanokolie yambomane mini wale munduku moloringi. ¹⁵ Nakolo yambo mare ‚Yesusi kinie konopu keri panjiringi,‘ kanumane ningindu: “Kurumanga nomi Belsipuli* Yesusinge konopuna molopalie yu tondolo silimona yuni kuruma topa makorolemo.” niringi. ¹⁶ Yambo marene Yesusi manda manjiku “Nambolka nimbenje.” ningu* yuntu ningindu: “Nu sike Pulu Yemone ‘Kongono tenjeni.’ nimbe lipe mundurumunje kanamili, mulu koleana ‚Pulu Yemone mindi manda temba,‘ ulu tondolo te tei.” niringi.**

¹⁷ Enene aku siku konopuni piliringi mele Yesusini pilipelie ‚Yesusi Setene kinie opa tou moloringilimunge Setenene yu naa lipe tapon-jilke mele paa piliengi!‘ nimbe, enendo nimbendo: “Yambo talape te konopu teluna naa pupili molko suku singine owe panjiku ene

eneno opa teko lupe lupe molemele kinie kanu talapemo pora nilimo. „Molo, ulke teluna pelemele yamboma konopu teluna pupili naa molko ene eneno opa telemele kinie kanu yambo talapemo sungu siku lupe lupe molonge.¹⁸ Aku sipela, Setenene yunge kuru te makorolkanje aku telkamonga yunge talapemo kinie opa mele telka. Pe yunge talapemo nambe tepa kapola molemelkaye? „Pora nilke., Enene nando “Belsipulini yu lipe taponjilimona yuni kuruma makorolemo.” nikimili kanumu. Sike aku telkanje Belsipuli yunge talapemo pora nilke.*

¹⁹ “Ungu te piliengila! Nane Belsipulinge tondolomone kuruma makorolio liemo enenga yemane naenga tondolomone kuruma makorolemeleye? Akumunge, ‘enenga ye kuruma makorolemele yemane ‘Pulu Yemone olio tondolo silimona olione kuruma makorolemolo,’ ningu pilimelena, enene nando i nikimili unguma kanu yemane pilku apurukulie “Ene kolo tokomele.” ningí. ²⁰ Nakolo sike Pulu Yemone na tondolo silimona nane kuruma makorondu liemo Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo* ene molemelena koronga wendo omu.” „nirimu.,

²¹ “Ye enge nili tene opa melema ambolopa yunge ulkemo nokopa konjilimo kinie ye tene we manda sukundu ombo melema wa naa limo. Yunge ulke lemo melema kapola lemo. ²² Kanu ulke nokolemo pulu yemone ‘Nanga opa melema ambolopolie nanga melema manda nokopo konjimbu.’ nilimo nakolo yunge opa tou ye te tondolo olandopa pulimomo ombo yu tomba

tepalie opa toumuni ulke nokolemo yemo topa manie mundupe yu ambolemo opa melema anju lipe, yunge ulkena lemo melema lipe memba pupe yunge pulu lemo yamboma moke tepe silimo.

²³ “Na naa lipe taponjilimo yambomone na kinie opa tou molemo. Yambo tene na lipe taponjipe ‚kongi sipisipime, sukundu naa limo yambomone ‚kongi sipisipime, topa bulu balu silimo.” nirimu.

²⁴ Jesusini ungu te pea nimbendo: „Kuru te ye tengā konopuna wendo ombalie, no naa mololi koleamanga pupe manda koro molomba tengā korolemo. Te naa kanopa lenjipelie yuni nimbendo: ‘Na ou molopolie wendo ondu ulkena* kelepo pambo.’ nimbé. ²⁵ Aku nimbēlie yu om̄ba yu ou molopa purumu ulkemo kanolemo kinie, ulke puri memba tepe peanga tepe we lemo kinie kanopalie nilimomone, ²⁶ yu kelepa anju pupelie, kuru kara puli paa olandopa yepoko pakara lipe memba om̄ba ene pea kanu ulkena sukundu puku molemele. Kanu kinie aku yemo ou molopa kenjilimo nakolo pe paa kamu olandopa mele molopa kenjilimo.” nirimu.

²⁷ Jesusini aku sipe nimbe molopili maku toko moloringine ambo tene ungu tondolo tepe nimbendo: “Nu paa teko konjilinomonga ambo nu memba ame sirimumu yu malo.” nirimu.

²⁸ Jesusini nimbendo: “Sike nakolo yambo Pulu Yemonga ungumu pilku liku teko molemele yamboma ene malo paa olandopa.” nirimu.

²⁹ Yesusi molorumuna yambo aisili sukundu sukundu ongo liku maku toringi kinie yuni

enendo nimbendo: "Kinié mana molemele yamboma kerime mindi molemele. Ene teko kenjiku Pulu Yemo liku su silimele yambomane "Na molopo nilio mele sikenje, kanamili kene Pulu Yemone mindi ulu tondoloma manda telemo mele tei." ningu na mawa telemele. Nakolo ,na Pulu Yemo kinie tapu topo kongono telembole mele lipe ora simbe ulu, te* wendo naa ombá. „Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye, Jona kinie wendo orumu ulu akumuni mindi lipe ora silimo manda kanonge. ³⁰ Jona kinie ,oma aili te kinie, ulu tondolo te wendo orumu ulumuni Ninipa yamboma ,kinie ulu umbuni te wendo ombá mele, lipe ora sirimu aku sipe mele Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie ulu tondolo te wendo ombá ulumuni kinié molemele yamboma kinie ulu te pe wendo ombá mele lipe ora simbe. „Lipe ora simbe ulu te lupe wendo naa ombá, naa kanonge.„*

³¹⁻³² "Ou kolea aili Ninipa yamboma ,sike molko kenjiringi nakolo Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu mele, Jonane „pilipe, pupe Ninipa yamboma nimbe sirimu kinie pilkulie teko kenjiringi mele kanoko keri kanoko konopu alowa teko molko konjiringi.* Aku teringimunge kinié molemele yambomane Jonanga olandopa ye te ya molemo yemonga ungumu liku su siku naa pilimelemonga kote walemo pe wendo ombá kinie Ninipa yambomane kotena angilku, kinié molemele yambomando "Teko kenjiringi. Mindili nonge kinie papu." ningí.

"Ou ,olio Isirele yambomanga ye nomi kingi,

Sollomono yu ye paa tondolo te molopa, yu ungu lupe lupema pilipe kongnjilimu pepili molorumu mele kolea Sipa nokorumu ambo nomi kuinimu pilipelie, Sollomonone ungu peangama mindi nirimu mele pilimbendo yu kolea suluna molopalie „Sollomono molorumuna, wale aisili aulkena pelipe orumu.”^{**} Aku sipe terimumunge, ye nomi Sollomononga olandopa ya molemo yemone nilimo ungumu kinié mana molemele yambomane naa pilku, liku su silimelemonga kote walemo wendo ombá kinie kolea Sipa ambo nomi kuinimuni nimbendo: “Nane Sollomonone ungu peanga nirimu mele pilimbundu aulke suluna oruntu nakolo Sollomononga olandopa molorumu yemone nirimu ungumu ene naa pilku, liku su siringi yamboma aku teringimunge ene papu mindili nonge.” nimbé.” „nirimu.”***

³³ „Aku nimbeline Yesusini ungu te pea nimbindeno: „Yambomane tepe llame kandokolie loyekolona naa nosiku, mingine suku naa nosikulie nilimelemone, ‘Ulkena suku pa tepili. Yambo ongema kolea kanangi.’ ningu polona ola nosilimele.” „nirimu.”*

³⁴ “Nunge mongomo nunge kangimunge tepe llame mélemo. Aku kene nunge mongo peanga angilimo kinie nu kangi pali pa tepili moleno kinie nu molko konjilino. Nakolo nunge mongomo keri lemba kinie* nunge kangi pali sumbulu topili andoni. ³⁵ Akumunge, nunge kagine pa teli pembamo ‘alowa tepa sumbulu naa topili.’ ningu „kangi pa tepili molemo mele molko konjiyo.” ³⁶ Nunge kagine pa tepa tengepea tepili molko sumbulu telu kepe naa topili moloni kinie

nunge kangi konopuma pali pa tepili moloni. Tepe llame pa telemo kanolemolo mele nunge kangi konoputolo pa tepili moloni.” nirimu.

³⁷ Yesusini ungumu nimbe pora sirimu kinie kanu Parisi yemanga tene* Yesusindu nimbendo: “Langi pea nambili oi.” nimbeline yu kinie pupe langi nombando manie molorumu. ³⁸ Nakolo yu ou ki kulumiye naa topalie ga we norumu kanopalie kanu Parisi yemone konopu aisili lipe mundurumu.

³⁹ Yesusini ,yu konopu lipe mundurumu mele, pilipelie ,ungu iku mele topa, yundu nimbendo:

“Ene Parisi yema pellete kinie kapo kinie ulsukundu kulumiye tolemele nakolo akumunge sukundu, enenga konopuna sukundu mele, kalaro aisili molemo. Ulu pulu kerime kinie, melema wa limele ulu pulumu kinie akuna pelemo. ⁴⁰ Ene paa aroma tolemele. Kangi terimu yemone konopumu pea naa terimuye? „Peatolo terimu kene, ene kangi no lelko kake tepili molemele mele aku siku enenga konopu kake tepili molongi liemo papu. ⁴¹ Ene konopu alowa tekolie yambo koropama kondo kolko enenga nosilimele melema singí kinie enenga konopu kalaro molemomo kolo wangopa kake tepili molonge mele yambomane kanonge.” ,nirimu.„

⁴² “Parisi yema, ene mindili nongo paa molko kenjingí! Enene ponieno olemo mele kangama lkepa kulue kemu aku sipe melema mengo kambu toko tene tene ningu liku nosikulie telu telu ningu wendo liku ‘Pulu Yemonga kongono tenjili yema siemili.’ ningu silimele. Pulu

Yemone aku siku ‘Teai.’ nirimu mele ene papu telemele nakolo ulu olandopa uluma naa telemele. We yamboma kondo naa kolko, Pulu Yemone yamboma konopu monjilimo mele ene manda lelko yamboma konopu naa monjilimele. Aku siku ulu olandopa mele telemelkanje papu. Kinié ulu maniendopama telemele mele munduku naa kelkolie aku uluma kinie ulu olandopama kinie peatolo telemelkanje papu.* Nakolo aku siku naa telemellemonga ene mindili nongo paa molko kenjingí!

43 “Parisi yema, ene Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemele.* Yamboma maku toko molemele koleamanga mongo kenge teko andonge kinie ‘We yambomane olio kanoko kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku molemelela. Aku telemellemonga ene mindili nongo paa molko kenjingí!**

44 “*Parisi yema,* ene yambo ono kolea tengā ‘Yambo inie ono telemele.’ ningu naa pilku walu siku kimbu kambilimele mele ene aku siku molemelelenga mindili nongo paa molko kenjingí!” nirimu.*

45 Yesusini aku sipe nirimu pilkulie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilipe konjirimu ye tene yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimū, ‘Nuni Parisi yema aku siku iri tokonomonga olio kepe iri tokono.’ konopu lekemolo.” nirimu kinie pilipelie

46 Yesusini kelepa ene ,iri topalie, nimbendo: “Sike nikanu. Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema mindili nongo paa molko kenjingila! Enene ungu mane siku ‘Teai.’ nilimele mele we yamboma ene pilkulie tengendo umbuni kolemele. Aku siku umbuni aisili mindili siku menge mele ‘Meangi.’ ningu sikulie enene eneno laye kolte kepe ‘Lipu tapon-jipu meamili.’ naa ningu molemelemonga ene ,kepe, mindili nongo paa molko kenjingila!*

47-48 “Ene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema, enenga anda kolepalimene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema* toko konjiringi. Kinié, yandopa, ene kanu yema ono teringi koleama au silimele.** Anda kolepalime enene kanu yema toko konjiringi pilku peanga pilkulie pe kinié ene kanu yema ‘Papu toringi.’ ningu enene ono teringi koleama au silimelemonga ene mindili nongo paa molko kenjingí!

49 “Ou enenga anda kolepalimene aku siku teringi, kinié enene aku siku telemele, monga Pulu Yemo yuyu ungu pali pilipe konginjili yemone ou nimbendo: “Nane ye mare ungu umbu tonjipu ‘Enene yamboma ningu siengi.’ nimbu lipu mundupu, ye mare ‘Nanga kongonomo tenjipai.’ nimbu lipu mundumbu kinie* yambomane mundumbu yemanga mare mindili siku, mare toko konjingí.” Pulu Yemone nirimu.

50-51 “Koro ou Pulu Yemone ma kokele tepa wamorumu kinie enene Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi ye kanuma toko, pe yandopa yandopa kanu

sili yema pali toko konjiringi. Koro ou Adame malo Epele toko konjiku, pe yandopa yandopa kanu sili ye lupe lupema toliku puku, pe kamu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimu unguma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Sekaraya Pulu Yemo, popo toko kaloli, ulke tembelena sukundu toko konjiringi. Kanuna sukundu suluminia kake telimu anjukundu lepa, Pulu Yemo popo toko melema kaloringi polomo yakondo lerimu, kanu suku singine yu toko konjiringi. Ou moloringi yambomane kanu yema toko konjiringimunge Pulu Yemone ene sike mongo sirimu nakolo kinié molemele yambomane ene Pulu Yemone kote pilipelie anda kolepalimene aku siku teringimunge ene mongo simbela.*

⁵² “Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjili yema, enene ungu manemanga puluma pilku konjilimele nakolo “We yambomane naa piliengi!” ningu ene pilingí aulkemo pipi silimele. Ene Pulu Yemonga bokuna molemo ungumu alieli kanolemele nakolo apurukulie Pulu Yemone “Ye te ene lipe taponjipili.’ nimbu lipu mundumbu.” nirimu yemondo nimbe bokuna molemo unguma kanokolie pilku sundulimele. Sumbi siku pilingí aulkemo ene naa pulimele; bokuna aku yemondo nilimo unguma ‘Piliemili pamili.’ ningu molemele yambo lupema pilingí aulkemo “Molo.” ningu pipi silimelela. Aku telemelamonga ene mindili nongo paa molko kenjingí!” nirimu.*

⁵³⁻⁵⁴ Yesusini,aku ungumu nimbe pora sipelie,aku ulkemo mundupe kelepa pumbe purumu kinie yuni iri torumu ye Parisime kinie Pulu

Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* enene 'Yu ungu nambolka ungu mare pea nimbelie, yu ungu nimbe kenjimbe kinie yu kote tenjimulú.' ningulie enene ungu lupe lupe aisili popenge teko walsiku pilkulie "Pundu toko ni." ningu tondolo munduku niringi.**

12

¹ Kanu kinie Yesusi molorumuna yambo tausini aisili liku maku toko angiliringine ekelepa tepili angiliringi kinie yu lombili andoringimendo ou kumbi lepa nimbendo:

"Ene lepi lepi topo, 'Parisi yema pillawa akoli mele isi nosilimelemo kanoko konjei.' nikiru.* Enenga isi nosilimele akumu enene , "Pulu Yemonga ulu peangama telemolo." ningu, kolo toko topele mapele tolemele ulumu. , 'Akumu manda lelko naa teangi.' nimbu lepi lepi tokoro.** , 'Parisi yemane sike teko kenjiku molemele mele kamu lopi manda naa tengen.' ² Aki tolemo ulumanga telu kepe pe aki naa topa pali mona lemba. Lopi telemo ulumanga telu kepe pe lopi naa temba. Kanu uluma kinie unguma pali yambomane pali pilingí. ³ Sumbulu toline ungu niringime yambomane pa teline pilingí. Ulke suluminiana ungu ólo toko niringi unguma ulke imuna ola angilku ru ningu ningí." , 'nirimu.'

⁴ "Nanga pulu lemo yamboma, enendo ungu te nimbu siembo: Kangimu mindi toko konjikulie pe kelko minimu pea ulu te manda naa tengen yamboma pipili naa kolangi. ⁵ Nakolo ene paa

pipili kolonge yemo nimbu siembo: Kangi topa konjipelie pe mini pali tepe koleana manda topa mundumbe ‚Pulu Yemo,‘ yu pipili kolangi. Paa sike nimbu sikiru. Yu pipili kolangi.

⁶ “Kera kalsindipele paa kangamo molemo, topo toko lingíndu kera te pakara kou kololi talo mindi pulimo kanumu. Nakolo Pulu Yemone kanu kerama nokombando komu naa silimo. ⁷ Pilieme! Ene ‚na lombili andolime,‘ enenga penge indime kepe yuni koronga telu telu nimbe pali kambu torumu. Kera kalsindipele yu kou paa layetolo mele pulimo nakolo kanu keramo Pulu Yemone kanopa molemo. Ene yamboma paa olandopa ailime kanopalie ene paa nokopa konjipe molomba ‚kene pipili naa kolai.‘ ‚nirimu.‘

⁸ “Nane enendo ungu te nimbu siembo: Yambo tene yambomanga kumbikerena ola angilipe ‘Na Yesusinge yambomo molio.’ nimbé kinie pe Pulu Yemonga angellomanga kumbikerena Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone ola angilipe “Kanu yambomo nanga yambomo.” nimbéla. ⁹ Nakolo yambomanga kumbikerena “Yesusi yu naeye? Yu na naa pilkiru.” aku mele nimbé yambomo pe Pulu Yemonga angellomanga kumbikerena Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone “Aku yambomo yu naeye? Yu na naa pilkiru.” nimbéla.*

¹⁰ “Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ungu taka tonjipe ungu nimbe kenjilimo yambomo aku sipe ulu keri telemoma ‚Pulu Yemone,‘ ‘Manie pupili.’ nimbe siye kolomba. Nakolo Mini Kake Telimu ungu taka tonjipe, ungu nimbe

kenjipe, marake telemo yambomo aku sipe ulu keri telemomo ‘Manie pupili.’ naa nimbe, paa siye naa kolomba.

¹¹ “Kanu kinie pe ene ‚nanga yamboma molonge kanokolie, ene ongo ka siku, ene maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga ye ailime kinie, ye nomime kinie, gapomano ye ailime kinie ene molongena ene mengo puku kote tenjingí kinie ‘Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te walsiku pilingí kinie nambolka unguri pundu topo nimulúnje?’ ningu mini wale naa mundengi. ¹² Akuna Mini Kake Telimuni enene anju ningí mele mane simbe kene mini wale naa mundengi.” nirimu.

¹³ Yesusi molorumuna liku maku toringi yambomanga tene yundu nimbendo: “Ungu Mane Silimu, nanga angenumu kinie oltonga lapane sirimu monge melema yuni ‘Na mare moke tepe sipili.’ ni.” nirimu.

¹⁴ Nakolo Yesusini yundu pundu topa nimbéndo: “Yemo, ‘Nane enenga kote pilinjiku enenga melema moke tenji.’ nimbe naene na mako torumuye? Yambo tene nando aku sipe naa nirimu kanumu. Nanga kongono te molo.” nirimu.

¹⁵ Aku nimbeline yuni enendo kelepa nimbendo: “‘Mele aisili lipu nosipu kamako molambo.’ ni naa ningu, ‘Melema lili ulu pulumu yu ulu pulu kerimu kene aku naa teambo.’ konopu lelko molangi. Yambo tene mele aisili lipe nosilimomonga mini pali konde molopa konjimbe aulkemo naa lemo.”* nirimu.

¹⁶ „Aku nimbeline Yesusini ‘Enendo nikiru ungu-manga pulumu kamu piliengi!’ nimbe, yuni ungu iku te topalie nimbendo:

“Walse ye kamako te molopalie yunge ponienlangi paa aisili orumu. ¹⁷ Akumunge yuni yuyu nimbendo: “Langi nosilio ulkema pali si nimu, langi aisili goli lepa we lemo kene na nambe teamboye?” nirimu. ¹⁸ Pe kelepa yuni yuyu nimbendo: “Kinié na pilipero. Na i sipu teambo. Na langi nosilio ulkema tekisipulie langi nosimbu ulke paa ailime kelepo takopolie akumanga nanga rasi witi kinie langi kinie nanga ponienolemo langime pali nosembo. ¹⁹ Akuna nosipulie na nanu pilipulie nimbundu: Na papu. Na langi aisili, ponie aisili ombarumpumbe kinie nombo molombo mele lemo kene koro molopo, kongi nombo, no waene nombo, konopu sipu molambo.” nirimu. ²⁰ Nakolo Pulu Yemone kanu yemondo nimbendo: “Ye aromamo. Kinié ipulueli nane nunge minimu ombo limbukinie nunge nosilino melema naene limbeye?” nirimu.” nimbe Yesusini nirimu.„

²¹ „Ungu ikumu topa pora sipelie ungu te pea nimbendo: „Aku sipe mele, ‘Na mele aisili nosilio.’ nilimele yamboma Pulu Yemone ene kanopalie ene yambo koropa pulime nimbe kanolemo. Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu puluma naa teko molemele yamboma enenga minime koropa pupili mele molemele. Kanu yamboma ene aku ungu iku tokoro yemo mele molemele.” nirimu.

²²⁻²³ „We yambomando, aku sipe nimbeline Yesusini yu lombili andolimendo kelepa nim-

bendo: „Kolonge kinie mana melemane ene naa lipe taponjimbe, kene nane enendo ungu te nimbu siembo: ‘Kangikundu molopo konjemili.’ ningu konopu aisili liku naa mundengi. Langi nongemonga kepe no nongemonga kepe mulu wambale pakongemonga kepe akumanga konopu aisili liku munduku naa molangi. Ene kapola molonge mele olandopa, langi nonge mele maniendopa; enenga kangi yu olandopa mele, mulu wambale pakonge maniendopa mele kene langi nonge mele kinie, mulu wambale pakonge mele kinie, konopu aisili liku naa mundengi. ²⁴ Kerama kaname. Langi te panjikulie nou lemo kinie liku mengo ulkendo puku nosiku naa nolemele nakolo Pulu Yemone kerama langi silimo. Kerama we mele, ene yamboma olandopamonga yuni ene paa nokomba. ²⁵ Enenga yambo tene konopu aisili lipe mundumbemone yu kolomba ena te manda ‘We lepili.’ nimbéye? Manda naa nimbé. ²⁶ Enene ulu wallo kolte aku sipe mele te manda naa telemelémonga ulu wema ene nambemuna konopu aisili liku munduku molemeleye?

²⁷ “Pillawa sindime kaname. Pillawa sindimene kongono mindili siku naa tekó, mulu wambale te tekó mimi naa telemelé nakolo pillawa sindime molemele mele olandopa, ‘ye nomi kingi, Sollomono* kongono aisili tepalie wale paa peangama pakopa au nirimu mele maniendopa. ²⁸ Era sindi tolemoma kinié mele molemo, opali mele poroko tepena kalemelema Pulu Yemone aku sipe nokopa konjilimo liemo ene ‘Pulu Yemone olio manda nokbanje?’

ningu laye kolte mindi pilimele yamboma pakonge melemanga yuni manda lipe naa taponjimbeye? Ene lipe taponjimbe.

²⁹ „Pulu Yemone kerama kinie era sindime kinie aku we melema aku sipe nokolemo, kene ene konopu aisili liku mundukulie ‘Esi, langi te tena lipu nomolonje?’; molo ‘No tena kolopo nomolonje?’ ningu pilku naa molangi. ³⁰ Pulu Yemonga yamboma naa molko ulsukundu molemele yambomane* aku siku telememe nakolo enenga Lapa „Pulu Yemone, ene yunge yambomanga mele molo tolemoma kanopa mołemo „kene ene langi nongemanga kinie mele pakongemanga kinie konopu naa liku mundengi.. ³¹ „Pulu Yemo, ye nomi kingi molopa yamboma nokolemo uluma* ‘Kumbi lepo teambo.’ konopu lelko molangi. Aku tenge kinie yuni we melema kepe ene simbe.” „nirimu..”

³² „Nanga kongi sipisipi layetolo, enenga Lapa walse ye nomi kingi molopa yamboma nokomba kinie ‘Ene pea ye nomime molko yamboma nokangi.’ nimbé. Yu aku sipe tembando konopu sipe molemomonga pipili kolko naa molangi. ³³ Akumunge ene nosilimele melema kou mone liku aku kou mone lingíme yambo koropama moke teko siengi.* Aku siku tekolie pe kou kamu manie naa puli koumu liku nosiku, mele aisili liku mulu koleana „pe pungímunge, nosiku teangi. Akuna wa lili yema ongo wa naa liku, koka molo lkurinia melemane ongo teko kenjiku naa tengé. Ene akuna nosingí melema kamu kapola lemba. ³⁴ Enenga nosilimele melema lemo kolea akuna ene konopuni pilku konopu

monjiku molemele kene ,‘mulu koleana mindi melema lepili.’ ningu molangi.” nirimu.**

³⁵ „Na lombili andolime,, enene ‘Ailimu kinié ombánje.’ ningu mulu wambale pakoko, kako toko, kiye kandoko, molangi. ³⁶ Ye aili te tengā pupe ye te ambo limbe langi koyolemele yamboma kinie anju langi nomba molemo kinie yu kelepa ulkendo ombámonga yunge kendemande yambomane ‘Yu ombá.’ ningu ulke kune linjingindu nokoko molemele mele ene aku siku molangi. ³⁷ Kanu kendemandemanga nokolimu om̄ba yunge kendemandema kanopalie, uru naa peko we molonge kanomba kendemandema ene konopu siku molonge.

“Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: „Alieli kendemandemane enenga ailimu nokoko langi kalonjiku silimele mele yu aku siku nokolemelka nakolo kendemandemanga, ye ailimuni ,kanu kendemande peangama konopu sipe, yuni kongono mulu wambale pakopa enendo “Langi noli polona molai.” nimbe ‘Langi nangi.’ nimbe enenga kongono tenjipe ene nokomba. ³⁸ Ipulueli ai burumi ombáne, kera gulta ko tomba kinie ombánje, ene uru naa peko nokoko molongi kanomu liemo ene konopu siku molonge.

³⁹ “I ungumu konopu liku munduku pilieyo. Ulke pulu ye tene wa noli ye te yunge ulkemo om̄ba bulsupe melema wa limbe enamo pilkenje ‘Wa noli yemo ombá.’ nimbe nokopa molka kinie wa noli yemo yu manda suku naa olka. ⁴⁰ Aku siku ene nokoko molai. Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá enamo naa pilimele kene

‘Yu sike ombá.’ ningu aku siku nokoko molangi.” nirimu.

⁴¹ Pitane yuntu nimbendo: “Ailimu, aku ungu iku toko ningu sakinumu olia, nunge lombili andolimendo manjiku, ningu sakinu molo yambo wemando pea ningu sakinuye?” nirimu.

⁴² Aili Yesusini pundu topa nimbendo:

“Kongono tenjili kendemande ye naene kongoно tepe konjinjilimo kinie kanopalie yunge ye ailimuni ‘Yuni kongono silioma sumbi sipe telemomonga yu kongono simbu kinie tepe konjimbemonga na altopo konopu kimbu sipu naa molombo.’ nilimoye? Kendemande ye te aku sipe mele tepe konjipe molemomo kanopalie yunge ye ailimuni yu mako topalie yuntu nimbendo: “Nuni kongono tenjili kendemandema pali nokonjiku enenga langi nongema ena mako toliomonga ene nangi moke teko sieni, nokonjiku moloi.” nimbe ‘yu tenga pulimo’.* ⁴³ Pe ye ailimuni kongono simumu kanu kongono tenjili kendemandemone mimi sipe tenjipe molopili ailimu kelepa omu liemo kendemandemo yu konopu sipili. ⁴⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kanu ye ailimuni kanu kendemandemondo “Nanga mele nosilioma pali nuni nokonji.” nimbé.

⁴⁵ “Nakolo ‘ye ailimuni kanu kendemande yemondo nimbendo: “Nanga kendemande yamboma pali nokonji.” nimbe tenga pulimo kinie, kanu kendemande yemone “Nanga ailimu wellea naa ombá.” konopu lepalie yuni nokonjilimo kendemande yamboma kopene topa, langi nomba no tondoloma nomba kekelepa topalie,

aku sipe tepa kenjipe molomu liemo ⁴⁶ walse kanu kendemande yemo ‘Yunge ye ailimu ombá.’ nimbe naa pilipe ‚kongono sirimu mele naa tepa, walu tepa kenjipe molomba kinie ombá. Omba ‚kanu yemo tepa molomba mele kanopalie, yu paa kopene topa konjipelie, yunge ungumu pilku su siku kongono ambolko naa konjili yamboma ‚kolea keri, molemelena ‘Pupili.’ nimbe lipe mundumbe.

⁴⁷ “Kongono teli yambo te yunge ailimuni “I siku i siku tei.” nimbé ungumu sumbi sipe pilipelie ungumu ta nimbé, molo ‘Nikimu mele naa tembo.’ nimbe pilipe aku sipe pilipe lipe naa temba yambo kanumu yunge ailimuni pe yu mongo paa aisili simbe. ⁴⁸ Nakolo “Tei.” nimbé mele mimi sipe naa pilipelie we walu tepa kenjimbe yambomo yunge ailimuni mongo laye kolte mele simbe. Yambo mele aisili siringi lipe nosirimu yambomo “Pundu toko mele aisili si.” ningí. Yambo “Mele aisili nokoko moloi.” niringi yambomo “Kelko mele aisili si.” ningí.” ‚nirimu..

⁴⁹ “Na lombili andolime,* na ya ma koleana tepe mundumbu orundu. Kanu tepemo isili ou welea nolkanje papu. Na konopu silke.**

⁵⁰ “Na no limbu ulu akumu na kinie wendo ombá. Ulu akumu isili ou wendo naa okomomonga na konopu umbuni tepili molio.” ‚nirimu.*

⁵¹ “Ya mana yamboma opa naa teko teluna kapola kapola molangi.’ nimbu orundu konopu lekemeleye? Aku molo. ‘Yamboma konopu lupe lupe pepili anju yando opa tou mele molangi.’ nimbu orundu. ⁵² Kinié kepe pe anjupe kepe ulke

teluna pelemele yambomanga „marene nanga ungumu pilku molko marene nanga ungumu liku su siku molkolie,“ ene eneno opanale teko yambo te pakara ulke teluna peko, yepoko eneno molonge, talo eltelte molongele, yu mele mele molonge.⁵³ Lapane malo kinie opa tepa, malone lapa kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. Anumuni lemenu kinie opa tepa, lemenuni anumu kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. Bamuni yunge malonga menu kinie opa tepa, malonga menuni bamu kinie opa tepa, teluna kapola naa molongele. „Kanu yamboma kapola naa molonge.“ nirimu.

⁵⁴ Aku nimbeline Yesusini liku maku toringimendo nimbendo: “Enene kolea kolopalie kupe tolemo kinie kanokolie “Lo ombá lemo.” nilimele kinie lo sike olemo.⁵⁵ Pe kelepa ipulueli poporome topa, kombukandipi angilimo kinie kanokolie “Ena tondolo temba lemo.” ningu pilimele kinie ena sike telemo.⁵⁶ „Naa pilkimulu.” nilimele nakolo sike pilimele, yambo kolo toko topele mapele tolime!* Ene mulumu kinie ya mamo kinie kanokolie ‘kolea i sipe i sipe temba.’ ningu kanolemele nakolo kinié „na mana orundu kinie, wendo olemo uluma kanoko molkolie kanu ulumanga ulu pulumu naa pilimele. Aku nambemuna „lipe ora silimo mele, naa kanoko naa pilimeleye?” „nirimu.„

⁵⁷ “Enene nambemuna uluma pilku apuruku ulu peangama pilku naa telemeleye?⁵⁸ Nu kote tenjimbe temba yambomo ‘Kapola kapola molambili ulu te teambo.’ ningulie welea teami. Aku naa tenu liemo nu kote tenjimbe yambomone

nunge kote pilili yemo molombana memba pupe simbenje? Pe kote pilili yemone nu ka ulke nokoli yemo lipa simbe, yuni nu ka ulkena lipa mundumbe. ⁵⁹ Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Nu ka ulkena wendo onindu pundu paa pali tokolie mindi wendo onimu. We manda wendo naa oni.” nirimu.

13

¹ Kanu kinie Yesusini ungu mane sirimuna moloringi yambo marene yundu temane toko sikulie ningindu: “Kolea Gallilli disiriki yambo marene Pulu Yemo popo melema toko kalko molangi ‚Romo gapomano ye aili, Paillatene ene topa konjirimu.’” ningu temane toringi.

² Aku temanemo toringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kanu kolea Gallilli yamboma aku siku mindili noringine pilkulie ‘Gallilli yambo moloringi lupe wemane ulu pulu keri teringi mele maniendopa, kanu mindili noringi yamboma ulu pulu keri teringi mele paa olandopa.’ konopu lekemeleye? ³ Paa sike nane enendo ‚Aku sipe molo.’ nikiru. Ya molkomele yamboma, ene ulu pulu keri telemelema bulu siku munduku kelko konopu alowa naa tengi liemo ene aku siku toko konjingila.” nirimu.

⁴ Pe kelepa Yesusini temane te topalie nimbendo: “Kolea aili Jerusalleme sukundu kolea kanga Silloamo kouni takoli ulke aili olana te topa kalalu sipe topa manie mundupelie yambo tene eti* topa konjirimu koloringi. Kanu yamboma ‚Kolea aili Jerusalleme yambo lupe moloringimene pali ulu pulu keri teringi mele

maniendopa, koloringi yambomane ulu pulu keri teringi mele paa olandopa.’ konopu lekemel-eye? ⁵ Paa sike nane enendo ‘Aku sipe molo.’ nikiru. Ya molkomele yamboma, ene ulu pulu keri telemelema bulu siku munduku kelko konopu alowa naa tengi liemo ene aku siku kolongela.” nirimu.

⁶ Aku nimbeline kelepa ungu iku te topalie enendo nimbendo:

“Ye tene unju piki te yunge unju waene ponieno umbu lerimu. Pe ‘Piki mongo tomba.’ nimbe ombo kanorumu kinie te naa torumu. ⁷ Piki mongo te naa torumuna yunge unju waene ponie tapu yemondo nimbendo: “Pílie. Ponie talo yepoko pea i unju piki angilimomonga ombo kanorundu nakolo piki mongo telu kepe naa torumu kene yuni ma kopongo we nolemo kene peko toko ele tei.” nirimu.

⁸ Ponie pulu yemo aku sipe nirimu kinie ponie tapu yemone yundu pundu topa nimbendo: “Ailimu, i ponie telumu mindi aku unjumu we angilipili. ‘Unjumu akopa mongo topili.’ nimbu unju puluna era tepo, ma mundupu, kongi le lipu mundupu, teambo. ⁹ Pe nekendo poniemonga mongo tomu liemo papu. Naa tomu liemo kamu peko tani.” nimbe Yesusini, nirimu.

¹⁰ Walse, ‘Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tenga* Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke tenga suku Yesusi pupelie yamboma ungu mane sipe molorumu. ¹¹ Akuna ambo te molorumu, yu kuru topa bulu langorumuna ola angilipe sinio simbendo perepa molorumu. Yu aku sipe molop-

ili ponie tene eti ombo purumu. ¹² Yesusini kanu ambomo kanopalie yundu “Oi.” nimbelie nimbendo: “Ambomo, nu kuru torumumu topa kelepili.” nimbelie ¹³ ambomo kini ambolorumu kinie yu tamburembu sumbi sipe ola angilipelie Pulu Yemo kapi nirimu.

¹⁴ Nakolo kanu ulkemo nokorumu yemo yuni Yesusi ‚koro mololi, wale Sambatemonga yambo tepa konde lirimuna kanopa keri kanopalie akuna maku toringi yambomando nimbendo: “Kongono wale talo pakara lemomanga ‘Konde pamili.’ ningu onge manda. ‚Koro mololi, Sambate walemonga manda molo.” nirimu.

¹⁵ Yemone aku sipe nirimu kinie Yesusini nimbendo: “Ene topele mapele toli yema,* alieli ‚koro mololi, wale Sambate wendo olemo kinie ene pali yu mele mele enenga kongi kao molo kongi dongi langi nomba molorumuna moki lelko no olemo kolea tengā ‘No nopili.’ ningu mengo pulimele kanumu. ¹⁶ Ene enenga kongime Sambate walemonga papu moki lelko nokolemele kene i ambomo Sambate walemonga papu lipu taponjikirula. Kongimu maniendopa mele, ambomo olandopa mele kanumu. Aku-munge i ambomo, yu Eporayamone kalopa lirimu ambo te, ‚kurumanga nomi, Setenene* yu ponie tene eti ka mele sirimu ambomo Sambate walemonga moki lepo nokokoromo tepo ken-jikiruye?” nimbe walsirimu.

¹⁷ Yuni aku sipe nirimu kinie kanu ungumuni yu terimu mele kanoko keri kanoringime olie poloringi nakolo we yambomane yu ulu tondolo

peangama terimu kanokolie konopu aili teko siringi.

¹⁸ Kanu kinie Yesusini „yambomando, kelepa nimbendo:

“Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba,* mele nambolka mele kanu silimu lembaye? ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokolemo mele piliengi!’ nimbu akumu nambe tepo nimbu simbuye? „Nimbu siembo..” ¹⁹ Akumu i sipe mele: Ye tene yu unju masetete umbu te lipa yunge ponienan umbumu mundurumu kinie kanu unju umbumu wendo omba ai lepa unjumu angilirimu kinie aku unjumunge kolamanga kerama ongo peringi. Pulu Yemo ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

²⁰ Aku nimbeline kelepa walsipe pilipelie nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba mele pilingí nambe tepo nimbu siemboye? „Nimbu siembo..” ²¹ Akumu i sipe mele: Ambo tene yu langi pillawa akoli mele isi* wallop kolte lipelie pillawa aisilinge mundurumu kinie pillawa pali akorumu. Pulu Yemo ye nomi kingi molomba mele aku sipe.” nirimu.

²² Aku sipe nimbeline pe Yesusi kolea aili Jerusalleme pulimo aulkena pumbe pupelie kolea ailime kinie kangama kinie pupe, akumanga moloringi yamboma ungu mane sirimu. ²³ Kanu yambomanga tene yu walsipe pilipelie nimbendo: “Ailimu, mindili nomolo aulke molemolona Pulu Yemone yamboma lipa taponjipe wendo lipa yu kinie molko konjingí aulkena

lipe monjimbe* yamboma wallotolo mindiye?” nimbe walsirimu.

Pilipelie yuni enendo nimbendo: ²⁴ “Ulke kerepulu paa kanga si niline yambo aisili ongo suku pungindu perenge. Akumunge ‘Kanu kerepuluna ene ongo sukundu puku molongendo mindili siku pang.’ nimbu nikiru.* ²⁵ Ulke pulu yemone ola angilipe kune anjimbe kinie ene pena moltolie ningímuní, kune toko walsikulie ningindu: “Ailimu, olio nu kinie pea molamili wamili kene olionga kune linji.” ningí kinie yuni enendo nimbendo: “Enenga imbime na naa pilipu ene kepe enenga koleama kepe na naa kanolio.” nimbé.

²⁶ “Yuni aku nimbé kinie enene yundu ningindu: “Nu pea ga norumulu. Olionga koleamanga nu ongolie olio ungu mane sirinu.” ningí.

²⁷ “Nakolo yuni enendo nimbendo: “Ene niembo piliei. Enenga imbime na naa pilipu enenga koleama na naa kanolio. Ene ulu pulu keri teko molemele yamboma pali na moliona anju pai.” nimbé. ²⁸ Akuna ulsu moltolie ene ²⁹ anda kolepali, Eporayamo kinie, Aisake kinie, Jekopo kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningú siringi yema pali kinie, ene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu molonge kanokolie ene eneno akuna ulsu molonge kanokolie ene eneno mumindili kolko kola teko mini wale mundungí.” nirimu.*

²⁹ Isirele yamboma ene Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu ene

manjiku naa pungí ‘Piliengi!’ nimbelie yuni kelepa nimbendo: “Ma koleana pali yambo mare Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu puku Pulu Yemo pea langi nonge. ³⁰ Pilieme. Akilku olemele yambo mare Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana sukundu kumbi lelko pungí. Kumbi lelko oringi yambo mare akilku pungí.” nirimu.*

³¹ Walse, Yesusi ou Jerusalleme naa pupelie kolea tengu ungu nimbe molorumu kinie Parisi ye marene* ongo yundu ningindu: “Ye nomi kingi, Erotene ‘Nu topo konjembo.’ nimbe molemo kene nu ya naa molkolie tengu kowa pui.” niringi.

³² Yesusini enendo nimbendo: “Na tomba tekemo yemo, yu kolo topa konopu keri peli owa takara pokisi* mele akumu molemona i ungumu puku ningu sipai.” nimbelie nimbendo: “Kinié mele kepe opali talu mele kepe kuruma yambomanga konopuna pelemoma makoropo, kuru toli yamboma tepo konde lipu, molopolie laye pe mele na kongono tepo molioomo pora simbu. ³³ Nakolo Jerusalleme pumbundu kinié kepe opali talu kepe na we kongono telipu pumbu. Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye te kolea aili Jerusalleme ulsukundu manda naa kolomba kene, na Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipulie yamboma nimbe silimo yemo molio kene, na Jerusalleme ulsukundu manda naa kolombo.” ,nirimu.**

³⁴ ,Aku nimbelie Yesusini Jerusalleme moloringi yamboma yu kondo kolopa akumundu

ungu te nimbeline nimbelo: „

“O Jerusalleme ‚yamboma‘, Jerusalleme ‚yamboma‘, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema toko konjiku, yuni ene molemelena lipe mundulimo yema kouni toko konjiku telemelal yamboma, kera gulta anumumuni yunge waloma lipe yunge kongona lopi tepa nokolemo mele nane wale aisili ene aku sipu nokolka nakolo eneno “Molo.” nirangi. ³⁵ Akumunge pilieme. ‚Opa touma ene tonge onge kinie Pulu Yemone altopa ene naa nokopa naa lipe taponjimbemonga, opa toumane ongo sike toko munduku enenga koleamo kinie enenga ulke tembelemo kinie kamu toko kalongemonga ene ku penge.* Nane ene ungu te pea nimbu sikiru: Ene Jerusalleme yamboma, enene nando

“Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna okomo yemo imbi ola molopa, molopa konjipili.”** ningí walemonga na altoko kanonge. Ou molo.” nirimu.

14

¹ „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambate tengateng* Parisi ye aili tengateng ulkena Yesusi langi pea nongendo purumu. Ombo molorumu kinie pea langi nongo moloringi yemane yu nemo nemo ningu kanoko moloringi. ² Yunge kumbikerena ye kangi akorumu te molorumu. ³ Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku konjiringi yema kinie, Parisi yema kinie,* ene Yesusini walsipelie nimbendo: “Koro mololi,

wale Sambate kinie kuru toli yambo te topo konde limelkanje kapola molo moloye?” nirimu. “Pulu Yemonga ungu manemanga sukundu nambolka nimbe molemoye?” nirimu. ⁴ Nakolo yundu ungu te pundu toko naa ningu we moloringi. Kanu kinie yuni kanu yemo lipe tepe konde lipelie yundu “Pui.” nirimu.

⁵ Aku tepalie Yesusi yuni pea moloringi yambomando nimbendo: “Ene molkomele yambo-manga ye tengah kango te molo kongi kao te Sambate wale tengah no muru tengah manie tomu liemo kanu yemone yunge kangomo molo kongi kaomo tamburembu wendo naa limbeye?” nirimu.* ⁶ Aku nirimu pilkulie ‘Olione “Sambate wale tengah kango molo kongi kao wendo limbe akumu papu.” nímulu liemo yuni “Yemo papu Sambate walemo kinie lipu taponjikiru.” nimbe.’ ningu pilkulie ungu te pundu toko ningí aulke te naa lerimu.

⁷ Parisi ye ailimunge ulkena langi nongendo oringi yamboma ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku moloringi* kanopalie Yesusini ene ungu mane sipelie nimbendo:

⁸⁻⁹ “Ye tene nu kinie yambo mare pea “Langi namili wai.” nimbé kinie nu ongolie ye ailimenga polo kumbikundu tengah puku naa molani. Nu kanu polomonga moloni kinie pe ye aili te yu imbi olandopa molomba ye te yu kepe ‘Langi pea namili oi.’ nimbé ye te ombá kinie ulke pulu yemone nundu nimbendo: “I ye ailimu nu moleno polo akuna molopili polomo si.” nimbé

kinie nu pipili kolkolie polo te lupe, namba naa leli yambomanga polo tengə puku moloni.

10 “Akumunge, ye tene nundu “Langi pea namili oi.” nimbé kinie yunge ulkena puku namba naa leli yambomanga polo tengə puku molani. Akuna moloni kinie ulke pulu yemone nu molonine ombalie nundu nimbendo: “Ano, i polona naa molko ye ailimenga polona ongo moloi.” nimbé kinie langi pea nongo molonge yambomane nu kinie temba mele kanokolie nu ‘Ye ailimu.’ ningu kanonge.” nirimu.

11 “Yambomane eneno imbime ambolko ola limele yamboma „Pulu Yemone, topa manie mundumbe, nakolo yambo eneno toko manie mundulimele yamboma yuni enenga imbime ambolopa ola limbe kanumu.” nirimu.*

12 Kanu kinie Yesusini ulke pulu yemondo nimbendo: “Nu yambomanga langi kalonjikulie nunge pulu lemoma kinie, nunge angenali kinie, ye kamakoma kinie enendo ‘Langi pea namili wai.’ ni naa nieni. ‘Enene walse altoko pundu mele toko, nando ‘Langi pea namili oi.’ niengi.’ ni naa nieni, molo! **13** Nu yambomanga langi kalonjikulie yambo koropama kinie, kimbu ki lkinuwa tambulurumu yamboma kinie, kimbu keri lerimuna mimi siku aulke naa andoringi yamboma kinie, mongo keri lerimu yamboma kinie enendo ‘Langi pea namili wai.’ nieni. **14** Enene aku langime pundu paa manda naa tongemonga nu konopu siku molko konjini. Walse konopu sumbi nimbe pepili molemele yamboma kolko lomboroko ola molonge aku

walemonga ya nikiru mele nu aku siku tenimunge mele kalomba lini.” nirimu.

¹⁵ Parisi yemonga ulkena Yesusi pea langi nongo moloringi ye tene Yesusindu nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokomba koleana* langi nomolo yamboma ‘olio’ malo.” nirimu. ¹⁶ Nakolo Pulu Yemonga Isirele yamboma Yesusi yunge ungumu naa pilku liku su siringimunge mulu koleana puku naa mlonge pilipelie yemone nirimu ungumu pilipelie Yesusini ungu te pundu topa ungu iku te topalie nimbendo:

“Ye tene ‘Yambo aisili pea langi namili kalambo.’ nimbeline yambo aisilindu “‘Langi kalopolie namili wai.’ nimbú kinie wangí.” nimbe, nimbe mundurumu. ¹⁷ Langi nonge enamo wendo orumu kinie yunge kendemandemondo nimbe mundupelie nimbendo: “Oi “Langi pea namili wai.” nirindu yambomando “Kinié enamonga langi kalonjindu kene namili wangí.” nipui.” nirimu.

¹⁸ Nakolo ene pali naa ongendo yu mele mele “Takaraki lekemo kene naa omolo.” niringi.

Tene nimbendo: “Na ma konde te topo tondumu kanopumbundu na naa ombó kene ninji.” nirimu.

¹⁹ Tene nimbendo: “Nane kongono teli kongi kao rureponga talo topo tonduma pupu kanopumbundu manda naa ombó kene ninji.” nirimu.

²⁰ Tene nimbendo: “Kinié mindi ambo lindumunge na manda naa ombó.” nirimu.

²¹ „Aku siku niringi kinie pilipelie, kendemandemo kelepa yando ombalie niringi mele yunge ye ailimu nimbe sirimu.

Kanu kinie ulke pulu yemone mumindili kolopalie kendemandemondo nimbendo: “Nu welea lkisiku puku, i kolea ailimunge aulke ailimenga kinie aulke kangamanga kinie puku, yambo koropama kinie kimbu ki lkinuwa tambulurumu yamboma kinie, mongo keri lerimu yamboma kinie kimbu keri lerimuna mimi siku aulke naa andoringi yamboma kinie, ene liku mengo oi.” nirimu. ²² Kendemandemone aku tepalie kelepa ombo nimbendo: “Ailimu, ninu mele tendu nakolo langi noli polona kolea mare we lemola.” nirimu.

²³ Kanu kinie Ailimuni yunge kendemandemondo nimbendo: “Aku tekemo kene nu altoko puku, kolea ailine ulsu puku aulke ailimenga kinie aulke paka makamanga puku, yambo kanoko lenjinime pali mengo wani. “Molo.” ningí yamboma kepe karaye teko mengo wani. Nangaulkemo si nipili kene aisili wangi.” ,nirimu., ²⁴ “Paa tambu ya kana. Na paa sike ene nimbu sikirumu: Nane pulu pulu “Langi pea namili wai.” nimbu, nimbu mundurundu yambomanga telu kepe paa naa ongo langi nonge. Paa molo.” nirimu.” nimbe ,Yesusini aku sipe ungu iku te torumu.,”*

²⁵ Yesusi aulkena ombo purumuna yambo aisili liku maku toko yu lombili andoringi kinie yu we angilipe topele topa kanopalie enendo nimbendo: ²⁶ “Yambo tene na lombili ombando na olandopa konopu naa monjipelie na lombili

manda naa ombá. Yunge lapa kinie, anumu kinie, menu kinie, ambolangoma kinie, angenupili kinie, kemulupili kinie, yu yuyu kepe, ene pea olandopa konopu monjipe, na manjipe konopu naa monjipelie na lombili manda naa ombá. ²⁷ Yambo tene ‘Yu lombili pambo.’ nimbeline yamboma unju perana angilku mindili nongo kolemele mele yuni unju pera mele gomo lembando ‘Na yu lombili pumbundu mindili nondu liemo papula; kolondu liemo papula.’ naa nimu liemo na lombili manda naa ombá.*

²⁸ “Enenga ye tene ulke aili tondolo te takombando yu ou naa takopalie kanu ulkemonga konopu lipe mundupelie yuyu nimbendo: ‘Ulke takopo pora simbumunge kou mone manda nosisionje molo molo tombanje?’ nimbe pilipelie ‘Nanga kou mone manda nosindu liemo manda takombo.’ konopu kimbu sipe naa molombaye? ‘Aku sipe temba kanumu..’ ²⁹ Yuaku sipe ou naa telkanje pe yu kanu ulkemo takombando unju pote mindi topo topa lipe polopalie pe kou mone molo tomba kinie kamu manda naa takopa pelka. Akumunge yambomane yu ungu taka tonjiku tae tenjilimelka. ³⁰ Enene tae tenjiku ungu ururumi toko ningindu: “I yemo ulke aili tondolo te takomba takorumu nakolo yunge kou mone molo torumuna yu manda naa takopa pora sirimu.” ningu tae tenjilimelka.

³¹ “Te walsikirula..” Enenga ye nomi tengatlapemo kinie ye nomi kingi tengatlapemo kinie opa tengele kinie te yu tomba temba, te yunge koleana we molomba. Ene ombo tomba ye nomi kingimu yu opa teli ye tuwendi tausini

memba ombá. Nakolo we molomba ye nomimu yunge opa teli ye tene tausini mindi molonge. Kokele tonge onge kinie we molomba ye nomimu yunge yema walsipe pilipelie nimbendo: “Olio opa teli ye tene tausini mindi molopolie olio ongo tonge yamboma anju manda tamili molo moloye?” ni naa nimbéye? „Aku sipe manda manjipe pilipe molomba kanumu.“³² Kanu kinie kanu ye nomi kingimu yuni ‘Olione ene anju manda naa tamili.’ nimbe pilimu liemo yunge ye mare lipelie, ye tuwendi tausini memba ombá ye nomimu aulke suluna ombámonga “Pai.” nimbe lipe mundupelie nimbendo: “‘Opa naa tepo we taka lepo molamili kene nane nambolka ulu te teamboye?’ ningu walsiku pilipai.” nimbé.” „nirimu.“

³³ „Ungu ikutolo topa kelepalie nirimumuni, pe ungu ikutolonga ye talone telembelka mele-monga ungu pulumu ene nimbe sipelie nimbendo:“ „Kanu yetolone telembelka, aku sipe mele enenga yambo te yuni ‘Na lombili wambo.’ nimbelie yunge melema pali kinie, yunge yamboma kinie, yunge kou mone kinie, yunge kangi kinie, aku melema mindi konopu monjipe na olandopa konopu naa monjilimo yambomo na lombili manda naa ombá.”* „nirimu.“

³⁴ „Aku nimbelie kelepa nimbendo:“ “Api kusa akumu mele peangamo nakolo yu songo naa temba kinie ‘Yu kelepa songo tepili.’ ningu ulu te manda temoloye? ³⁵ Kanu api kusa songo naa telimu nambe temoloye? ‘Ponieno lipu mundumulú kinie langi manda naa ombá; yu ma kopongo te molo.’ nimbu kanopolie we ele

temolo.”* „nimbelie,

“Yambo komu peo lemba yambomane i nikiru mele piliei.” nirimu.

15

¹ Kou takisi lili yema kinie ulu pulu kerime teli ye wema kinie ene pali Yesusinge ungu pilingindu yu molorumuna nondoko oringi.

² Parisi yema kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie enene aku teringi mele kanokolie konokono ningu ningindu: “I yemo yu tepa kenjikimu. Ulu pulu kerime ambololi yamboma “Pea molamili wai.” nimbelie, langi alieli ene pea nongo molemelela.” niringi.

³ Yesusini ene aku siku niringi pilipelie „i ungu ikuma ene topa sirimu..” Ungu iku imu topalie nimbendo:

⁴ “Enenga ye tene kongi sipisipi* pape paono monjilke kinie te talopa lelkanje yuni sipisipi po paono tene kelepa nani wema kolea ku leline molangi kelepa pupe, talopa lelka sipisipimu kanopa limbendo korolipe naa pulkeye? „Korolipe pulke..” ⁵ Pe kanopa lipelie yuni konopu sipe apu topa ulkendo memba pulke. ⁶ Kanu kinie ulkendo ombalie yemone yunge pulu lemo yambomando kinie yunge ulke kere pongolo pelemelka yambomando kinie walsipelie nimbendo: “Nanga kongi sipisipi* talopa lemumu kanopo lindu kene pea konopu sipu molamili wai.” nilke.” „nirimu..”

⁷ „Nimbelie ungu ikumunge pulumu nimbe para sipelie nimbendo:” “Nane ene ungu te

nimbu sikirumu: Yambo konopu sumbi nimbe pepili molemele yambomaaku siku molemelena ene ulu pulu kerime munduku kelko konopu alowa tenge aulke te naa lemo kanumu,* kanu yamboma mulu koleana angellomane konopu we silimele. Nakolo sipisipi nokoli yemone yunge sipisipi talopa lelimu kanopa lipelie paa olandopa konopu silke mele aku sipe ulu pulu keri ambololi yambo te yunge ulu pulu keri telemoma pilipe keri pilipe mundupe kelepa konopu alowa tembamonga angellomane paa olandopa konopu singi.” „nirimu..”

⁸ „Nimbelie kelepa ungu iku te pea topalie nimbendo:”*

“Te i walsikirula: Ambo te kou mone suruli mele engaki rureponga talo nosipelie nilkemone, pe kanu kou suruli mele te manie pulkenje yu tepe llame kandopa ulke puri memba kanopa limbendo naa korolkaye? „Paa korolkamo..”

⁹ Kanu kinie kanu koumu kanopa lipelie yunge pulu lemo yamboma kinie yunge ulke kere pongolo pelemelka yamboma kinie walsipelie nimbendo: “Nanga kou mone suruli manie pumumu kanopo lindu kene pea konopu sipu molamili wai.” nilke.

¹⁰ “Nane ene nimbu sikirumu: Kanu ambomo konopu silke mele aku sipe ulu pulu keri ambololi yambo te yunge ulu pulu keri telemoma pilipe keri pilipe mundupe kelepa konopu alowa tembamonga Pulu Yemonga angellomane konopu singi.” nirimu.*

¹¹ „Aku nimbelie, Yesusini kelepa „ungu iku yepoko sipemo pea topa ye ailime mane sipelie,”*

nimbendo:

“Ye te, yunge kango talo moloringili. ¹² Walse akiliomone lapando nimbendo: “Tara, nu kolonimunge monge melema isili ou moke teko na sini mele sieni.” nirimu kinie kanu yemone yunge nosirimu melema moke tepalie yunge kangotolo sirimu liringili.

¹³ Kanu melema elte sirimu kinie akiliomo wale pokore mindi molopalie, pe mele sirimuma pali lipe memba aulke sulu tengu purumu. Aulke sulu pupelie nirimumuni, kolea tengu pupe molopalie yu ‘Langi peangama nambo.’ nimbe, ‘Mulu wambale peangama pakambo.’ nimbe kou mone aili tepe pulimo melema topo topa lipe panjipelie, ‘No nambo.’ nimbe topo topa lipe, ‘Amboma pea peamili.’ nimbe kou mone sipe, aku telipe purumu kinie yunge kou mone melema pali pora nirimu.

¹⁴ Yunge melema kinie kou mone kinie pora nirimu kinie yu paa koropa purumu. Kanu kinie yu molorumu koleana engele aili tepe lerimu kinie yu melema pali molo torumu kinie yu paa engelene kolorumu. ¹⁵ Yu engele terimuna yu kanu kolea pulu ye te molorumuna pupe “Kou kongono te teambo si.” nimbe mawa terimu kinie yuni nimbendo: “Kapola, nanga kongi tapu tenjiku langi nurupuluma ‘Nangi.’ ningu liku si.” nirimu. ¹⁶ Ga kiluma kinie konapa buluma kinie kongi sirimuma ‘Nambo.’ nimbe pilipe molorumu nakolo yu te naa siringi.

¹⁷ Kanu kinie pe yu konopu lipe mundupe pilipelie yu yuyu nimbendo: ‘Taranga kongono tenjilimele yamboma ga aisili nongo olo telemo

nakolo na ya engelene kolopolie kamu kolombo tekero. ¹⁸ Akumunge na pupu Tara molemona pupulie yundu nimbundu: “Tara, nu kinie Mulu Koleana Molemo Yemo kinie nane tepo kenjirindu. ¹⁹ Na kango kerimu kene nunge marena molombo kapola naa temba kene nunge kongono ye te molambo.” nimbú.’ nimbe pilirimu. ²⁰ Aku nimbe pilipelie yu molorumu koleamo mundupe kelepa, lapa molorumuna pumbe purumu.

Yu ulkendo pumbe purumu kanu kinie yunge lapane yu sulu tepe orumu kanopalie yu kondo kolopa lkisipe pupe yu kangulurumu.

²¹ Kanu kinie kangomone lapando nimbendo: “Tara, nu kinie Mulu Koleana Molemo Yemo kinie nane tepo kenjirindu. Na kango kerimu kene nunge marena molombo kapola naa temba kene nunge kongono ye te molambo.” nirimu.

²² Aku sipe nimbe molorumu kinie lapane yunge kongono tenjiringi kendemande yemando nimbendo: “Welea puku nanga mulu wambale peangamo liku mengo ongo yu pakonjiku, ki ongi te liku yunge kíne monjinjiku, kimbu su liku yunge kimbuna monjinjeyo. ²³⁻²⁴ Aku tekolie kongi kao walo ailimu toko kalonjiku molombolona mengo wai.” nirimu. “Nanga kangomo yu koronga ou purumu, ‘Yu kolorumunje.’ nimbu pilirindu nakolo kinié yu kelepa okomo. Yu ou pupe tepe nema lirimu nakolo kinié altopa okomo kanopo likimulu kene konopu sipu kongi kao nombo molamili.” nirimu kinie ene aku siku konopu siku kongi nongo moloringi.

²⁵ Nakolo yunge kango komomo ponieno kongo tepe molopalie pe ipupini ulkendo ombá

orumu kinie ene konopu siku musiki toko denisi teko moloringi ungumu pilipelie ²⁶ yuni kongono kendemande ye tendo “Ungu te niembo oi.” nimbeline nirimumuni, yundu walsipelie nimbendo: “Ulu tekemelemo nambemuna tekemel-eye?” nimbe walsirimu.

²⁷ Kanu kongono kendemande yemone yundu pundu topa nimbendo: “Angena omuna laniene kanopa yu manda mele molopa ulu te naa tepa omuna kanopalie konopu sipe “Kongi kao walo ailimu namili.” nimbe topa kalomu.” nirimu.

²⁸ Aku sipe nirimu pilipelie komomo yu mu-mindili kolopalie “Na ulkena suku paa naa pumbu!” nirimu.

Aku nirimu pilipelie lapane wendo omba yundu nimbendo: “Olio pea konopu sipu molamili oi.” nimbe mawa terimu kanu kinie

²⁹ lapando pundu topa nimbendo: “Pílie! Na alieli, ponie aisili, nunge kongono tenjipu molopolie nu nilino unguma alieli pilipu lipu tengenipu, walse kepe nunge ungu te karaye naa tepo molio nakolo nuni nando walse kepe kongi meme walo te ‘Kangoma kinie pea konopu siku nongo molangi.’ ningu naa silino. ³⁰ Nakolo kinié nunge kango te omba, yuni ambomando “Na pea peambili kou mone siembo.” nimbe nunge kou mone ene sipe pora sirimu, kanu kangomo omu kinie nu konopu siku ‘Kongi kao walo ailimu namili.’ ningu tonu lepamo.” nirimu.

³¹ Lapane yundu pundu topa nimbendo: “Kangomo, nu kinie na pea alieli molembolo kinie nanga melema pali oltonga. ³² Nakolo kinié

angena kolorumu kanumu altopa omu. Yu ou pupe tepa nema lirimu, kinié kelepa omu kanopo likimulu kene olio papu konopu sipu musiki topo langi nombo molkomolo.” nirimu.” ¹nimbe Jesusini, nirimu.*

16

¹ „Aku nimbeline, Jesusini yu lombili andolimendo nimbendo:

“Walse ye kamako te molorumu kinie yunge mele nosirimumanga nokoli ye te molorumula. Walse yambo marene kamakomo molorumuna ongo, yunge melema nokonjili yemone terimu mele ongolie yundu ningindu: “Nunge mele nosilinomanga nokonjili yemone nu tepe kenjipe, nunge melema ‘We manie pupili.’ nimbe yu akuma nokopa naa konjilimo.” niringi.

² Aku niringi pilipelie kamakomone kanu yemondo ‘Oi.’ nimbeline yundu iri topa nimbendo: “I ungu nambolka ungumu nikimiliye? Nuni nanga melema teko kenjilino mele níngi kinie pilipulie nuni nanga melema terinu teleno mele bokuna toko, yando sikulie pe pani. Nu nanga melema altoko manda naa nokani. Nu makorombo.” nirimu.

³ Kanu melema nokonjili yemo yuyu nimbendo: “Apa! Kinié nambe teamboyé? Nanga ailimuni nanga kongono teliomo wendo lipe na makoromba tekemo kene na nambe teamboyé? Na ma akumbundu tondolo naa pulimona aku kongonomo manda naa tembo. Yamboma langi mawa tembondo pipili kolombo. ⁴ Akumunge

na tembo mele kinié pilipero. „Nanga ailimuni pundu anjirimu yamboma lipu taponjipulie enendo ‘Pundu ekendo mindi tangi, ekendo manie pupili.’ nimbú kinie, pe na makoromba kinie kanu yambomane na konopu siku liku taponjikulie nando “Pea peamili oi.” ningí.” nimbelie nirimumuni,

⁵ yunge ailimuni pundu anjirimu yamboma ‘Yu mele mele wangi.’ nimbe kumbi lepa orumu yemondo nimbendo: “Nanga ailimuni nu kinie nambolka mele pundu anjirimuye?” nimbe walsirimu kinie

⁶ yuni pundu topa nimbendo: “Wele mingi pape paono pundu anjirimu.” nirimu kinie

kamakomonga melema nokonjili yemone yundu altopa nimbendo: “Pundu anjili bokumu i sikiru; ya manie molko, pape paono toko monjiringi gomomo ora toko ele tekolie kolo wangoko gomo kondena wele mingi tu paono tene welea toko monji.” nirimu.

⁷ Yunge bulkundu orumu yemondo nimbendo: “Nanga ailimuni nu kinie nambolka mele pundu anjirimuye?” nimbe walsirimu kinie

yuni pundu topa nimbendo: “Rasi witi wale pape paono pundu anjirimu.” nirimu kinie

melema nokonjili yemone yundu altopa nimbendo: “Pundu anjili bokumu i sikiru; ya manie molko, rasi witi wale pape paono toko monjiringi gomomo ora toko ele tekolie kolo wangoko gomo kondena rasi witi wale po paono welea toko monji.” nirimu.

⁸ Yu aku terimu pilipelie ye kamako ailimuni kanu tepa kenjili yemo yu kapi nirimu. Yunge

melema sike wa mele lipa tepa kenjirimu nakolo yunge pilipe kongnjilimu paa olandopa perimu pilipelie yu kapi nirimu.

“Ya mana molko, Pulu Yemo konopu naa monjilimele yamboma, enenga pilipe kongnjilimu paa olandopa; pa teline molko Pulu Yemo konopu monjilimele yamboma enenga pilipe kongnjilimu maniendopa. We yambomane yambo te kinie kou kongono tengendo, molo ulu te tengendo aulkemo sumbi siku kanoko akisiku konjilimele; pa teline melemele yamboma aku sipe tondolomo maniendopa pelemo. We yamboma aku siku molemelemonga „ye ailimuni tepa kenjili yemo aku sipe kapi nirimu..” ,nimbe Yesusini nirimu.,

⁹ “Nane enendo nimbu siembo: Kinié ya mana molkolie mana melema liku ‘Yamboma nunge angenali mele molangi.’ ningú nunge mele nosilinomanga ene liku taponjeni. Pe melema pora nimbé kinie nu kolea peanga kamu kamu lembana puni kinie akuna molongemané nundu “Ya kamu pea molamili.” ningí.” ,nirimu.,

¹⁰ “Yambo tene yambo tengá mele layetolo nokopa konjinjilimo kinie kanopalie ‘Mele aisili simbu kinie nokopa konjinjimbe lemo.’ nilimo. Yambo tene yambo tengá mele layetolo nokopa konjinjilimo kinie kanopalie “Mele aisili simbu kinie nokopa konjinjimbe lemo.” nilimo. ¹¹ Nuni ya mana nosilimele melema nokoko naa konjinu liemo nu paa sike mele aisili peanga lupema, Pulu Yemone silimo mele aisili peangama, ‘Nokonjeni.’ manda naa nimbé. „Ya mana nosilimele melema maniendopa, Pulu Yemone silimo

mele aisili peanga lupema olandopa kanumu.¹² Nuni ya mana nosilino melema paa sike nunge molo, kanu melema Pulu Yemonga. Akumunge nuni yunge melema nokoko naa konjinjinu liemo pe yuni ‘nunge noseni.’ nimbe simbe tepa molemo melema manda simbeye?

¹³ “Kendemande yambo teluni ye aili talonga kongono lipe tere lepa manda naa tenjimbe. Ye aili te konopu keri panjipe, te konopu monjimbe. Molo aku naa temu liemo ye aili tengä ungu nimbéma paa konopu sipe pilipe lipe kongono nimbéma tondolo mundupe tenjipe, te konopu keri panjipe yunge ungu nimbéma ta nimbé. Yambomane Pulu Yemonga kongonomo kinie Kou Monemonga kongonomo kinie liku tere lelko manda naa tenjingí.” nirimu.*

¹⁴ Yesusini aku sipe nirimu pilkulie Parisi yema ene kou mone kepe melema kepe konopu paa aisili monjiringimunge yuni ungu nirimumu liku su siku tae teringi kinie

¹⁵ Yesusini enendo nimbendo: “Ene eneno i siku ningindu: ‘We yambomane olio Parisi yema konopu sumbi sipe pepa, peangama molemolo kanoko niengi.’ ningu molemele nakolo enenga konopuna paa sike pelemo mele Pulu Yemone kanopa molemo. Mana yambomane kanokolie ‘Mele paa peanga, mele paa olandopamo.’ nilimele melema Pulu Yemone kanopa keri kanolemo.” nirimu.

¹⁶ “No Linjili, Jono ou mana naa omba molopili Pulu Yemone yamboma ‘Teai.’ nirimu mele ‘Pulu Yemonga ungu manema yando nimbe sirimu ye, Mosisini torumu bokuma

kinie, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringime kinie, kanu bokumanga molorumu, yandopa yandopa mane siku yamboma ningu siringi.* Nakolo kinié, Pulu Yemone omba ye nomi kingimu molopa yamboma nokopa kon-jimbe temane peangamo topo silipu andolemolo. Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba yambo talapena** sukundu puku molongendo yamboma ekelepa teko pulimele. ¹⁷ Mulu kinie ma kinie walse manda pora nimbé nakolo Pulu Yemone ungu manema Mosisini yando nimbe sipe boku torumu bokumanga molemo ungumanga imbi torumumanga imbi telu paa wallo kolte kepe manie manda naa pumbe.* Pulu Yemonga ungu manema pali lepa mindi pumbe.” ,nirimu.,

¹⁸ “Ye tene yunge ou limo ambomo makoropa “Kamu pui.” nimbeline kelepa ambo te limo kinie aku yemone wa ulu kerinele telemo. “Pui.” nimbe makorolemo ambomo pe ye tene yu limo kinie kanu yemo kepe wa ulu kerinele telemola.” ,nirimu.,

¹⁹ „Nimbelie Yesusini kelepa temane te topalie nimbendo:,

“Ye kamako te molorumu. Yunge wale pakoli paa peanga kou paa oladopa pulime pakopa, alieli yunge ulkena langi peangama mindi nomba perimu. ²⁰ Ye koropa te molorumula, kanumunge imbi LLasirasi. Yu enam-anga taki taki ‘Kamakomone yu kondo kolopa kou mone te molo langi te simbenje.’ ningu yunge ulke kerepuluna ‘Molopili.’ ningu mengo

ongo monjiringi. Yunge kangime pali ereli terimu. ²¹ Aku erelime owamane ongo pene mane leringi. Yu ‘Kamakomonga langi pundu manie pumbema lipu nombó.’ nimbe molorumu.

²² Pe walse koropamo kolorumu. Kolorumu kinie angellomane yunge minimu liku, Juda yambomanga pulu pulu anda kolepa, Eporayamo molorumuna mengo puringi. Kamakomo kolorumula. Yambomane yu ono teringi. ²³ Kanu kinie yu tepe koleana mindili nomba molopalie, yuni mongone olando sipe kanopa aulke suluna Eporayamo kanopa LLasirasi pea moloringili kanorumu. ²⁴ Kanopalie ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Toto Eporayamo, na kondo kolkolie ‘LLasirasini nona ki sundumu manie mundupelie ‘Nanga alimbeluna koma lepili.’ nimbe tenjipili.’ ningu yu yando munduyo. Na i tepemonga paa mindili nombo molio.” nirimu.*

²⁵ Nakolo Eporayamone yundu nimbendo: “Toto, ou moloringili mele pílie! Elte mana moloringili kinie nu mele aisili nosiku kapola molorunu; LLasirasi yunge mele kerime nosipe, molopa kenjirimu kanumu. Pe kinié yu konopu peanga pepili molemo, nu mindili nongo moleno.

²⁶ Molo nane “E.” nilkenje yu andine manda naa la olka. Olio kinie ene kinie ai suku singine ‚Pulu Yemone, kombu ailimu lirimu lemo kanumu. Pe kinié ya molemolo yamboma ‘Ene molemelena anju pamili.’ ningí kinie manda naa pungíla; enenga yamboma ‘Yando wamili.’ ningí kinie yando manda naa ongela.” nirimu.

²⁷ Kanu kinie kamakomone nimbendo: “Aku

lepmo kene, Toto, yu nanga pulu koleana pupili mundeni nimbu mawa tekero. ²⁸ Nanga angenupili te pakara molemele kanumu. I kolea mindili noli koleana ene kepe naa wangi kene yuni ene lepi lepi topa ungu nimbe sipe konjipili.” nirimu.

²⁹ Nakolo Eporayamone yundu nimbendo: “Mosisini boku torumu bokuma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane boku toringi bokuma kinie* nosilimele kanumu. Enene kanu bokuma kanoko piliengi!” nirimu.

³⁰ Kanu kinie kamakomone nimbendo: “Toto Eporayamo, aku manda molo. Kolorumu yambo te lomboropa ola molopa ene molemelena pupe nimbe simu liemo ulu pulu keri telemelema pilku keri pilkulie siye kolko konopu alowa tengé.” nirimu.

³¹ Eporayamone yundu nimbendo: “Mosinge unguma kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemanga unguma kinie „bokumanga toringi molemo akuma, pilí naa pilíngi liemo kolorumu yambo te lomboropa ola molopa pupe nimu liemo yunge ungumu naa la pilingí.” nirimu.” nimbe Yesusini temane te aku sipe torumu.

17

¹ Yesusini yu lombili andolimendo* nimbendo: “Na, ‘Sike’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma kelko bulu siku munduku kelenge uluma sike wendo ombá nakolo yambo tene

nanga yambo te kondi tombamonga aku yambomo na bulu sipe anju pumu liemo kanu kondi tomba yambomo mindili nomba paa molopa kenjimbe. ² Nanga yamboma aku sipe kondi tomba yambomo yu kou paa aili te* moko toko nomine lenjiku ‘Yu kamu kolopupili.’ ningu paka toko nomuna paa maniekondo mundulimelkanje paa papu. Aku siku toko mundulimelka kinie yu kolopalie pe yu Pulu Yemonga ambolango tendo ‘Ulu kerime tepili.’ nimbe kondi manda naa tolka. Nakolo yu aku siku nomuna naa mundulimelka kinie yu yamboma kondi tombamonga Pulu Yemone yu mongo aili tepe silke kene enene yu nomuna papu paka toko mundulimelka.

³ “Nanga yamboma, ene eneno telemele mele kanoko konjeme.

“Angena tene nu kinie ulu te tepe kenjimbe kinie yu molombana puku ninindu: “Ano, nuni na teko kenjinu.” nieni. Aku nini kinie yu pilipelie nimbéndo: “Ano, sike tepo kenjindu kene kondo kolambo.” nimbé kinie nu kinie kanu ulu keri temba ulumu ‘Manie pupili.’ ningu siye kolani. ⁴ Kanu kinie ena telumunge yu wale yepoko pakara aku sipe nu kinie tepe kenjipe, pe kelepa wale yepoko pakara konopu alowa tepe nundu “Ano, kondo kolambo.” nimbé kinie kapola, nu wale yepoko pakara kanu ulu keri tembama ‘Manie pupili.’ ningu siye kolani.” nirimu.*

⁵ Kanu kinie Yesusini ou “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu yemane* yundu ningindu: “Ailimu, nu ungu nilino mele

olio ‘Sike ungumu.’ nimbu laye tepo mindi pilipu lipu ambolemolo kene nuni ‘aili teko pilku liku tondolo munduku ambolangi.’ ningu liku taponjeni.” ningu mawa teringi kinie

⁶ „Ailimuni, enendo pundu topa nimbendo: “Unju tengə mongo akumu mele paa kangamo nakolo kanu mongomo mana mundulimolo kinie unju akopa ai lepa angilimo kanumu. Aku sipe mele, ene nane ungu nilio mele unju mongo kanga mele paa wallo kolte mindi pilku liku ambolemelkanje, enene ‘Pulu Yemone nanga ungumu manda pilimbe.’ ningu ya angilkimu unju aili akumundu “Nu pulkeno pali lkuruku puku, nomuna kelko angili.” nilimelka kinie kanuunjumu enenga ungumu pilipe lipelie aku sipe manda telka.” „nirimu.”*

⁷ „Nimbelie ungu te pea nimbéndo: „Enenga ye te yunge kendemande ye tene ponie tenjimbe molo kongi sipisipi tapu tenjimbe kinie pe ipupini ulkendo ombá kinie yunge ailimuni yuntu “Ya ongo manie molko ga noi.” nimbéye? „Aku manda naa nimbé.” ⁸ Kanu kongono tenjili yemo yu kongono tepa kelepa ulkendo ombá kinie yunge ailimuni yuntu i sipe nimbé: “Nanga ga kalonjiku boroko sikulie pe na nanu ga nombo pora simbu kinie nu puku nunge ga kalko nani.” nimbé. ⁹ Ye ailimuni ‘Tei.’ nimbé mele yunge kendemande yemone pilipe lipe tembamonga “Ange, papu tenu.” nimbéye? Aku naa nimbé.

¹⁰ “Aku sipela, enene Pulu Yemone enendo “Kongono tenjei.” nilimo mele pali teko likulie ene eneno ningindu: ‘Olio kendemande kerime.’

niengi. ‘Yuni olio “Teai.” nilimo mele manjipu tepo, kongono olandopa te naa tepolie olio kendemande kerime molemolo.’ niengi.” nirimu.

¹¹ Yesusi kolea aili Jerusalleme pumbe pupelie nirimumuni,* kolea Gallilli kolea Sameria disirikitolo aulke ai suku singine pupelie, ¹² kolea kanga tenga sukundu purumu. Sukundu purumu kinie kuru kendi noli ye rureponga talo yu aulke ombo purumuna ongo anju siku angilku ¹³ enene ru ningulie ningindu: “Yesusi, Ye Nomimu,* olio kondo koloi.” niringi.

¹⁴ Yuni ene kanopalie nimbendo: “Pulu Yemo popo tonjili yema molemelena puku, enenga kangime liku ora sipai.”* nirimu. Kanu kinie ene pungí puringi kinie ene kuru pora nimbe umbu kangi angilirimu.

¹⁵ Enene konde pukulie kanoringi kinie ye akumanga te yando ombo ungu tondolo nimbe Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjilipe ombo ¹⁶ Yesusi angilirimuna manie pupe tamalu pepa yundu “Paa ange.” nirimu. Kanu yemo yu Sameria yemo.*

¹⁷ Kanu kinie Jesusini nimbendo: “Nane ye rureponga talo tepo konde naa linduye?* Pe kinié rureponga telu akuma tena molemeleye? ¹⁸ Te pea yando ongo Pulu Yemonga imbi ambolko ola naa linjikimiliye? I ye lupemo mindi okomoye? Isirele ye kuru kendi nomu tepo konde linduma tena molemeleye?” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie yuni Sameria yemondo nimbendo: “Ola angilku puyo. Nane nu manda

tembomonga tondolo munduku pilinumuni nu konde punu.” nirimu.

20 Parisi yemane* Yesusi walsiku pilkulie ningindu: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo tewale wendo ombáye?” niringi.

Jesusini enendo pundu topa nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa yamboma nokomba walemo wendo ombándo yamboma mongone kanonge ulu te naa wendo ombá. **21** Ene kinié ya molemelena Pulu Yemo koronga ye nomi kingimu molopa yambo mare nokolemona yu ye nomi kingimu molopa yamboma kinie melema pali nokomba ulumundu yambo tene “Kaname! I wendo okomo.” ningu, “Andi wendo okomo.” ningu, aku mele manda naa ningí. Kanu walemo koronga wendo okomo lemo.” nirimu.*

22 Aku nimbeline Yesusini yunge lombili andolimendo nimbendo: “Enene “Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo wallop kolte kanamili.” ningí walema wendo ombá nakolo naa kanonge.

23 Yambomane “Wine molemo.”, “Ya molemo.”, ningí. Nakolo aku sipe ningí kinie kolo tonge kene ene lombili naa pangí. **24** Kariapá lipe sinjipe telemo kinie koleama pali pa telemo yambomane pali kanolemele. Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo aku sipe mele kelepa ombá.

25 Nakolo ou yu mindili aili tepa nombá, kinié molemele yambomane yu liku su siku bulu singí. „Kanu kinie kolopa lomboropa ola molopalie nimbemone,„ pe “Ombá.” nikiru mele ombá.

26 “Ou ye Noa molopili yambomane teringi mele Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ombá temba kinie yambomane aku siku tengela.

27 „Ma koleamanga pali, no ou naa topili yamboma langi nongo, yema ambo liku, amboma ye puku, aku uluma mindi teko mololiku puringi.* Noa nona andoli sipi ulkemonga suku purumu kinie kepe ene aku siku uluma mindi teko molangi no topa „koleama pali none aki topa, yamboma pali topa konjirimu.”**

28 “LLote pea moloringi yambomane aku siku teringila. Ene langi nongo bisinete teko ponie panjiku ulke takoko, we ulu akuma teko moloringi. **29** Nakolo LLote kolea aili Sodomo mundupe kelepa kowa purumu kanu walemonga tepe kinie kou tepene nolime kinie lo mele muluna manie ombo Sodomo moloringi yamboma pali topa konjirimu.*

30 “Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ou teringi nikiru mele pe aku siku teko molongela.

31 “Yu ombá kanu walemo wendo ombá kinie ulke imuna ola molonge yamboma altoko ulkendo puku enenga ulke sukundu nosingí melema puku naa lipangi. Aku sikula ponieno molonge yamboma melema lepili nosiku ponieno pungí kinie kanu walemo wendo ombá kinie nosingí melema altoko puku naa lipangi. **32** LLote menu terimu mele pilieme. „LLote pea Sodomo munduku kelkolo kowa puringili nakolo Sodomo tepe manie orumuna pilipelie Pulu Yemonga angello tene ou “Iki teko naa kanokolo we sumbi siku kowa pale.” nirimu mele LLote menu

naa pilipe lipe, iki tepa kanorumu kinie api kusa au lepa kou mele we angilirimu.* ³³ ‘Na naa kolopo konopu simbu uluma mindi tepo molambo.’ ningu Pulu Yemonga ungu naa pilku lingí yamboma sike kolonge. Nakolo ‘Na kolondu liemo papula.’ ningu Pulu Yemonga ungu pilku liku teko molonge yamboma naa kolko molko mindi pungí.

³⁴ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa ombá walemonga ipulueli yambo talo suluminia teluna pengele kinie „Pulu Yemonga angello tene, ombo yambo te we pepili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.” ³⁵ Ambo talo langi kalongele teko molongele kinie „angello te ombo, ambo te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.” ³⁶ Ye talo lamana* unju toko angilingilí kinie „Pulu Yemonga angello tene ombo, ye te we molopili mundupe kelepa te lipe memba pumbe.” nirimu.**

³⁷ „Yuni nirimu mele pilkulie, enene ningindu: “Ailimu, aku ulumu tena tembaye?” niringi.

Yesusini pundu topa ungu iku te topalie nimbendo: “Melema kolopa lemo koleamanga mele kololime nolemele kera ilsepema mele kolopa lemoma kanokolie nongendo manie ongo liku maku tolemele.” nirimu.*

18

¹ Walse, Yesusini ‘Ene alieli Pulu Yemo kinie ungu ningu siye naa kolangi.’ nimbe yu lombili andolimendo ungu iku te topalie nimbendo:

² “Walse, kolea tengä kote pilirimu ye te molorumu. Kanu kote pilirimu yemo yu Pulu Yemo kepe mana yamboma kepe, pipili naa kolorumu. ³ Aku koleana ambo waye te molorumula. Kanu ambomo yuni kote pilili yemo molorumuna alieli ombo yundu nimbendo: “Na tepe kenjirimu yemo kote tenjembo. Nuni na liku taponjiku kote pilinji.” nimbe mawa te pu opu terimu.

⁴ Ambomo ou kokele orumu kinie kote pilili yemone yundu “Molo, nunge kote naa pilinjimbu.” nirimu nakolo ambomo yu alieli ombo mawa terimumunge kote pilili yemo pilipe keri pilipelie yu yuyu nimbendo: ‘Na Pulu Yemo pipili naa kolopo, yamboma kondo naa kolopo molio ⁵ nakolo i ambo wayemo alieli ombo walsilimomonga pe altopa ombo mawa temba kinie na kamu pilipu keri pilimbu kene yunge kote pilinjumbo.’ nimbe Yesusini, nirimu.

⁶ Aili Yesusini aku ungu ikumu topa pora sipelie, ungu te pea nimbendo: “Kote pilirimu ye kerimuni ambo wayemondo terimu mele pilieyo. ⁷ Aku sipe mele Pulu Yemone yunge yamboma umbuni silimele yambomaaku telemelomonga kote pilili yemo molopalie kote naa tenjimbeye? Yunge ou mako torumu yambomane ipulueli kepe tangoli kepe alieli “Olionga kote pilinji.” ningu mawa telemelomonga kine yuni enenga kote naa pilinjimbeye? Yu ou we molopa pe mele “Ene lipu taponjumbo.” nimbe takalépa ombáye? ⁸ Yu temba mele nimbu siembo: Pulu Yemo yu welea ombo yunge yamboma lipe taponjimbendo, ene umbuni silimele yamboma kote tenjipelie

mindili simbe. Nakolo Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kelepa wale talo sipe manie ombá kinie “Yambo marene ‘Yuni ene lipe taponjimbe.’ ningu yu mawa teko molonge molo molonje?” nimbe ombo kanomba.” nirimu.

⁹ Yambo mare ene enene pilkulie ‘Na peanga. Na sumbi sipu molio, yambo lupema molko kenjilimele. Ene yambo kerime. Ene kinie tapu topo naa molambo.’ ningu pilku andoko moloringi yambomando Yesusini i ungu ikumu topalie nimbendo:

¹⁰ “Ye talo yu mele mele ‘Pulu Yemo kinie ungu niembili.’ ningulu Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena puringili. Te Parisi ye te, te kou takisi lili ye te.

¹¹ Parisi yemo* pende tepa ola angilipelie yu yuyu konopuni pilirimu unguma nimbendo: “Pulu Yemo, yambo lupe molemele mele na aku sipu naa moliomonga nu “Ange.” nikiru. Ene wa nongo, ulu pulu kerime teko, ambo yema wa ulu kerinele teko, telemele. I kou takisi lili yemo tepa molemo mele kepe na naa telio. ¹² Na koro tengatenga wale talo langi mi topo naa nombo,* kou mone kinie melema kinie mele tene tene nimbu liomanga telu telu nimbu nu silio.” nirimu.**

¹³ Nakolo kou takisi lili yemo nondopa naa ombo anju tengatenga lupe ma kanopa angilipe, ‘Na ye paa keri te.’ nimbe pilipelie pipili kolopa ki lumuni yunge luwine topa angilipelie nimbendo: “Pulu Yemo, na konopuna ulu pulu keri peli yemo kondo koloi.” nirimu.” ¹⁴nimbe Yesusini nirimu.,

14 “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: I yetolonga Pulu Yemone kou takisi lili yemonga ulu pulu kerime siye kolopa, yu ‘ye sumbi nilimu.’ nimbe kanopa molopili ulkendo purumu, nakolo Parisi yemo yunge ulu pulu kerime konopuna we pepili ulkendo purumu.* Yambo eneno imbi ambolko ola limele yamboma Pulu Yemone topa manie mundumbe, nakolo yambo eneno toko manie mundulimele yamboma yuni enenga imbime ambolopa ola linjimbe.” nirimu.

15 Kanu kinie yambomane enenga ambolango kangama ‘Yesusi yunge kimuni ambolopili.’ ningu yu molorumuna mengo oringi. Mengo onge oringi kanokolie Yesusi lombili andolimene iri toko „Naa mengo wai.” nirimi.

16 Nakolo Yesusini ambolangomando “Wai.” nimbeline ,yu lombili andolimendo, nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo yambo talape akumu* i ambolangoma mele molemele yamboma enenga yambo talapemo kene enene i ambolangoma na moliona wangi pipi siku “Molo.” naa niei.” ,nirimu.**17** “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ambolangomane* ‘Pulu Yemo olionga ye nomi kingimu molopili.’ ningu molemele mele aku siku naa nilimele yamboma yunge koleana suku paa naa pungí, molo.” nirimu.

18 „Walse, „Juda yambomanga, ye nomi te Yesusi molorumuna ombo yundu walsipe pilipelie nimbendo: “Ungu Mane Sili Peangamo, na nambolka uluri tembo kinie na konde molopa konjipe mindi puli ulu pulumu limbuye?” nirimu.*

19 Yesusini yuntu nimbendo: “Nuni na nambe-muna “Peangamo.” nikinuye? Yambo peanga te molo. Pulu Yemo mindi peangamo.” ,nirimu.*

20 „Aku nimbeline yemone walsirimumunge pundu topa nimbendo:“ “Nu „Pulu Yemonga, ungu manema „Mosisini yando nimbe sirimuma, pilino. Yuni nimbendo:

“Ambo ye pulime molo ye ambo lilime yambo lupema kinie wa ulu kerinele naa teangi.” nimbe,

“Yambo toko naa konjengi.” nimbe,

“Melema wa naa liengi.” nimbe,

“Yambomanga kote kolo toko naa tenjengi.” nimbe,

“Aminieli lanieli kinie teko konjiku, ungu ningí mele
pilku liku teko molangi.” nimbe,*

ungu mane akuma sirimu pelemo kanumu.”
nirimu.

21 Aku nirimu kinie pilipelie kanu yemone nimbendo: “Na kangomo molopolie aku ungu manema pali pilipu lipu tepo molorundu mele yandopa kinié kepe tepo molioko.” nirimu.

22 Yu aku nirimu pilipelie Yesusini yuntu nimbendo: “Papu teleno nakolo ulu telu mindi naa teleno. Nu puku nunge mele nosilinoma pali kou mone lipukulie, kou mone linime yambo koropama moke teko sikulie na lombili oi.” nirimu.
“Nunge „mana,“ melema aku teni kinie mulu koleana nunge mele aisili peangama lemba.” nirimu.

23 Kanu ye nomimu mele paa aisili nosirimuna Yesusini aku nirimu kinie pilipelie yu konopu

keri panjipe konopu umbuni paa tepili anju purumu.

²⁴ Yu aku sipe purumu kanopalie Yesusini yu lombili andolimendo nimbendo: “Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu yambo kamakoma paa mindili siku suku pungí. ²⁵ Kongi kemele ,kongi paa aili te* nakolo, kale suru toline suku pumbendo mindili kanga mele sipelie pumbe. Nakolo yambo kamakoma Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana suku pungindu mindili paa aili mele siku pungí.” nirimu.**

²⁶ Yuni aku nirimu piliringi yambomane ningindu: “Aku liemo mindili nolemelka aulkena nae manda wendo pupe, molopo konjimulu aulkena pumbeye?* Te molonje?” nirangi kinie

²⁷ yuni enendo nimbendo: “Yambomane paa manda naa telemele uluma Pulu Yemone manda temba. Pulu Yemo yuni uluma pali kapola telemo. Ulu te yuni manda naa temba te molo.” nirimu.

²⁸ „Yuni aku nirimu kinie pilipelie, Pitane yundu nimbendo: “Pe olio kinie nambolka uluri wendo ombáye?» Olio olionga melema pali mundupu kelepo nu lombili purumulu mele pulimolo kanumu.” nirimu.

²⁹ Yesusini nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pulu Yemo omba ye nomi kingimu molopa nokomba walemo* wendo ombá mele ‘Yamboma piliengi!’ ningu siliku andongendo enenga ulkema kinie, menupili kinie, angenupili kinie, anupili lapali kinie, ambolangoma kinie, akuma siye kolonge yamboma pali

³⁰ ya mana paa olandopa mele aisili likulie pe pungí koleana konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingila.” nirimu.

³¹ Kanu kinie Yesusini ,yu lombili andoli, ye engaki rurepo ‘na kinie ene kinie oliolio molamili.’ nimbe ene lipe anju memba pupelie enendo nimbendo:

“Pilieme. Olio kolea aili Jerusalleme pumulú pukumulu.* Akuna pumulú kinie ou Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemane wendo ombá mele ningu bokuna toringi uluma pali Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie kamu wendo ombá. ³² Juda yambomanga ye ailimene Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo liku Juda ye naa molemele yema singí.* Enene yu ungu taka tonjiku yu teko kenjiku yunge kumbikerena lkambe toko, ³³ yu ka pulsene toko yu toko konjingí. Yu toko konjingí kinie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba.” nirimu.

³⁴ Nakolo yuni ungu nirimumu pilku sunduringi. Ungu pulumu naa pilkulie ungu nirimumu pilku sunduringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusi Jeriko taono nondopa ombá orumu kinie mongo keri lerimu ye te aulke alselsena molopa yamboma “Kou mone siei.” nimbe mawa terimu. ³⁶ Kanu yemone yambo aisili ongo pungí purungi pilipelie yuni “Nambe tekemeleye?” nimbe walsirimu kinie

³⁷ enene yundu ningindu: “Nasarete ye Yesusi ombo pukumu.” ningu, ningu siringi.

³⁸ Aku niringi pilipelie yuni tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Yesusi, ,ye nomi kingi,

Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi.” nirimu.

³⁹ Kumbi lelko puringi yambomane yu iri toko “Nu ungu naa nili taka lelko moloi.” niringi.

Nakolo yuni paa tondolo ru nimbe walsipelie nimbendo: “Depisini kalopa lirimu yemo, na kondo koloi.” nirimu.

⁴⁰ Yesusi we angilipelie “Yu yando mengo wai.” nirimu. Yu Yesusi angilirimuna nondopa orumu kinie Yesusini yundu walsipe pilipelie nimbendo:

⁴¹ “Nane nu nambe teambo konopu lekenoye?” nirimu.

Yuni pundu topa nimbendo: “Ailimu,* na mongone melema kanambo nanga mongotolo teko peanga tenjeni.” nirimu.

⁴² Yesusini yundu nimbendo: “‘Nane nunge mongotolo kapola tenjimbu.’ konopu lenumunge nu umbu mongo kapola angilipili.” nirimu.

⁴³ Yesusini aku nirimu kinie yu tamburembu mongotolo peanga lerimu, melema kanopalie Pulu Yemo kapi nimbe yunge imbi ambolopa ola linjilipe Yesusi lombili purumu. Yambomane pali kanu ulu ‚tondolo wendo orumumu, kanokolie enene kepe Pulu Yemo kapi niringi.

19

¹ Yesusi yu Jeriko taono omba pumbe purumu.

² „Jeriko akuna,“ kou takisi lipe takisi liringi yema nokorumu ye te, yunge imbi Sakiasi, yu akuna molorumu. Yu mele aisili nosipe yu kamakomo molorumu. ³ Kanu yemone Yesusi orumu kanomba terimu. Yesusi orumuna yambo

aisili liku maku toringine Sakiasi yu ye ponjilimu molopalie Yesusi manda naa kanorumu.

4 Akumunge Yesusi orumuna yu lkisipe kumbi lepa pupelie unju sikamo piki te Yesusi ombá orumu aulkena nondopa angilirimu unju tenga ombo ola purumu.

5 Yesusi akuna ombalie we angilipe olando sipe kanopalie yundu nimbendo: “Sakiasi, nunge ulkena kinié na pea molambili pambilie welea manie oi.” nirimu kinie

6 yu popenge tepa manie omba yundu “Kapola.” nimbe konopu sirimu.

7 Yesusi Sakiasinge ulkena pea puringili kanokolie ou akuna liku maku toringi yambo-mane ningindu: “Yu ulu pulu keri teli ye te kinie ‘Molambili.’ nimbe pukumu.” ningulie yu terimu mele kanoko keri kanoringi.*

8 Kanu kinie Yesusi kinie Sakiasi kinie elte ulkena suku molkololie Sakiasi ola angilipe Ailmundu nimbendo: “Ailimu, nane nundu ungu te niembo pílie. Nanga mele nosilioma ekendo lipu yambo koropama sipulie, pe kou te molo melte kolo topo wa mele lirindu melte altopo wa lirindu mele pundu topo yepoko ola panjipu anju simbu.” nirimu.

9 Yuni aku sipe nirimu kinie Jesusini yundu nimbendo: “Kinié i ulke pulu yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe ‘mindili nolemelka aulkena wendo ongo, yu kinie pea molko konjingí aulkena pangí.’ nilimo ulu pulumu likimili.* Kinié i ulke pulu yemo yu kepe anda kolepa Eporayamone kalopa lirimu ye te kanumu.**

10 “Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemone* Yambo aulke lou lelko molko kenjilimele yamboma koropo, ene lipu taponjipu mindili nolemelka aulkena** wendo lipu na kinie molko konjingí aulkena lipu monjimbu.’*** nimbe orumu.” nirimu.

11 Aku sipe nirimu pilkulie Yesusi yu kolea aili Jerusalleme nondopa ombá terimuna* kanokolie we yamboma enene ‘Pulu Yemo om̄ba ye nomi kingimu molomba walemo paa nondopa ombá.’ konopu lelko moloringi. Enene aku siku pilku moloringi pilipelie ‘Yesusi’ yuni enendo ungu iku te topalie **12** nimbendo:

“Ye nomi tengā malo kolea tengā aulke sulu pupe yu kingi molomba namba tondolo te lipupelie ‘Pe yando ombó.’ nimbeline yu purumu. **13** Ou naa pupili yunge kendemande rureponga talondo “Wai.” nimbeline kou kulupi rureponga talo moke tepa ene yu mele mele kou kulupi telu telu nimbe sipelie enendo nimbendo: “Na wele anju molambo i kou mone sikiru likimilimunge ‘Kou te olandopa pea liemili.’ ningū konopu tondolo munduku teko molangi. Pe ombó.” nimbe yu purumu.

14 Kanu yemo purumu kinie yunge talapena yamboma yu kinie konopu keri piliringine enenga ye te ‘Yu akilipe pupili.’ ningū liku mundukulie ningindu: “‘I ye nomimu olionga ye nomi kingi naa molopili.’ nimbu molemolo.’ ninji.” ningū yu liku munduringi.

15 Pe kanu yemo kingi nambamo sike lipe memba yando orumu kinie ou kou mone sipe purumu kendemandando “Wai.” nimbeline

“Ene kou mone sirindumunge olandopa kou nambepa liringiye?” nimbe walsirimu.

¹⁶ Ou kumbi lepa sirimu yemone ombo yundu nimbendo: “Ailimu, nunge kou kulupi te sirinu kanumunge ola panjipu kulupi rureponga talo lirindu.” nirimu kinie

¹⁷ ye nomi kingimuni yundu nimbendo: “Kendemande peangamo. Papu terinu. Mele kanga sirindumunge nu teko konjirinu kene nu kolea aili rureponga talo nokani.” nirimu.

¹⁸ Ye talo sipemone ombo yundu nimbendo: “Ailimu, nunge kou kulupi te sirinu kanumunge ola panjipu kulupi te pakara lirindu.” nirimu kinie

¹⁹ ye nomi kingimuni yundu nimbendo: “Aku siku terinumunge nu kolea aili te pakara nokani.” nirimu.

²⁰⁻²¹ Pe kendemande te ombo yundu nimbendo: “Ailimu, nane pilipulie ‘Nu bisinete tondolo munduku teko, ‘Kou mone lipu nosimbumunge yamboma mindili nongi liemo mandala.’ ningu ,kendemande yamboma ‘Kongono mindili siku teangi.’ ningu siku, ene mele layetolo siku melema pali nunu mindi lino yemo;’ ponie yambomane panjinjilimele kinie nu nunu langi melema we akuku liku; ponie naa teleno ponienaa langi liku nosiku, nu aku siku teko moleno yemo.’ pilipulie pipili kolopo nuni na sirinu koumu kulupi topo nosirindumu i sikiru.” nirimu.

²² Aku nirimu kinie pilipelie ye nomimuni iri topalie yundu nimbendo: “Nu kendemande kerimu. ‘Nane nunge kote pilimbu kinie,’ nunge nikinu ungumuni nunu kote tenjimbe. Nuni

pilkulie ‘Ponie yambomane panjinjilimele kinie na nanu langi melema we akupu lipu; ponie naa telio ponieno langi lipu nosipu, na aku sipu tepo molio.’ ningu pilku molenoye? ²³ Aku ningu pilkulie nanga kou monemo kou benge ulkena nambemuna naa nosirinuye? Aku telenanje na ombo nanga koumu wendo lipulie kou wallo kolte ola panjiku silimelka lilkela.” nirimu.

²⁴ „Kanu kendemande yemondo aku sipe nimbe pora sipelie, yuni nondoko angiliringi yambomando nimbendo: “I yemo tepe kenjirimu kene yunge koumu wendo likulie kou kulupi rureponga talo ambolkomo yemo siei.” nirimu.

²⁵ Enene yuntu ningindu: “Ailimu, yu kou kulupi rureponga talo ambolkomo kanumu.” niringi.

²⁶ Enene aku niringi kinie ye nomi kingimuni kelepa nimbendo: “Enendo nimbu siembo: Melema nosilimo yambomo* nane mare pea simbu, yu paa aisili nosimbe. Nakolo melema naa nosilimo yambomo** yu nosilimoma kepe wendo limbu.” nirimu.

²⁷ Aku sipe nimbeline kanu ye nomi kingimu yuni ungu te pea nimbendo: “Kinié na teko kenjiringi yamboma mengo wame. Enene nando ningindu: ‘I yemo olionga ye nomi kingimu naa molopili.’ niringi kanu yamboma mengo ongo na kanopo molambo ene toko konjei.” nirimu.” nimbe „Yesusini aku sipe kanu ungu ikumu topa pora sirimu.»

²⁸ Topa pora sipelie kolea aili Jerusallemendo kelepa pumbe purumu.*

²⁹ Kanu kinie Yesusi ,kinie yu lombili andolime kinie, ene kolea aili Jerusalleme nondoko ongo, ma pangi te ‘Ma Pangi Unju Ollipi Ponie’ nili akuna lemo kolea kanga talo, Betepasi kinie Betanitolonga oringi. Kanu kinie Yesusini yu lombili andoli ye talo lipe mundupelie, eltendo nimbendo: ³⁰ “Ne kolea kanga kanokombelena pukululie kongi dongi walo te, yambo te yunge bulu mingine walsikale kepe naa molopa andorummum ka teko panjingímu ne sukundu molomba kanongele kanumu puku posiku mengo wangili pale. ³¹ Posingilí teko molongele kinie yambo tene eltendo “Dongimu nambemuna posikimbiliye?” nimbe walsimu liemo eltene i siku niengili: “Ailimu yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu.” niengili.” nimbe elte lipe mundurumu.

³² Kanu lipe mundurumu yetolo pukulu yuni nirimu mele kanoko lenjikululie ³³ pe kanu kongi dongi walomo posikulu moloringili kinie dongi pulu yemane eltendo ningindu: “Olionga dongimu nambemuna posikimbiliye?” ningu walsiringi kinie

³⁴ eltene “Ailimu yu ‘Dongimuni mepili.’ nimuna ombo likimbulu.” niringili.

³⁵ Kanu kinie dongi kanumu likulu Yesusi molorumuna mengo ongololie enene enenga mulu wambalema kulku, dongimunge bulu mingine ola pauwe tonjiku Yesusi kanuna ola monjiringi. ³⁶ Marene enenga mulu wambalema kulku yu ombá aulkena pauwe toliku puringi.

³⁷ Kanu kinie yu Jerusalleme paa nondopa omba, ‘Ma Pangi Unju Ollipi Ponie’ nili akuna

manie ombá orumu kinie yu lombili puringi yambo aisili konopu aili teko siku ‚Yesusini, ulu tondolo aisili terimu kanoringimenga Pulu Yemo kapi ningu ungu tondolo munduku ningindu:

³⁸ “Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo* ye nomi kingimu molopa konjipili.”**

Mulu koleana konopu pe nipili molomolo walemo welea opili.

Mulu koleana molemo ‚Pulu Yemonga, imbi paaola molopili lakopo kapi niemili.”*** niliku puringi.

³⁹ Aku siku niringi pilkulie pea oringi Parisi ye marene*, we yambomane aku siku niringi mele pilku keri pilkulie, yundu ningindu: “Ungu Mane Silimu, nu lombili andolimene nikimili mele ‘Naa niengi.’ ningu ene iri toi.” niringi kinie**

⁴⁰ Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo i sipu nikiru: I yambomane i siku naa ningu we molongi liemo ya kou lemomane ru ningí.” nirimu.

⁴¹ Kolea aili Jerusalleme paa nondopa omba kanumu kanopalie nirimumuni, Yesusini kola tepalie ⁴² nimbendo: “Jerusalleme yamboma, kinié ene kepe mindili naa nongo kapola kapola molonge aulkemo pilimelkanje papu. Nakolo kinié naa pilimele, naa pilingí. ⁴³ Ene molon-gena wale mare wendo ombá, kanu walemanga enenga opa touma ongo ‚Enenga koleamonga aulke naa lepili.’ ningu ma liku maku toko, pala mele teko opa touma ene molko makaye teko ‚Ene sukundu molangi.’ ningu aku tengen.* ⁴⁴ Aku

tekolie ningimuni, pe Jerusalleme ulkema pali toko tekisiku bulu balu sikulie suku molonge yamboma tonge, aku siku tengen walema wendo ombá lemo. Pulu Yemone ,ene lipe taponjimbendo, omu walemo enene naa pilingimunge kanu walema wendo ombá.” nirimu.

⁴⁵ Yesusi Jerusalleme suku pupelie nirimu-muni, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena ,“Juda yambo naa molemele yamboma ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu maku tolemele kolea” niringi akuna, suku pupe kanopalie akuna melema makete teko moloringi yamboma topa makoromba makoropalie ⁴⁶ enendo nim-bendo: “Pulu Yemonga bokuna ungu te i sipe nilimo:

Yambomane nanga ulkemondo
“Pulu Yemo kinie ungu nilimolo ulkemo.”
ningi.”*

kanumu. Unku aku sipe molemo nakolo enene i ulkemo
‘wa nolemele yamboma lopi teko molemele
ulkemo’ mele**
ningu pilkulie aku siku telemele.” nirimu.

⁴⁷ Yuni enamanga taki taki ulke tembelena suku ,“Juda yambo naa molemele yamboma ‘Pulu Yemo popo tamili.’ ningu maku tolemele kolea” niringi akuna, yamboma ungu mane sirimu. Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* Juda yamboma nokoringi ye ailime kinie, enene yu toko konjingí aulke te kororingi ⁴⁸ nakolo we yambomane yunge ungu komu tenjiku pilku moloringine

enene yu toko konjingí aulke te naa kanoko liringi.

20

¹ Walse „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena Yesusi akuna maku toringi yamboma ungu mane sipe, temane peangamo topa sipe molorumu kinie ye mare, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie,* ene ongo ² yu walsiku pilkulie ningindu: “Nu namba nambolka nambamo likulie i kongonomo telenoye? Naene i kongonomo “Tepui.” nimbe nu nambamo sipe lipe mundurumuye?” niringi.

³ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene ungu te walsipu piliembola. Ene walsimbu mele enene na pundu toko niengi.

⁴ Ou „No Linjili, Jono omba yamboma no linjirimu kinie yu mulu koleana „molemo yemonga, kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimu molo ya mana yambomanga kongonomo tenjimbendo yamboma no linjirimuye? „Naene “Tei.” nirimuna terimuye? Ningu siei.” nirimu.

⁵ „Yuni aku sipe walsirimu mele pilkulie, enene eneno kerepali ningulie ningindu: “Yuni walsikimu mele olione pundu topo, “Jono, yu mulu koleana „molemo yemonga kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.” nímulu liemo yuni oliondo nimbendo: “Aku liemo ene Jonone nirimu ungumu nambemuna ‘I ungumu sike.’ ningu naa pilku liringiye?”* nimbé. ⁶ Molo olione nimulundu: “Yu mana yambomanga

„kongono tenjimbendo yamboma no linjirimu.” nimulu liemo we yambomane olio kouni tongue. We yambomane ‘Jono yu paa sike Pulu Yemone ungu umbu tonjirimumu pilipe yamboma nimbe sirimu ye te molorumu.’ ningu pilimele kene enene olio kouni tongue.” ningu eneno aku siku kerepali niringi.

⁷ „Eneno aku siku anju yando kerepali ningulie”, Yesusindu pundu toko ningindu: “Yuni Pulu Yemonga kongono tenjipelie yamboma no linjirimu, molo mana yambomanga kongono tenjipelie yamboma no linjirimunje. Olio naa pilkimulu.” niringi.

⁸ Aku siku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Kapola. „Nane ene walsikiru ungumunge ungu te pundu toko naa nikimilimunge, enene na walsikimili ungu-munge ungu te pundu topo nando i kongonomo ‘Tepui.’ nimbe na lipe mundupe namba sirimu yemonga imbimu ene naa nimbu simbula.” nir-imu.

⁹ Kanu kinie maku toko moloringi yambo-mando Yesusini ungu iku imu topalie nimbendo:

“Ye tene unju waene ponie terimu. Ye mare kanopa lipelie enendo nimbendo: “Nanga poniemo tapu tenjiku unju mongoma inie toko noknjengi. Pe waene mongo polo tomba kinie unju mongoma moke tepo, kongono tenjingí mele mare ene liengi, mare na liembo.” nimbe kanu poniemo ene sipelie yu kolea paa suluringe pupe akuna wale aisili molorumu.

¹⁰ Kanu kinie pe waene mongo polo tomba terimu kinie ponie pulu yemone yunge kende-

mande ye te “Nanga waene mongo siengi puku liku menjiku wani pui.” nimbe ponie nokoringi yema moloringine lipe mundurumu. Nakolo kendemande yemo ‘orumu kinie, ponie nokoli yemane yu wale aisili kopene toko, waene mongo mare naa siku, “Yemo molemona kelko pui.” ningi, yando we liku munduringi.

¹¹ Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe, “Nanga waene mongo linjipui.” nimbe lipe, mundurumu. Nakolo kendemande yemo ‘orumu kinie, ponie nokoli yemane yu ambolko likulie kopene toko, teko kenjiku, waene mongo mare naa siku yando we liku munduringi.

¹² Altopa ponie pulu yemone kendemande ye te lipe mundurumu kinie enene yu tokolie ponienaa ulsu munduringi.

¹³ Aku siku teringimunge ponie pulu yemone ‘konopuni pilipelie, ‘Kinié na tembo mele pilipero. Nanga malo, na konopu monjilio kangomo,* ene yu pipili kolko liku ai siku yu waene mongo mare singinje.’ konopu lepalie ‘yunge malo lipe mundurumu. ¹⁴ Nakolo ponie nokoli yemane ponie pulu yemonga malo ombá orumu kanokolie enene eneno ningindu: “Andi okomo yemo pe lapanga monge melema limbe yemo okomo. Yu topo konjipu, i poniemo olia kamu liemili.” ningulie ¹⁵ enene yu ambolko liku ponienaa ulsu mundukulie* yu toko konjiringi.” ‘nimbe Yesusini nirimu..

‘Nimbelie ungu iku akumu topa pora simbendo akuna maku toko moloringi yambomando nimbendo:’

“Ponie nokoli yemane aku siku teringimunge pe ponie pulu yemone ene kinie nambolka uluri tembaye? ¹⁶ Yu omba kanu ye kerime topa konjipelie ‘Ye marené lupe poniemo nokonjengi.’ nimbe lipe simbe.” nirimu.

Kanu kinie Yesusini aku sipe nirimu kinie pilkulie enene ningindu: “Pulu Yemone ‘Aku sipe wendo naa opili, paa molo!’ nipili.” niringi.*

¹⁷ Yesusini „Pulu Yemonga Juda yamboma nokoringi yemane yu toko konjingí mele pilipelie,* enendo nimbendo: “Pulu Yemonga ungu te bokuna molemomonga ungu pulumu nambolkanje konopu lemeleye? Aku ungumu i sipe mele:

Ulke takoringi yemane kanoko keri kanoko toko ele teringi kou kanumu kinié kelepa ulke simu mele ulke enge sinjili kou aili peangamo.”** nimbe molemo kanumu. ¹⁸ I kou „nikiru, munge ola yambo te a topa topalie ombele melema elke tomba. Nakolo yambo te molombana ola koumu omba yu topalie kanu yambomo topa nurupulu tomba.”* nirimu.

¹⁹ Kanu kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie,* ene Yesusini ungu iku torumu kanumu** pilkulie enene tekó kenjiku yu tonge tekó moloringi mele yuni nirimu pilkulie enene kanu enamonga yu ka singí teringi nakolo kanu ye ailimene we yamboma pipili kolkolie yu naa liku ka siringi.

²⁰ Kanu kinie „Juda yambomanga ye ailimene, Yesusi ka sipu „kote tenjimulundu, gapomano

yemo molombana membo pumulú.’ ningu molkolie yu kanoko moloringi. ‘Yuni ungu te nimbe kenjimbe kinie ka simulú.’ ningulie ye mare, ‘Konopu sumbi nimbe pepili molemolo. Yunge ungumu konopu sipu pilipu molemolo.’ ningu kolo toko molonge ye mare, liku yu molorumuna liku munduringi.

²¹ Kanu yemane ongo yuntu „kondi tokolie,* ningindu: “Ungu Mane Silimu, olio pilipulie, ‘Nu alieli ungu sikema mindi sumbi siku ningu, ungu mane sikema manjiku sumbi siku mane siku tekolie, nu yambo teluringe kepe konopu kimbú naa siku, yamboma pipili naa kolko, enendo pali ungu telu siku kapola kapola ningu siku, Pulu Yemone “Teai.” nilimo uluma paa sike unguma mane siku, aku siku teleno.’ konopu lemolo.

²² „Aku siku teko molenomonga nu nambolka konopu lekenoye?”, Olione Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamo kou takisi tomulu liemo kapola molo moyole? Pulu Yemone akumundu ungu mane sirimu ungu mane nambolkamo pelemoye? Ningu si.” niringi.

²³ Nakolo Yesusini enene yu teko kenjingindu aku siku liku lou siku walsiringi pilipelie enendo nimbendo: ²⁴ „Takisi tolemele, kou mongo te na liku ora siei.” „nimbelie enendo kelepa walsipe pilipelie nimbendo:” “I kouna naenga kumbikeremo kinie imbimu kinie molemoye?” nirimu.

²⁵ Enene yuntu ningindu: “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga „kumbikeremo kinie imbimu kinie molemo.” niringi.

Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “*Kou monemo Sisamonga, kene Sisamonga melema Sisamo yuyu siku, Pulu Yemonga melema Pulu Yemo yuyu siei.*” nirimu.

²⁶ Yuni aku sipe „paa sumbi sipe, nirimu mele pilkulie ‘Olionga ungumu paa pundu topa nimbe konjikimu.’ ningu pilku konopu aisili liku mundukulie ungu te altoko naa niringi. Yam-boma kanoko molangi yu liku lou siku walsiringi kinie yuni ungu te nimbe na kenjirimumunge “Yu ka siemili.” ningí aulke te naa lerimu.*

²⁷ „Kanu yema Yesusi kinie kou takisi toli ungumu ningu pora siringi kinie, pe Sadusi ye mare Yesusi molorumuna oringi. Sadusi yema ene ‘Pulu Yemone pe kolemele yamboma topa naa makinjimbe, lomboroko ola naa molonge.’ ningu pilku moloringi talapemo.* Kanu Sadusi yema ongo ²⁸ Yesusi walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, „Pulu Yemonga ungu manema olio sirimu ye, Mosisini ungu mane sipelie nimbendo:

“Ambo limbe ye te ambolango naa membalie ambomo we molopili kolomba kinie kanu yemo yunge angenu molombamone yunge ambo wayemo lipe angenu lipe taponjipe ambolango menjipili.”* nirimuaku sipe nimbe bokuna torumu molemo kanumu. ²⁹ „Aku ungu manemonga ulu te olionga ye mare kinie wendo orumu mele nu walsipu piliemili.,

“Angenupili yepoko pakara moloringi. Komomo ambo lipe ambolango te naa membalie

kolorumu. ³⁰⁻³¹ „Ambolango te naa molopili kolorumuna, yunge bulkundu angenumuni „yunge angenu kolorumumunge ambolango ‘Menjembo.’ nimbe, ambo wayemo kelepa lirimu. Yu ambolango te naa menjipelie yu we kolorumula. Yunge angenu bulkundumuni kanu ambomo lirimula nakolo yu kepe we kolorumula. Aku teliku pukulie ye yepoko pakara pali ambolango telu kepe naa mengolie kolko pora siringi kinie akiliomo we kolorumula. ³² Pe ambomo yu kolorumula. ³³ Akumunge, kolemele yamboma pe lomboroko ola molonge kinie kanu ambomo ye yepoko pakara pali ya mana liringine ambomo yu ye paa naenga menu molombaye?” niringi.

³⁴ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Ya mana molemele yambomanga yema ambo liku, amboma ye puku telemele ³⁵ nakolo Pulu Yemone ‘Yambo kolkolie manda lomboroko ola molko mulu koleana puku molangi.’ nilimo yambomanga yema ambo naa liku, amboma ye naa puku, aku paa naa tengen. ³⁶ Kanu yamboma lomboroko ola molongena ene mulu koleana molemele angelloma molemele mele aku siku molkolie, kelko kolou naa kolkolie Pulu Yemonga ambolangoma molonge.

³⁷ Nakolo „ene Sadusimene, ‘Kolemele yamboma lomboroko ola naa molonge.’ konopu lemelemonga ungu te niembola. Mosisini oliong lipa ora sirimu mele niembo: Walse Mosisi unju kanga tengen, ‘tepe nomba perimu tepemone unjumu naa norumu kanopalie nirimumuni,’ akuna yuni ‘Pulu Ye, Yawendo imbi lepalie nim-

bendo: “Eporayamo kinie, Aisake kinie, Jekopo kinie* enenga Pulu Yemo.” nirimu.*³⁸ Pulu Yemo yu kololi yambomanga Pulu Yemo molo. Yu yamboma pali konde molemele kanopalie yu konde mololi yambomanga Pulu Yemo.” nimbe Yesusini nirimu.

³⁹⁻⁴⁰ Aku nirimu pilkulie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi ye marene altoko yu ungu te walsiku pilingindu pipili kolkolie yundu ningindu: “Ungu Mane Silimu, nuni papu nikinu.” niringi.

⁴¹ Kanu kinie „Juda yambomanga ye aili mare aku siku we moloringi kinie, Yesusini enendo altopa ungu te nimbendo: “‘Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* yu ‚ye nomi kingi, Depisinge kalopa limbe ye te molomba.’ ningu pilimele, ‚nakolo yu aku sipe manjipe molo.’ ⁴²⁻⁴³ Aku nilimele yemane, Depisi yuni yuyu ‚kanu yemondo nirimu mele naa pilimelenje.’ Depisini ‚ye nomi Kirasimu molomba mele, konana te konopuni pilipelie bokuna torumu mele i sipe:

“Aili ‚Pulu Ye Yawene, nanga Ailimundu nimbendo:

“‘Nunge opa touma nuni nokani.’ nimbu,
pe ene topo manie mundunjimbu kene
isili ou nu ‚na kinie pea
tapu topolo ye nomitolo molopololo
melema nokambilis,
nanga ki umbukundu ongo molani.” nirimu.”*
nimbe Depisini nirimu. ⁴⁴ Depisini ‚ye nomi Kirasimu, yundu “Nu nanga Ailimu.” nirimu. Pe

enene “Yu Depisini kalopa limbe yemo ‘mindi, molomba.’ nambe teko pilkulie nilimeleye?” nimbe Yesusini nirimu.

45 Yesusi molorumuna yambo aisili liku maku toko moloringime pilku molangi Yesusini yu lombili andolimendo ‘lepi lepi topa, ungu te nimbendo:

46 “Enene Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane sili yema* mimi siku kanoko konjiku ‘enene telemele mele manda lelko naa teko, molayo. ‘Yambomane olio kanoko ‘Ye peangama’ niengi.’ ningu, wale pakoli paa sulu peangama, ‘ye nomime pakolemele mele,’ pakoko andolemele. Yamboma maku toko molemele koleamanga andongendo mongo kenge teko ‘We yambomane olio kapi niengi.’ ningu pilkulie konopu siku pilku andoko molemelela.** Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkena sukundu pukulie manie molongendo ye ailime molemele polo peanga akuna ‘molamili.’ ningu mendo puku polo akuna konopu siku molemelela. Yambomane langi nongo yambomando “Namili wai.” nilimele kinie kanu yema ongolie ye ailimenga polo kumbikundu ‘olio molamili.’ ningu konopu siku molemelela.

47 “Yema kolemele kinie enene kanu yemanga ambo wayema toko makoroko mundukulieulkema ‘Olionga’ ningu we limele. Pulu Yemo kinie ungu ningindu ningu sulu munduku kolo toko nilimele.* Pulu Yemone we yamboma ulu pulu keri telemelemonga ene sike mongo lipe simbe nakolo ya ye nikirumane aku uluma

telemelemonga Pulu Yemone aku yema mongo
aili tepe lipé simbe.” nirimu.

21

¹ Yesusi „Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembele kerepuluna molopa, ulke tembelena sukundu kongono tengé kou mone munduringi unju ketena nondopa molorumu. Akuna molopalie yu olando sipe kanopalie ye kamakomane kanu ketena kou mone ongo munduringi kanorumu. ² „Aku sipe kanopa molorumu kinie, ambo waye paa koropa te ombo yu kou kololi talo mindi mundurumu kanopalie ³ nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Andi ambo waye koropamo yuni kou mone mundukumumu paa olandopa mele mundukumu, we mundukumilime maniendopa mele. ⁴ Ene kou mone aisili nosilimelemanga wallotolo mindi ongo mundukumili. Nakolo ambo wayemo kou mone te paa naa nosilimo. Yunge layetolo nosimutolo pali memba ombo mundumu. Langi nombá te kepe naa nosilimo.” nirimu.

⁵ Kanu kinie Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie ene „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele kolea akuna molkolie ulke tembelemo paa peanga angilirimu mele kinie* ulke tembelemo takoringi kou paa peanga lupe lupema kinie aku kouna au siringi mele kinie kanoko, marene ungu anju yando ningu moloringi kinie Jesusini enendo nimbendo: ⁶ “Ya ulke tembele peanga angilimo, kanokomele melema „pe walse ya kolea aili Jerusalleme yamboma mindili nonge walemo wendo ombá

kinie, i ulke tembelemo tekisikulie kouma pali toko manie mundungí.”* nirimu.

⁷ Yesusini aku nirimu pilkulie enene yundu walsiku pilkulie ningindu: “Ungu Mane Silimu, nuni nikinu mele tewale wendo ombáye? Pe nuni i nikinu uluma nondopa wendo ombándo ou nambolka uluri temba kinie olione kanopolie ‘Sike i wendo ombá tepamo.’ nimbu pilimulúye?” ningu walsiringi kinie*

⁸ yuni enendo nimbendo: “*Aku uluma wendo ombámonga ungu mare, yambomane ene kolo toko singí kene kanoko konjiku molangi.* Ye aisili nanga imbi lelko* ongolie yu mele mele kolo toko ningindu: “*Pulu Yemone ‘Nanga yamboma nokopili lipu mundumbu.’* ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasi, akumu na.” ningulie, “*Ma pora nimbé, wale nirimumu wendo ombá tekemo.*” ningíla. Ene lombili naa pangí.

⁹ Kolea marenga opa aili teko tengé mele pilku, yambomane enenga ye nomime tonge pilkulie mini wale naa mundengi. Opa tengema kinie aku uluma Pulu Yemone ‘Ou wendo opili. Laye pe mele ya ma koleamo pora nimbé.’ nimbe, nimbe panjirimumunge aku uluma sike wendo ombá nakolo aku kinie mulu matolo ou naa pora nimbé.” nirimu.

¹⁰ Kanu kinie Yesusini yu lombili andolimendo kelepa nimbendo: “*Mulu ma pora nimbé walemo ou wendo naa opili, yambo talape aili te kinie talape aili te kinie opa tekolo,* ye nomi kingi marenga talapema kinie marenga talapema kinie opa tengé. ¹¹ Ya mana kolea tenga tenga ma jimi jimi aili tepa tepa, engele lepa,

kuru aili tepa topa, aku sipe temba. Yamboma pipili aili tepa tepa konjili ulu tondoloma muluna wendo ombá kanongela.

12 “Aku sipe mele ‚pe wendo ombá nakolo, ou naa wendo opili ene nanga yamboma molongemonga* ene ‚mare, liku ambolko, teko kenjingí. Ene ‚mare, Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkemanga liku mengo puku ‚akuna kote tenjiku, ene ‚mare, ka ulkena mengo puku panjiku, ene ‚mare ka siku, ye nomi kingime kinie gapomano ye ailime kinie molongena ‚kote tenjingindu, mengo pungila.

13 ‚Ka siku kote tenjingí kinie kotena angilkulie kanu yema kinie kanu yema nokonge ye nomime kinie, enene ‘Nanga ungumu piliengi!’ ningu, ene ningu singí. **14-15** Ene ka siku kote tenjingí kinie ‘Enenga kere kinie konopu kinie tondolo pupili.’ nimbú kinie enene ningí unguma ene teko kenjingí tenge yambomane enene ungu ningí mele ungu ningu pundu tongendo perenge. Akumunge ene ou ongo ka naa siengi ‘Kotena nambolka unguri nimulúnje? Olio ungu te walsiku pilingí kinie nambolka unguri pundu topo nimulúnje?’ ningu mini wale naa mundengi.

16 “Enenga kandi aminieli lanieli kinie angeinali kinie, pulu lemba yamboma kinie, enene kepe liku ka siku kote tenjikulie ene mare toko konjingíla. **17** Nanga yamboma molongemonga yambomane pali ene kinie konopu keri panjingí. **18** Nakolo enenga kagine uluri naa tepa penge indi kepe telu ombo manie naa pumbe. **19** ‚Nanga yamboma molongemonga enene ene aku siku

teko kenjingí kinie, na munduku naa kelko tondolo munduku molonge yamboma mini pali konde molko konjiku mindi puli ulu pulumu lingí.” „nirimu..”

²⁰ “Pe walse, ami yema i kolea aili Jerusalleme yamboma tongendo ongo liku makaye teko molonge kanokolie i kolea Jerusalleme yamboma toko mundungí walemo nondopa wendo ombá mele pilingí.* ²¹ ‘Aku siku mele wendo ombá kanokolie ‘Umbuni ailime wendo ombá tekemo.’ ningu pilku, kolea Judia disiriki lerimu koleamanga molonge yamboma ‘enenga koleama munduku kelko, ma pangilembamanga kowa puku, Jerusalleme suku molonge yamboma wendo ongo kowa puku, Jerusalleme ulsu molonge yamboma altoko suku naa pangi.* ²² Aku walemanga Jerusalleme yambomane ou taki taki Pulu Yemo teko kenjiringimunge yuni ene mongo simbe. Koronga ou yuni ‘Walse aku sipu tembo.’ nimbe, nimbe panjirimu kanu ungumu yunge ye marene yunge bokuna toringi molemo kanumu. ²³ ‘Pulu Yemone, Jerusalleme yamboma mu-mindili kolopalie ‘Ami yema ene kinie mumindili kolko ongo tangi.’ nimbé kinie ulu umbuni teli aisili ene molongena wendo ombá.

“Aku sipe wendo ombá kinie ambo ambolango monjingíme kinie, ambo ambolango ame singíme kinie, ‘ene manda lkisiku kowa naa pungímunge,* ene kinie paa umbuni wendo ombámonga ene kondo tekemo. ²⁴ Jerusalleme yamboma tonge walemanga yambo toli lou pulsemane yambo mare toko konjingí, mare ka siku kolea sulu lupe lupemanga mengo

pungí. Juda yambomanga talapena ulsu mololi yamboma* ya Juda yambomanga kolea aili Jerusalleme suku ongo toko munduku kolea liku kolo wangoko molonge. Kanu kinie pe Pulu Yemone ‘Enenga walema pora nipili.’ nimbé kinie Juda yamboma Jerusalleme kelko ongo molonge.” nirimu.

25 “Aku mindili nonge nikiru uluma wendo ombá kinie, ena kinie óli kinie kombukandipime kinie ‚pali, uluma temba yambomane kanokolie pilingí. Ma koleana nomu kusane ungu paa aili tepa nimbe, paa aili tepa topa piki maka lepa no tomba kanongela. Uluma aku sipe wendo ombá kinie yambo talapema mini wale mundungí.

26 Muluna angilimo mele tondoloma lope lope tepa anju yando pumbe kinie yamboma pipili paa aili teko kolko ‘Ma koleana nambolka uluri wendo ombá tekemonje?’ ningu pilku konopu paa aisili liku mundungí. **27** Aku uluma wendo ombá kinie Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo tondolo pulimu kinie, tondolo pa aili tepa telimu kinie, kupe tengä suku molopa, kamu manie ombá* yambomane kanonge.

28 “Aku uluma pulu monjipe temba kinie Pulu Yemone ene ulu pulu kerimene ka sipe nokolemomonga mindili siku molemele koleana wendo lipe,* yu kinie kamu tapu toko kapola molonge kolea peangana sukundu limbe walemo nondopa wendo ombá kene aku uluma wendo ombá kinie ene ola angilku olando siku kanangi.” nirimu.

29-30 “Jesusini aku sipe nimbeline nirimumuni, yu ombá walemo ‘Piliengi!’ nimbe, ungu iku

te topalie nimbendo: “Unju piki kinie we unjuma pali kinie kuku topa gomo tolemo kinie kanokolie ‘Kinié ena temba walemo wendo ombá tekemo lemo.’ ningu pilimele. ³¹ Aku sipela i ulumu “Wendo ombá.” nikiruma sike wendo ombá kinie kanokolie ningímuní, “Pulu Yemo ye nomi kingimu molomba walemo* nondopa wendo ombá tekemo.” ningu pilingí.

³² “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kinié molemele yamboma ou naa kolangi „i “Wendo ombá.” nikiru, uluma pali wendo ombá. ³³ Mulumu kinie mamo kinie pora nimbé nakolo nanga ungu nilioma paa pora naa nimbé. „Nilio mele pali paa sike wendo ombá..”* „nirimu..”

³⁴ “Akumunge naa kanoko molangi kanu walemo ombá paa pilie! Lopa te yunge tapu andolemona ‘Pumbu.’ nimbe olemo kinie melu lelko panjilimelemo naa kanopa ‘Yu tomba.’ konopu naa lepa walu olemo kinie pe meluna walsikale tolemo, aku siku ene no tondolo nongo kekelepa toko we umbuni tepili molko konopu naa makilipili molongi liemo „Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo, yu ombá kanu walemo ene naa kanangi lipe sinjipe wendo ombá kene kanoko konjiku pilku molayo. ³⁵ Aku walemo ma koleana pali yamboma molongena wendo ombá kene ³⁶ enene Pulu Yemo kinie mawa tekolie ningindu: “‘Na pe Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga kumbikerena pupu ola angiliembo kene na enge nipili, i ulu wendo ombámane na topa manie naa mundupili.’ ni.” ningu alieli kanoko konjiku pilku molai!” nirimu.

³⁷ Yesusini enamanga taki taki ulke tembelena

yamboma ungu mane si pu opu tepe, ipulueli taki taki Jerusalleme ulsukundunge pupe ma pangi Unju Ollipi Ponienola pupe pe pu opu terimu. ³⁸ Yamboma pali paa ipulueli ou ‘Yu ungu mane simbema piliemili.’ ningu ulke tembelena ongo maku to pu opu teringi.

22

¹ „Juda yambomane ponie tengatenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele* piliringi walema, akumu imbi lelko ‘Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo’* niringila, aku walemo nondopa wendo orumu kinie ² Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* enene Yesusi toko konjingí aulke te koroko moloringi nakolo enene, “Olio yambomane kanangi yu ka simulú kinie yambomane olio kinie mumindili kolko iri tonge.” ningu, pipili kolko we moloringi.

³ Kanu kinie Yesusi yu lombili andoli ye rurepo akumanga ye Judasi, yunge imbi te ‘Isikeriote’ nili, kanumunge konopuna kurumanga nomi, Setene* ombo sukundu purumu. ⁴ Setene yunge konopuna suku purumu, kinie yu Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, ulke tembele nokoli ele yemanga ele ye ailime kinie, ene moloringine pupelie, ene Yesusi ka singí aulkemo yuni akisinjimbe mele ene kinie kerepali niringi. ⁵ Yuni temba mele nirimu kinie pilkulie ene

konopu aili teko siku “Nu kou mone te simulú.”
ningu, ningu panjiringi.

⁶ Yuni enenga unguma pilipelie “Kapola.” nimbe, we yamboma Yesusi pea naa molonge kinie yuene lipe simbe mele aulkemo koropa molorumu.

⁷ Pillawa Akoli Mele Isimu Naa Munduku Pillawa We Kalko Noringi Walemo wendo orumu kinie Juda yambomane Pulu Yemone ou enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingindu kongi sipisipi walo te toko nonge mele pilipelie nirimumuni,* ⁸ Yesusini Pita kinie Jonotolo lipe mundupelie nimbendo: “Elte pukulu, Pulu Yemone olianga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimulúndu kongi sipisipi walo te kinié nomolomo teko mimi tepale.” nirimu.

⁹ Eltene walsikululie ningilindu: “Tena tepe mimi tepambili konopu lelko nikinuye?” niringili.

¹⁰ Yuni eltendo pundu topa nimbendo: “Pilele. Ne ulke kolea aili Jerusallemendo, pukululie, ye te mingine no kolopa memba ombá aulkena puku kane kane tokololie,* yu pumbe mele lombili pukulu yu suku pumbe ulkena suku pukululie ¹¹ ulke pulu yemondo ningilindu: “Ungu Mane Silimuni i sipe walsipelie nimbendo: “Na kinie na lombili andoli yema kinie olione Pulu Yemone olianga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimulundu kongi sipisipi walomo tena nomoloye? Nomolo suluminiamo tena lemoye?” nimu.” niengili. ¹² Aku ningilí kinie yuni elte ulkemonga olakondo suluminia

ali te, akuna langi noli polo te kinie, manie molomolo poloma kinie, melema kinie akuna ou lemoma, lipe ora simbe. Aku suluminiamonga ,nomolo sipisipi walomo, teko mimi teangili.” nirimu.

13 Kanu kinie elte pukululie, Yesusini nirimu kanu mele aku uluma teli lerimu kanoko lenjikululie, akuna Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingí kongi sipisipi walo nongemo kinie langi nongema teko mimi teko nosiringili.

14 Juda yambomane ipupini kolea kalá torumu kinie Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu Walemo pilingindu kongi sipisipi walomo nonge enamo* kamu wendo orumu kinie, Yesusi kinie yunge kongonomo ‘tenjipai.’ nimbe lipe mundurumu yema kinie** ene langi noli polona moloringi.

15 Langi nongo moloringi kinie yuni enendo nimbendo: “‘Na mindili ou naa nombolie i wale wendo okomomonga langime ene kinie pea namili.’ paa tondolo mundupu konopu lepo andopo molorundu mele yandopa paa konopu lepo pilipu molio. **16** Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou i langime na altopo naa nombó. Pulu Yemo ye nomi kingimu kamu molomba walemo* wendo ombalie i langimenga sike ulu pulumu wendo ombá kinie altopo nombó.” nirimu.

17-18 Yu no waene kapomo lipe ambolopalie Pulu Yemondo “Ange.” nimbeline nimbendo: “Imu ene eneno moke teko nayo. Nane enendo i sipu nimbu sikirumu: Isili ou na no waene altopo

paa naa nombó. Pe mindi, Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo walemo wendo ombá kinie na no waene kondemo kelepo nombó kene ‚ene eneno isili ou nangi.’ nirimu.

¹⁹ Berete te lipé Pulu Yemo kinie “Ange.” nimbelie ambolopa pike lepa ‚yu lombili andolime, sipelie nimbendo: “Imu nanga kangimu ‚ene liku nangi.’ ‘Nanga kangimu ‘enenga’ nimbu ‚lipu taponjembo.’ nimbu tangi, simbu tekero imu. Pe pe kepe, ‘Ene lipu taponjembo.’ nimbu nanga kangimu enenga nimbu ‘Na tangi.’ nimbu simbu tekero mele ‘Altopo piliemili.’ ningu i beretemo “Nanga kangimu.” nimbu sikiru mele ene aku siku berete te nongolie piliengi!” nirimu.

²⁰ Pe ene langime nongo pora siringi kinie yuni ‚berete te kinie terimu mele, aku sipela no waene kapomo lipé ‚ene sipelie, nimbendo: “I ‚no waene,’ kapo ‚ene sikirumu,’ nanga mememo. ‚Pulu Ÿemone ‘Ene kinie tembo.’ nimbe,’ ungu te nimbe panjipe mi lerimu kanu ungumu* ‘Kamu wendo om̄ba pepili.’ nimbu nane enenga nimbu nanga mememo ondo lenjipulie ‚kolombo, aku mememo i no waenemo.”**

²¹ “Nakolo na lipé nanga opa touma simbe yemo na kinie pea i langi nokomolo polona molemo.” nirimu. ²² “Kinié Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo kinie tengé mele Pulu Yemone koronga ou nimbe panjirimu mele sike opa toumane tengé, nakolo yu lipé opa touma simbe yemo mindili nomba molopa kenjimbe.” nirimu.

²³ Aku nirimu kinie pilkulie ‚yu lombili andolimene, anju yando walsikulie ningindu:

“Olionga ye naene ulu akumu tembanje?” niringi.

²⁴ Aku walemo kinie ungu te pea wendo orumula. „Yesusi lombili andolimene, ene eneno anju yando ungu mele tekolie ningindu: “Olionga ye nae paa olandopa molemoye?” ningu keru kuru liku moloringi.*

²⁵ Yesusini enendo nimbendo: “Olio Juda yambomanga ulsu molemele yambo talapemanga ye nomime enenga yamboma tondolo munduku nokoko kongono enge nilime alieli silimele. Ye imbi ola molemo yema enenga yamboma ‘Mindili nangi.’ ningu nokolemele yemane ene eneno imbi ambolko ola liku, “Olio yamboma nokopo konjipu lipu taponjili yema.” nilimele. ²⁶ Nakolo „we yambomanga ye nomimene enenga yamboma tondolo munduku nokolemele mele na lombili andoli yema, ene eneno aku siku anju yando naa teangi. Enenga ye te imbi ola molomba kinie aku yemo ye koropa mele molopili. Ye nomi molopa we yema nokomba yemo ye kendemandemo mele molopa we yemanga kongono tenjipili.” „nirimu.„

²⁷ “Ye nae paa ye olandopamoye? Langi nolemo yemo ye olandopamo molo langi peko topa kalopa pellete kulumiye topa aku kongonoma tenjilimo yemo ye olandopamoye? Langi nolemo ye akumu ye nomimu lemo. Aku sipe, nakolo na aku sipe molo. Na „sike enenga ye ailimu, nakolo enenga kongono tenjili kendemande mele molopo ene lipu taponjili yemo molio.” „nirimu.„

²⁸ „Yesusiniyu lombili andoli engaki rure-
ponto kelepa nimbendo: „Na mindili sипу
molorundu molio mele ene na kinie pea tapu
topo mindili sипу molorumulu molemolola.
²⁹ Nanga Lapa ye nomi kingimu omba molopa
yamboma nokomba kinie nando ‘Akuna yam-
boma nokonjipilila.’ nilimo nimbé mele nane
enendo ‘Akuna yamboma nokonjengi.’ nilio
nimbulu. ³⁰ Akuna na ye nomi kingi molopo
yamboma nokombo kinie ene na kinie pea
langi polona molopo ga nombo molomolo. Ene
ye nomi kingi polomanga molkolie ningimuni,
Isirele yambo talape rurepo* nokonge.” „nir-
imu.”**

³¹ „Nimbelie, Yesusini lombili andoli ye Pitando
nimbindo: „Saimono, pílie! „Kurumanga nomi,
Setenene* Pulu Yemondo mawa tepalie nim-
bindo: “Ene teko kenjingínje manda manjipu
kondi topo kanambo.” nirimu kinie Pulu Yemone
“Manda.” nirimu. ³² Nakolo Saimono, nane Pulu
Yemo kinie ungu nimbu nunge mawa tenjipulie
nimbindu: “Setene yuni nu aku temba kinie
Pita yuni na naa mundupe kelepa na pilipe
molopili.” nindu. Saimono, Setene laye kolte
pilku na munduku kelkolie, pe konopu alowa
teko na kelko tondolo munduku pilku molkolie
ninimuni, angenalime tondolo mundunji.” nir-
imu.

³³ Nakolo Pitane nimbindo: “Ailimu,* nane nu
pe siye kolopo talopa lepo pumbu ningu nikin-
uye? Manda molo. Olto pea “Ka siemili.” níngi
liemo papula. Molo olto pea “Topo konjemili.”
níngi liemo uluri molo. Pea kolambili.” nirimu.

³⁴ Yesusini Pitando nimbendo: “Pita, nane nundu i sipu nimbu sikirumu: Kinié kera gulta ou ko naa topili nuni pipili kolkolie wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

³⁵ Nimbeline Yesusini yu ye „rurepondo, pali kelepa nimbendo: “Nane ene ou ‘Kongono tepangi.’ nimbu, lipu mundurundu kinie ‘Kou naa mengo, mele wale naa mengo, kimbu su naa mengo, we pang.’ nimbu lipu mundurundu kinie ene melte molo torumu molo moloye?” nimbe walsipe pilirimu kinie

enene “Mele telu kepe molo naa torumu.” niringi.

³⁶ Yuni enendo kelepa nimbendo: “Nakolo kinié na kinie uluri wendo ombámonga, kou mone nosilimo yemo kanu kou monemo lipe ambolopa, mele wale nosilimo yemo kanu walemo lipe ambolopa, aku siku teko molangi. Opa teli lou pulse naa nosilimo yemo yunge wale pakoli te anju sipe lou pulse te yando lipili. ³⁷ „Nane aku sipu nambemuna nikiru, niembo..” Ou yambomane nando ningu Pulu Yemonga bokuna toringi molemo mele kinié wendo ombá tekemo mele i sipe:

“Yu kinie, yambo mongo liku
ulu pulu kerime teli yamboma kinie,
liku tere lelko mako toringi.”*
niringi bokuna molemo kanumu.” nirimu.

³⁸ Yuni aku nirimu mele pilku sundukulie enene yundu ningindu: “Ailimu, ya opa teli lou pulse talo nosilimolo kanoi.” niringi kinie

yuni enendo nimbendo: “Ungu manda nimbu, ‘pamolo.’” nirimu.

³⁹ Kanu kinie Yesusi ,ulke mundupe kelepa kolea aili Jerusalleme, ulsukundu pupelie nirimumuni, yu taki taki ma pang Unju Ollipi Ponieno ola pu pu opu terimu mele akuna purumu. Yu lombili andolime yu lombili akilkua pea puringi.

⁴⁰ Akuna purumu kinie yuni yu lombili andolimendo nimbendo: “‘Kurumanga nomi, Setenene ‘Olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene’ ningulie Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teko molai.” nirimu.

⁴¹ Nimbeline yu yuyu laye kolte anju pupe koporongo langopa, Pulu Yemo kinie ungu nimbe mawa tepalie nimbendo:*

⁴² “Tara, na mindili noli no mingine no nombómo ‘Naa nambo.’ konopu lenu liemo aku siku teani nakolo ‘Nane tepolie nanu konopu simbu.’ konopu lekero mele naa teambo. Nuni kanoko peanga kanoni ulumu mindi teambo.” nirimu.

⁴³ Aku nirimu kinie angello tene mulu koleana mundupe kelepa Yesusi yu molorumuna omba ‘Yu tondolo pupili.’ nimbe terimu mele Yesusini yu kanorumu.

⁴⁴ Kanu kinie yu konopuna umbuni aili tepa tepa, kameleno mindili tepili molopalie yu Pulu Yemo kinie tondolo mundupe ungu nimbe mawa terimuna yunge kagine kúru omba kanu kúrumu meme none tepa mana manie purumu.

⁴⁵ Yu Pulu Yemo kinie aku sipe ungu nimbeline ola angilipe yu lombili andoli yema moloringine yando omba enene yu kondo kolko molkolie uru

peringi kanopalie ⁴⁶ enendo nimbendo: “Ene uru nambemuna pekemeleye? ‘Kurumanga nomi Setenene, olio kondi tomba kinie tepo kenjimulú kene’ ningulie ola molko Pulu Yemo kinie ungu ningu mawa teko molai.” nirimu.

⁴⁷ Yesusini aku nimbe molopili ene moloringine ye aisili oringi. Oringi yemanga te kumbi lepa orumu yemo yu ye Judasi, Yesusi lombili andoli rureponga ye te. Judasi yu Yesusi molorumuna nondopa ombo yu kangulurumu. ⁴⁸ Aku terimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Judasi, opa tou yemane Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ‘kanoko imbi siku ka siengi.’ ningu nuni na kangulkunuye?” nirimu.

⁴⁹ Kanu kinie Yesusi pea tapu toko angiliringi yemane yu ulu temba terimu mele kanokolie enene yundu ningindu: “Ailimu, opa teli lou pulsemane i yema tamiliye?” niringi kinie ⁵⁰ enenga ye tene ‘yunge lou pokete napimu lipe ambolopalie,* Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye tengah komumu topa laká lerimu kinie komumu ombo manie purumu.

⁵¹ Aku terimu kanopalie Yesusini yundu nimbendo: “Kinié manda, kelei!” nimbelie torumu yemonga komumu lipe ambolopa tambu sinjirimu.*

⁵² Yesusi ka singí oringi yema i sipe: Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili mare kinie, tembele ulkemo nokoko moloringi ami yema nokoringi ye mare kinie, Juda yambomanga tapu ye mare kinie,* enene Yesusi ka singí oringi kinie kanopalie enendo nimbendo: “Na ‘yambo

topo wa noli yere molemo.’ konopu lekolie lou pulsema kinie kopema kinie mengo okomel-eye? ⁵³ Ulke tembele kerepuluna alielie ene pea molemolo kinie na ambolko liku ka naa silimele kanumu.* Nakolo kinié i ena wendo okomomo Pulu Yemone ou ‘Enenga.’ nirimu enamo wendo okomo. Sumbulu tolimunge tondolomo kinie olandopa pelemo.” nirimu.

⁵⁴ Kanu kinie enene Yesusi ka sikulie Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga ulkena sukundu mengo puringi. Yesusi mengo puringi kinie Pita lombili akilipe takal lepa purumu.

⁵⁵ Yesusi mengo oringi ulke kanumunge ulke angilipe makaye terimu, suku we lerimuna* tepe kalko pilku moloringine Pita pupe ene kinie molorumu. ⁵⁶ Yu akuna molopili ‚Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga,* kendemande ambo te ombo tepe nomba pa terimuna Pita molorumu kanopalie yu nemo nemo nimbe kanopalie nimbendo: “I yemo Yesusi pea moloringili kanoruntu.” nirimu.

⁵⁷ Nakolo Pitane kolo topalie nimbendo: “Ambomo, aku nikinu yemo na naa kanolio.” nirimu.

⁵⁸ Laye pe mele ye te Pita kanopalie yuntu nimbendo: “Nu Yesusinge talape ye te lepamo.” nirimu kinie

Pitane yuntu nimbendo: “Yemo, na akumu molo.” nirimu.

⁵⁹ Pe ena mongo telu mele ombo purumu kinie yambo te ‚Pita yu ungu laye lupe mele nirimu mele pilkulie, yuni tondolo mundupelie nimbendo: “Kolea Gallilli disiriki yambomane ungu nilimele mele yu aku sipe ungu nikimu

pilkiru. „Yesusi kinie yu lombili andoli yema kinie kolea Gallilli disiriki yemala,“ yu kepe Gallilli ye te, aku kene ‘Yu paa sike Yesusi lombili andoli ye te.’ konopu lekero.” nirimu.

⁶⁰ Aku nirimu kinie Pitane yundu nimbendo: “Yemo, nu nikinu mele na paa naa pilkiru.” nirimu. Aku sipe nimbe molopili kera gulta ko torumu.

⁶¹ Kanu kinie Jesusini topele topa Pita kanorumu kinie Jesusini yundu “Kera gulta ou ko naa topili nuni wale yepoko kolo tokolie “Yu naa kanolio.” nini.” nirimu ungu kanumu Pita kelepa pilirimu.* ⁶² Pilipelie ‚Ama, paa tepo kenjindu lepamo. ‘Paa naa tembo.’ konopu lerindu mele sike tendu.’ nimbe pilipelie, pena pupe kola paa aili tepa terimu.

⁶³ Kanu kinie Yesusi akuna nokoko moloringi ele yemane yu ungu taka tonjiku, yu laruve toko, teringi. ⁶⁴ Yunge kumbikeremo mülü tene pipi sinjikulie ki lumuni toko ‚Nu ‘Pulu Yemonga yere molio.’ konopu leno kene, naene nu tokomonje ningu si.” nirangi. ⁶⁵ Ungu taka tonjingindu enene yu aku mele ulu aisili teko ungu aisili ningu yu aku siku teko kenjiringi.

⁶⁶ Kolea tangorumu kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie, kanu Juda yambomanga tapu ye kanjolloma pali ‘Yesusinge kote piliemili.’ nirangi.* ‚Enenga ele yemane, yu ene liku maku toko moloringine mengo puringi kinie enene yundu ningindu: ⁶⁷ “Pulu Yemone olio “Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye

nomi Kirasimu sike nu molo moloye? Ningu si.” niringi.

Yuni enendo nimbendo: “ “Na akumu molio.” nilkenje enene naa pilku “Kolo tokono.” nilimelka. ⁶⁸ Nane enendo ungu te walsipu pilkenje yando ungu te naa la nilimelka. ⁶⁹ Nakolo Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo kinié kepe pe pe kepe tondolo pali pelemo Pulu Yemo „kinie melema nokombando, yunge ki umbukundu molomba.” nirimu.

⁷⁰ Enene pali yuntu ningindu: “Nu “Pulu Yemonga Malo molio.” nengu nikinuye?” niringi kinie

yuni nimbendo: “Akumu na.” nirimu.

⁷¹ Enene ningindu: “Yuni mongo lirimu mele nimbe simbe yambo te pea nambemuna koromoloye? Yuni yuyu nimbe kenjikimu pilkimulu.” niringi.

23

¹ Aku ningulie Juda yambomanga ye ailime pali ene ola angilku Yesusi liku mengo puku „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna mengo puku kote tenjiringi. ² Yu kote tenjikulie Paillatendo ningindu: “I yemone nimbendo: “Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.” nimbe, “Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamo kou takisi naa tangi.” nimbe,* “Yu yuyu “Pulu Yemone olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye Kirasimu, ye nomi kingimu molio.” nimbe molemomo olio pilipu kanolemolo.” niringi.

³ Ene aku siku niringi kinie pilipelie Paillatene Yesusinge kotemo, yu walsipe pilipelie nimbendo: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingimu molo moloye?” nirimu.

Yesusingi pundu topa nimbendo: “Sike nikinu. Akumu na.” nirimu.

⁴ Yuni aku nirimu kinie pilipelie Paillatene Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, we yamboma akuna liku maku toringime kinie, enendo nimbendo: “I yemo ulu te naa tepa kenjimu.” nirimu.

⁵ Nakolo enene karaye teko tondolo munduku ningindu: “Yuni ungu mane sipelie “We yamboma ulu teko kenjiku, mongo liku teangi.” nimbe mane sirimu. Yuni ou pulu pulu kolea Gallilli disiriki ungu akumu mane sipe, pe yandopa kolea Judia disiriki koleama pali silipe andopalie, pe kamu ya kolea aili Jerusalleme ombo ungu akumu mane sipe molemo.” niringi.

⁶ “Kolea Gallilli” niringi kinie pilipelie Paillatene enendo walsipe pilipelie nimbendo: “I yemo yu Gallilli ye teye?” nirimu kinie ⁷ enene “E.” niringi pilipelie yuni nimbendo: “Ye nomi kingi, Erote, Gallilli disiriki nokoli yemo, Yesusinge kotemo yuni pilipili yu molemona mengo pai.” nirimu. Aku walemonga kanu, ye nomi kingi, Erote yu Jerusalleme ombo molorumuna pilipelie, “Yu molemona mengo pai.” nirimu. „Paillate yu Jerusalleme lerimu kolea Judia disiriki nokorumu yemo..»

⁸ Erote „molorumuna mengo puringi kinie, yu Yesusi kanopalie konopu sirimu. Yu Yesusingi ulu terimu mele ungu aisili pilipelie, ‘Kanu yemo

kanamboa!' nimbe molopa, 'Yuni ulu tondolo te tepili kanamboa!' konopu lepa molorumuna* yu orumu kinie kanopa konopu sirimu.

⁹ Akumunge Erote Yesusi ungu aisili wal-sipe pilirimu nakolo Yesusini ungu te pundu topa naa nimbe we molorumu. ¹⁰ Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie,* akuna angilkulie enene Erotendo ningindu: "Yesusini i sipe ungu nimbe kenjipe, i sipe ulu aisili tepa kenjipe molemo." ningu tondolo munduku niringi. ¹¹ Kanu kinie Erote kinie yunge ami yema kinie enene 'Yesusi yu ye nomi molo, yu we yere.' ningu ye nomimene pakolemele mulu wambale peanga te liku pakon-jiku, yu ungu taka tonjiku tae teringi. Kanu kinie Paillate molorumuna Erotene Yesusi lipe yando mundurumu.

¹² Paillatene Erote molorumuna Yesusi ou naa lipe mundupili Paillate kinie Erote elte opa tou moloringili. Nakolo Yesusi aku teringili wale-monga pe elte angenungulu mele moloringili.

¹³ Yesusi Paillate molorumuna yando mengo oringi kinie Paillatene Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie, Juda yambomanga tapu yema kinie, we yamboma kinie, enendo "Wai." nimbe lie nimbendo: ¹⁴ "Enene 'I yemone yambomando 'Romo gapomanomo olio naa nokopili.' nimbe 'Ene mongo liku teangi.' nimbe molemo." ningu* na moliona mengo ongi. Kanu kinie ene kanoko molangi nane kote pilipulie enene 'Yu tepa kenjirimu.' ningi mele na ulu te naa pilkiru. ¹⁵ 'Gallilli disiriki ye nomi kingi, Erote, yu pea

i yemo ulu te tepa kenjirimu te naa la pilipelie
yu altopa yando mundumu. Pilkimiliye? Yu ulu
te tepa naa kenjimu. Yu we nambemuna topo
konjimulúye? ¹⁶ Ulu te tepa naa kenjimumunge
nane yu we kopene topolie “Kelko pui.” niembo.”
nirimu.

¹⁷⁻¹⁹ (Kolea aili Jerusalleme sukundu ye te,
yunge imbi Barapasi, ‚yu kinie ye mare kinie,
‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa
nokopili.’ ningu ou Romo gapomanomo kinie
opa tekolie yambo mare toko konjiringimunge
yu ka siringi. ‚Romo gapomano ka ulkena
kanu ye Barapasi we pepili Juda ye ailimene
Yesusi kote tenjiringi,. Juda yambomane ponie
tenga tenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna
suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa
Topa We Omba Purumu mele piliringi walemo*
wendo orumu kinie Romo gapomano ye ailimuni
ka ye te ka ulkena wendo lipe mundupe “Pui.”
nirimu.)** ‚Aku sipe terimu mele piliringimunge
Paillatene “Yesusindu “Pui.” niembo.” nir-
imu kinie pilkulie, enene pali yundu tondolo
mundukulie ningindu: “I yemo molo. Yu ‚kolop-
ili, mengo pukulie, Barapasi, ‚ka ulkena, wendo
liku si.” niringi.

²⁰ Paillatene ‘Yesusi we pupili.’ nimbeline
enendo ungu te pea nirimu ²¹ nakolo enene
yundu wale aisili tondolo munduku ningindu:
“Yu kolopili unju perana uku toko panji!” ningu
moloringi.

²² Aku niringi kinie yuni enendo altopa wale
yepoko sipe walsipelie nimbendo: “Aku nambe-
munaye? Yu mongo nambolka mongore limuye?

Yu ulu te tepa naa kenjimu. Yu we nambemuna topo konjimulúye? Nane yu we kopene topolie “Kelko pui.” niemu.

²³ Nakolo enene karaye teko ungu tondolo mundukulie ningindu: “Yu kolopili unju perana uku toko panji!” niringi kinie enene tondolo munduku niringi mele pilipelie Paillatene ene niringi mele temba terimu.

²⁴ Kanu kinie Paillatene kote pilipelie enene yu kinie “Paa tei.” ningu karaye teko mawa teringi mele ‘Aku sipe tepili.’ niemu kinie

²⁵ ‚ye Barapasi,‘ ‘Romo gapomanomone olio Juda yamboma naa nokopili.’ nimbe ou Romo gapomanomo kinie opa tepalie yambo mare topa konjirimumunge ka ulkena perimu kanu yemo, wendo lipe ene sipelie nirimumuni, pe enene ‘Yesusi kolopili.’ niringi mele pilipelie “Yu toko konjengi.” nimbe ami yema sirimu.

²⁶ ‚Romo ami yemane, Yesusi mengo pungí pukulie niringimuni, kolea Sairini* ye te, yunge imbi Saimono, yu Jerusalleme pumbe orumu kinie kanoko yu ambolko liku ka mele siku Yesusi kolomba unju peramo liku pendekona ola nosinjikulie “Imu menjiku yu lombili aki liku pui.” niringi.

²⁷ Yambo aisili yu lombili purangi. Ambo mare yu tongemonga kola teliku purangi. ²⁸ Kanu kinie Yesusini topele topa kanu ambomando nimbendo: “Jerusalleme amboma, ene na kolombomonga pilkulie kola naa teangi. Ene eneno kinie enenga ambolangoma kinie ulu pe wendo ombámonga pilkulie kola teangi.* ²⁹ Aku sipu nikirumu, nambemuna nikiruye? Niembo:

Walse ene Jerusalleme yamboma mongo simbe walemo wendo ombá kinie ene kinie enenga ambolangoma kinie mindili nonge kinie yambomane ningindu: “Ambo ambolango te naa mengo, ambolango ame naa siku, wayongono molemele amboma, enenga ambolango te mindili nomba ene naa kanongemonga ene malo.” ningí.* ³⁰ Pe

‘yamboma kelko mulu aili polemomando

“Ma ange topa olio topili.” ningu,
ma pangimendo

“Ma ange topa olio aki topili.” ningí.’ ”*

nirimu..³¹ „Nimbelie pe kamu ungu iku te topa enendo nimbendo: „Unju konde angilimomo peko tokomele. Pe unju kololimu nambe teng-eye?* Akumunge „enene ene aku siku umbuni singí, mindili nonge..” nirimu.

³² Ye talo pea ‘Yesusi kinie kolangi.’ ningu unjuna ola uku toko panjingindu mengo puringi. Aku yetolo mongo liringili yetolo.

³³ Kolea ‘Penge Ombele’ niline oringi kinie yu kinie mongo liringili yetolo kinie unju pera yepokonga ola uku toko panjiringi. Mongo liringili yetolonga te Yesusi yunge ki umbukundu uku toko, te Yesusi yunge ki tarokondo uku toko panjiringi. ³⁴ Aku teringi kinie Yesusini nimbendo: “Tara, na kinie tekemele mele tekemele yambomane naa pilkimili kene nuni tekemelemonga mongo naa siku siye koloi.” nirimu. „Aku tekolie, ou unjuna ola uku toko naa panjikulie, yunge mulu wambale „kulunjiku nosiringime, ‘Moke teamili.’ ningu ene yu mele

mele lingí mele pilingindu kou kate teko pe mulu wambalema liringi.

³⁵ We yamboma enene yu teringi mele kanoko we angiliringi nakolo enenga ye ailimene yundu ungu taka tonjiku ningindu: “Yu yambo wema ‘Naa kolko konde pangí.’ nimbe lipe taponjirimu mele kinié yuni ‘Naa kolopo unju perana wendo pambo.’ nimbe yu yuyu lipe taponjipe unju perana wendo opili. Yu sike Pulu Yemone mako topa olio ‘Nokopa konjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu ombo molomu liemo kinié yu yuyu aku sipe lipe taponjipili.” niringi.

³⁶ Ami yema pea yu ungu taka tonjiku molkolie no waene kombili teli te ‘Nopili siemili.’ ningulie ³⁷ yundu ningindu: “Nu Juda yambomanga ye nomi kingi molonu liemo ‘Naa kolambo.’ ningu nu nunu liku taponji.” niringi. ³⁸ ‘Yu mongo lirimu mele yamboma kanangi.’ ningu I YEMO JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU ningu imbi toko unjuna ola monjiringi.

³⁹ Mongo liringili yetolo unju perana ola uku toko panjiringi yetolonga tene Yesusindu ungu taka tonjipelie nimbendo: “Nuni “Pulu Yemone mako topa olio ‘Nokopa konjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu ‘molio.’ nilino mele sike molo moloye? Sike aku siku, moleno liemo nu kinie olto kinie pea ‘Naa kolamili.’ ningu liku taponjiku unju perana wendo li.” nirimu.

⁴⁰ Nakolo mongo liringili yetolonga tene yuni nirimu mele pilipelie yu iri topalie nimbendo: “Nu kinie yu kinie mongo telu siku mele

síngimunge Pulu Yemo pipili naa kolkonoye?
41 Nu kinie olto tepo kenjirimbulumunge mongo papu síngi. Nakolo i yemo yu mongo te naa lirimu.” nirimu.

42 Aku nimbeline yuni „Yesusindu, nimbendo: “Yesusi, nu ye nomi kingimu molko melema nokokolie ninimuni, na konopu liku mundu.” nirimu kinie

43 Jesusini pundu topa yundu nimbendo: “Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Kinié nu na kinie pea Yamboma Molko Konjilimele Kolea Peangana* pupu molombolo lemo.” nirimu.

44-45 Yesusi unju perana ola we pepili ai tangoli ena tuwellepo killoko terimu kinie kolea pali sumbulu topalie pe ipupini ena tere killoko kinie ena kelepa topa kolea tangorumu. „Ulu aili te walsikale wendo orumula. Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele „Jerusalleme suku angilirimu akuna sukundu Pulu Yemo molorumu, suluminia paa kake telimunge kerepuluna „Yamboma sukundu naa pang.” ningou alieli, mulu wambale aili tene pipi siku panjiringi angilirimu. Kanu mulu wambalemo ai suku singine olá torumu.*

46 Jesusini ungu te tondolo mundupe nimbendo: “Tara, nanga minimu ‘Nu molenona opili.’ nimbu nu sikiru.” nirimu. Aku nimbeline yu kolorumu.

47 „Romo, ami ye wane anderete nokorumu ye te Yesusi toringi ami yema nokopa molorumu kanu yemone Yesusi ungu te nimbe kolorumu mele pilipe kanopalie yuni Pulu Yemo kapi

nimbelie nimbendo: “I yemo yu paa sike ye konopu sumbi nili te lepamo.” nirimu.

⁴⁸ Kanu kinie ‘Yu unju perana uku toko panjingí kanomolo.’ ningu ou liku maku toringi yamboma yu terimu mele kanoko bulu balu ningu ungu aisili konopu liku munduku kondo kololiku ulkendo puringi. ⁴⁹ Yu kinie ou tapu toko andoringi yema kinie, kolea Gallilli disiriki munduku kelko yu lombili andoko „Jerusalleme, pea oringi amboma kinie* enene ,yu toringi kolorumu mele, sulu tekó kanoko angiliringi.

⁵⁰⁻⁵¹ Yesusi kolorumu kinie ye te, yunge imbi Josepo, yu Juda yambomanga kanjollo ye aili te molopa, ulu peangama manjipe tepa molorumu. Yu konopu sumbi nili ye te, kolea Judia disiriki Arimatia taono yemo. Yu ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa olio nokomba walemo* wendo opili.’ nimbe nokopa molorumu yemo. Yu Juda yambomanga kanjollomo sike molorumu, nakolo kanjollo yemane ,ou ene eneno kote pilkulie, “Yesusi kolopili.” niringi kinie** yuni “E.” naa nimbe we molorumu. ⁵² Kanu yemone „Romo gapomano ye nomi, Paillate molorumuna pupelie “Yesusinge onomo na si.” nimbe mawa terimu.

⁵³ Paillatene “Kapola.” nirimu kinie Josepo pupe onomo manie lipe, mulu konde tene lipe kulupi topalie, kou kande tengá memba pupe suku nosirimu. Aku kou kandena yambo ono te ou naa nosiringi, yu mindi pulu pulu nosirimu. ⁵⁴ Yesusi ono terimu walemo yu kinié mele, opali mele „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu.

Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele melema liku undu undu siringi walemo wendo orumu, aku walemonga Yesusi ono teringi.

⁵⁵ Ou Yesusi kinie kolea Gallilli disiriki munduku kelko yu pea „Jerusalleme,“ oringi amboma Josepone Yesusi ono terimu kou kandemo kanoko akuna suku onomo nosirimu mele nemo nemo ningu kanokolie niringimuni, ⁵⁶ pe kanoko pora sikulie yando ongo, ‘Yunge onona kopongo welema kinie mele lupe mune tolime kinie kanjinjemili.’ ningu teko mimi teringi. Nakolo Sambate walemo wendo orumu kinie Pulu Yemonga ungu manemone
‘Sambate wale kinie koro molangi.’*
nirimu mele pilku likulie mele teko mimi teringi melema sumbi siku ono koleana naa mengo pukulie we nosiku koro moloringi.

24

¹ „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo wendo ombando kolea tangomba muni lerimu kinie amboma kopongo mune toli ou teko nosiringime liku mengo puku, „Yesusinge,“ onomo nosiringi kou kadena mengo purungi.

² Akuna pukulie kou kande kerepulumu pipi siringi koumu perele marele pupe wilkindu lerimu kanokolie, ³ suku purungi kinie akuna Ye Aili Yesusinge onomo ou lerimuna naa lerimu kanoringi. ⁴ Kanu kinie ‘Onomo nambe temunje?’ ningu konopu liku munduku moloringi

kinie ye talo kariapá tepalie pa telemo mele teli wale pakoli pakoringili yetolo ene moloringine angiliringili.

⁵ Kanokolie amboma mini wale munduku tamalu peringi kinie yetolone enendo ningilindu: “Konde molemomo, ya ono koleana nambemuna korokomeleye? ⁶ Yu ya naa lemo. Lomboropa ola molopa wendo pumu.” „niringili.“ “Yu ,ene kinie, kolea Gallilli molopa enendo nirimu mele pilieyo. Yuni nimbendo: ⁷ “Juda yambomanga ye ailimene, Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo liku talape lupe yambo ulu pulu keri telime yu liku singí, enene yu unju perana kolopili uku toko panjingí kinie kolopalie wale yepoko sipemonga lomboropa ola molomba.” nirimu kanumu.” niringili.*

⁸ Kanu kinie Yesusini ou aku nirimu mele ambomane altoko piliringi.

⁹ Kou kandemo munduku kelko, kelko yando ongolie niringimuni, lombili andoli rureponga yepoko kinie akuma pea moloringi yamboma kinie enendo pilku kanoringi mele temane toko siringi. ¹⁰ Kolea Makatalla ambo Maria keme, ambo Joana keme, Jemisi anumu Maria keme, ene pea puringi amboma keme, kanu ambomane Yesusini ou “Nanga kongonomo tenjipai.” nimbe lipe mundurumu ye rureponga yepoko* aku temanemo toko siringi.

¹¹ Nakolo ambomane niringi ungumu pilkulie ‘Ene kolo tokomele.’ ningu piliringi.

¹² Aku ningu piliringi nakolo Pita ola angilipe ono nosiringi kou kandena lkisipe pupelie, wake tepa kanopa Yesusinge onomo kulupi toringi

múluma yuyu akuna we lerimu kanopalie konopu aisili lipé mundupe ‘I nambolka uluri temunje?’ nimbe pilipe yando orumu.

¹³ Yesusi lomboropa ola molorumu aku wale-monga ,yu lombili andoringimenga, yambo talo* kolea kanga Emeasi pungilí puringili. Aku kolea kangamo kinie kolea aili Jerusalleme kinie aulkemo laye sulu mele, illepene killomita mele.
¹⁴ Eltene Yesusi kolorumumundu anju yando ungu mele teliku puringili.

¹⁵ Aulkena aku ulumando ungu mele teliku pangili Yesusi yuyu elte puringiline omba elte kinie tapu topa purumu, ¹⁶ nakolo Yesusi yu ‘We ye lupere okomo konopu leangili.’ nimbeline terimu, eltene yu naa kanoko imbi siringili.

¹⁷ Yuni elte walsipelie nimbendo: “Elte nambolkamondo ungu mele teliku pukumbiliye?” nirimu.

Elte Yesusi toringi kolorumumunge nono ningu we angiliringili. ¹⁸ Tenga imbi Killopasi,* akumuni yundu walsipelie nimbendo: “Jerusalleme sukundu talko ulu wendo orumuma nu naa kanorunuye? Yambo aisili akuna ongo maku tokolie kanoringi nakolo nu pea naa molko kanoringi. Tenga lupe molkolie okono lepamo.” nirimu.

¹⁹ Orumu yemone “Nambolka ulumaye?” nirimu.

Eltene ningilindu: “Kolea Nasarete ye Yesusinge ulu kanuma.” niringili. “Yesusi yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe sili ye te* molopalie Pulu Yemo kinie olio mana yamboma kinie kanopo molamili

ungu tondoloma nimbe ulu tondoloma terimu. **20** Kanu kinie olionga ningu Pulu Yemo popo tonjili ye ailime kinie* olio nokolemele ye ailime kinie ‘Yu kote pilku “Kolopili.” ningu tangi.’ ningu „Romo gapomano yema, anju siringi enene ‘Yu kolopili.’ ningu unju perana uku toko panjiringi. **21** Nakolo olio pilirimulu, ‘Yu Pulu Yemone lipe mundurumu, „Romo gapomano yambomane olio, Isirele yamboma ‘tondolo munduku nokolemelemonga, mindili nombo umbuni tepili molemolomonga olio lipe taponjipe ‘enenga kíne, wendo lipe ‘Molko konjengi.’ nimbe ‘kolo wangopa, olionga ye nomi kingimu molopa olio nokopa konjimbe.’ nimbu pilipu konopu sipu molorumulu nakolo yu toringi. Akumunge ungu te pea i sipe: Talko toringi, kinié wale yepoko sipe mele ombo pukumu.

22-23 “Pe kinié ulu te lupe wendo omula. Yu lombili andorumulumanga ambo pokore kinié ongo níngi mele pilipulie mini wale mundúmulu. Kinié paa ipulueli ou kanu amboma yu ono teringi kou kandena puku kanongi nakolo yunge onomo naa lemu. Ene ongo oliondo ningindu: “Mulu koleana angello talo kanomulu, eltene “Yu we molemo.” níngili.” níngi. **24** Kanu kinie olio pea molomulu ye talo ono kou kandena pukululie ambomane níngi mele kanongili, nakolo yu naa kanongili.” niringili.

25 Aku niringili kinie elte lombili akilipe orumu yemone eltendo nimbendo: “Elte aroma topambele. Elte konopu naa pelemomonga ou

Pulu Yemone ungu umbu tonjiringime pilku yamboma ningu siringi yemane yuntu niringi bokuna molemo mele mongone kanoko komuni pilkululie konopuna liku mengo andolembelkanje „Yesusi kinie talko teringi mele kinie yuni terimu tekemo mele kinie, kamu kamu pilimbelka lemo. ²⁶ Pulu Yemone ungu umbu tonjiruma pilku yamboma ningu siringi yemane Pulu Yemone “Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu manie ombalie, ya ye nikimbilimu talko mindili norumu mele mindili nomba mulu koleana ye nomi aili pupe molomba mele ou ningu naa siringiye? Ningu siringi kanumu. Pe kinié ou ningu siringi mele yu aku temu.” nirimu.

²⁷ Aku nimbelie Mosisini Yesusi yu yuyu temba mele ou boku marenga topa nirimu mele pulu monjipe nimbe sipe, yandopa yandopa Pulu Yemone ungu umbu tonjiruma pilku yamboma ningu siringi yemane yu temba mele ou boku marenga toko niringi mele nimbe sipe, aku Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele pali* nimbe silipe yambotolo kinie aulkena purumu.

²⁸ Yambotolo puringili koleamo nondoko wendo oringi kinie Yesusi we sumbi sipe tenga lupe pumbe terimu. ²⁹ Nakolo eltene karaye tekolie ningilindu: “Molo. Ena pupe ipu nondopa lemba kene pea peamili.” niringiline yu elte kinie pupe molorumu.

³⁰ Kanu kinie elte pea kere nongo moloringi kinie yuni pillawa kaloli te lipe Pulu Yemo “Ange.” nimbe, ambolopa pike lepa elte sirimu.

³¹ Aku terimu kinie elte yu kanokolo eltenga Aili Yesusi ningu kanoringili kinie tepa nema lirimu altoko naa kanoringili. ³² Kanu kinie elte eltelte anju yando kerepali ningulu ningilindu: “Aulkena olto kinie ombo ungu nimbe Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele ungu pulumu nimbe silipe omu kinie olto kamele kongulu topili ombulu kanumu. Aili Yesusi kinie ombulunge aku temu lepamo.” niringili.

³³ Kanu kinie elte ola angilku kelko sumbi siku Jerusalleme yando ongolo, lombili andoli ye rureponga yepoko kinie ene pea maku toko moloringi yambo lupema kinie moloringine puringili.

³⁴ Suku puringili kinie enene eltendo ningindu: “Ailimu* paa sike lomboropa ola molomu lemo. Yu yuyu Saimono molomuna pupe mona angilimu.” niringi.

³⁵ Kanu kinie yambotolone aulkena puringili kinie ye te ombo nirimu mele kepe kanu yemone pillawa kaloli te ambolopa pike lerimu kinie kanokolo ‘Yu Yesusi.’ ningu kanoringili mele kepe enendo temane toko siringili.

³⁶ ‚Yesusi lombili andoli, yambomane ‚Yesusi yu lomboropa ola molorumu kanoringimundu, ungu mele teko molangi Yesusi yu ombo ene moloringine sumbi sipe angilipelie “Ene konopu pe nipili molai.” nirimu.

³⁷ Ene ‘Yambo kololi tengah minimu kanokomo.’ konopu lekolie pungu pungu ningu pipili koloringi. ³⁸ Yuní enendo nimbendo: “Mini

wale munduku konopu talo panjiku nambe-muna molemeleye?" „nirimu.³⁹" "Nanga kitolo kinie kimbuma kanoko 'Imu na nanu.' ningu kanayo. Ambolko pilieme. Nanga kangi kinie ombele kinie angilkimu mele minimenga aku sipe angilimoye? 'Aku sipe naa angilimo kanumu.' nirimu.

⁴⁰ Aku nimbeline yunge kimbu ki pirimu toringime ene lipa ora sirimu.

⁴¹ Kanu kinie ene yu kanokolie pondeanga konopu siku paa konopu liku munduringi nakolo 'Sikenje molo nambolkare kanokomolonje?' ningu konopu talo panjiku we moloringine yuni ene mawa tepalie nimbendo: "Langi nombó te ya lemo耶? Siei." nirimu. ⁴² Enene yu oma kaloli te liku siringi, ⁴³ akumu lipa ene kanoko molangi norumu. 'Minimu naa molopo yambomo moltkoro kanangi.' nimbe aku terimu.'

⁴⁴ Yuni enendo nimbendo: "Na ou naa kolopo ene kinie molopolie ene ulu wendo ombá mele nimbu sirindu kanu ulumu i wendo okomo. "Mossisi kinie Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema kinie enene nando ningu boku marenga toringi uluma kinie, Pulu Yemonga konana niringi bokuna molemo konanamane nando nilimo uluma kinie,* kanu uluma sike wendo ombá." nirimu."

⁴⁵⁻⁴⁶ Aku nimbeline 'Pulu Yemonga bokumuni nilimo mele pilku konjengi.' nimbe yuni ungu pulumu ene nimbe sipelie nimbendo:

"Bokuna toringi molemo mele i sipe: 'Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe ye te lipu

mundumbu.” ou nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu mindili nomba kolopalie wale yepoko sipemonga ono koleana lomboropa ola molomba. ⁴⁷ Aku temba kinie kanu ye Kirasimu yunge talape yambomane yunge tondolomone yamboma ulu pulu keri tengema pilku keri pilku konopu alowa tenge mele kinie, ulu pulu keri tengema Pulu Yemone siye kolopa altopa naa pilipe mongo naa simbe mele kinie,* ningu singíndu Isirele yambomanga kolea aili Jerusalleme pulu monjiku ningu siku koleamanga pali pukulie ningu siliku andonge.’, ⁴⁸ aku mele nando ou ningu boku toringi.*

“Pe kinié nane terindu uluma kinie na kinie teringi uluma kinie kanoringi teringi kanokomelemonga yamboma manda ningu singí. ⁴⁹ Nakolo we naa teangi. Pulu Yemone “Simbu.” nimbe nimbe panjirimu Minimu nane olando pupulie lipu mundumbu kene aku Mini Tondolomo yu mulu koleana manie omba ‘Ene tondolo pupili molangi.’ nimbe ene kinie molomba kene ou tenga lupe naa puku Jerusalleme suku we nokoko molai.” nirimu.

⁵⁰ Yesusi yu lombili andoringi yamboma kolea kanga Betani lerimuna nondopana memba pupelie nirimumuni, ‘Pulu Yemone ene sewe anjipli.’ nimbe yunge kitolo ola mundupe, “Pulu Yemone ene nokopa konjipe ‘Ene konopu enge nipili molangi.’ nipili.” nirimu. ⁵¹ Enendo aku sipe nimbe molopili ‘Pulu Yemone’ yu mulu koleana olando lirimu kinie ene mundupe kelepa mulu koleana olando purumu.*

LLUKU 24:52

cc

LLUKU 24:53

52 Kanu kinie enene ‚Yesusi,‘ yu kapi ningu imbi ambolko ola linjikulie kamele paa akoliku, Jerusallemendo kelko yando oringi. 53 Akuna pukulie ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena taki taki molko, Pulu Yemone terimunuge “Ange.” ningu yu kapi ningu yunge imbi ambolko ola linjiringi.

„Yesusinge temane peanga ekendo topo pora sikiru..“*

cci

**PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini**

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896